

Ministerul Educației și Cercetării

Felicia-Elena Boșcodeală
Loredana Ciobanu
Cristina-Iulia Gîlă
Nicolae Șerban

ISTORIE

ISTORIE UNIVERSALĂ

Trunchi comun (TC), filiera teoretică, profilul real,
toate specializările; filiera tehnologică, toate profilurile,
toate calificările profesionale; filiera vocațională, toate
profilurile, toate specializările – clasa a IX-a

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării.

Acest proiect de manual școlar este realizat în conformitate cu Programa școlară aprobată prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 6930/19.12.2025.

Numărul de telefon 119 – număr unic de telefon la nivel național pentru cazurile de abuz împotriva copiilor

Numărul de telefon 116.111 – număr de asistență pentru copii, în conformitate cu Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

The background of the cover is a photograph of a grand, ornate interior space, likely a museum or a historical building. It features large windows on the right, through which a view of a city and a body of water is visible. In the foreground, there are two golden statues of female figures, possibly personifications of History or Liberty, holding large, ornate chandeliers. The architecture is highly detailed with classical elements.

Ministerul Educației și Cercetării

Felicia-Elena Boșcodeală
Loredana Ciobanu
Cristina-Iulia Gîlă
Nicolae Șerban

ISTORIE

ISTORIE UNIVERSALĂ

trunchi comun (TC), filiera teoretică, profilul real,
toate specializările; filiera tehnologică, toate profilurile,
toate calificările profesionale; filiera vocațională, toate
profilurile, toate specializările – clasa a IX-a

Manualul școlar a fost aprobat de Ministerul Educației și Cercetării prin Ordinul de ministru nr. _____
Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital,
și este transmisibil timp de opt ani școlari, începând din anul școlar 2026-2027.
Inspectoratul Școlar _____
Colegiul/Liceul _____

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*	
				la primire	la predare
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					

- * Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: *nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat*.
- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
 - Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOȘCODEALĂ, FELICIA-ELENA

Istorie. Istorie universală : trunchi comun (TC), filiera teoretică, profilul real, toate specializările; filiera tehnologică, toate profilurile, toate calificările profesionale; filiera vocațională, toate profilurile, toate specializările – clasa a IX-a / Felicia-Elena Boșcodeală, Loredana Ciobanu, Cristina-Iulia Gîlă, Nicolae Șerban. – București : Booklet, 2026
ISBN 978-630-347-304-8

- I. Ciobanu, Loredana
- II. Gîlă, Cristina-Iulia
- III. Șerban, Nicolae

Referenți științifici:

conf. univ. dr. Andrei-Florin Sora, Universitatea din București,
Facultatea de Istorie
prof. dr. Sebastian-Dragoș Bunghez, Liceul Tehnologic „Regina
Maria”, Colegiul Național „Vasile Goldiș”, din Arad
Redactor: Bogdan Nicolai
Redactor manual digital: Măriuța Borcilă
Redactare specială: Iulia Trăncuță, Daria Logofătu

Copertă: Silvia Olteanu
Tehnoredactare: Adriana Nicoleta Zamfir, Gelu Ispas
Grafică și DTP: Adriana Nicoleta Zamfir
Video: Quartz Film Studio
Digital: MyKoolio
Voce: Ramona Mihai
Cartograf: Iulian Dochița

Credite foto: Adobe Stock, Wikimedia Common, Pexels

© Editura Booklet. Toate drepturile asupra lucrării aparțin editurii.
Este interzisă reproducerea integrală sau parțială a lucrării, sub
orice formă, fără acordul scris al editurii.

Pentru comenzi:
tel.: 021.430.30.95/021.440.10.02
e-mail: comenzi@booklet.ro
site: www.booklet.ro

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

de Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

CUPRINS

Competențe generale și specifice	5	
Ghid de utilizare a manualului digital	6	
Recapitulare inițială	7	
Evaluare inițială	8	
UNITATEA 1		
Laboratorul istoriei	9	
1.1. Timp, spațiu istoric, concepte	10	
Investigație	11	
1.2. Surse istorice	12	
Proiect	14	
Investigație	14	
Recapitulare	15	
Proiect	15	
Evaluare	16	
UNITATEA 2		
Zorii civilizației	17	
2.1. Repere ale Preistoriei	18	
Proiect	19	
2.2. Mesopotamia și Egiptul antic.	20	
Structuri politice, societate și economie	22	
Proiect	23	
2.3. Cultura Orientului antic	25	
Dezbateri	26	
Recapitulare și evaluare	27	
UNITATEA 3		
Originile civilizației europene: modele politice și culturale în lumea greco-romană	27	
3.1. Colonizarea greacă. Polisul și formele de guvernare – Atena și Sparta	28	
3.2. Grecii între alianțe și războaie. Alexandru Macedon	30	
Fișă de portofoliu	32	
3.3. Roma antică. De la Regalitate la Imperiu	33	
Proiect	36	
3.4. Modele culturale în lumea greco-romană	37	
Recapitulare și evaluare	40	
UNITATEA 4		
Geneza lumii medievale	41	
4.1. Impactul marilor migrații. Europa Apuseană, de la regatele germanice la Carol cel Mare	42	
4.2. Imperiul Bizantin: instituții, religie și cultură	44	
4.3. Islamul și expansiunea arabă	46	
Recapitulare și evaluare	48	
UNITATEA 5		
Credință, putere și cunoaștere în lumea medievală	49	
5.1. Societate, mentalități și viață cotidiană. Lumea urbană	50	
5.2. Biserica în Evul Mediu	53	
5.3. Timpul marilor catedrale. Moștenirea culturală a Europei medievale	56	
5.4. Evoluții politice: centralizarea statală	59	
5.5. Declinul Evului Mediu: războaie, foamete, epidemii	62	
Proiect	64	
Recapitulare	65	
Evaluare	66	
UNITATEA 6		
Lumea în mișcare. Tranziția spre Modernitate	67	
6.1. Cursa pentru mirodenii. Marile descoperiri geografice	68	
6.2. Omul – măsura tuturor lucrurilor. Umanismul și Renașterea	71	
Proiect	73	
6.3. Reforma religioasă și impactul ei asupra Europei	74	
Proiect de grup	77	
6.4. Statul sunt Eu! Absolutismul monarhic	78	
Recapitulare	81	
Evaluare	82	
RECAPITULARE FINALĂ	83	
EVALUARE FINALĂ	85	
ANEXA 1	87	
ANEXA 2	88	

- 1. Analizarea evenimentelor și proceselor istorice, folosind reperele de timp și spațiu, conceptele și limbajul specific istoriei, pentru a elabora explicații și interpretări argumentate**
 - 1.1. Utilizarea reperelor de timp și spațiu în relatarea evenimentelor și proceselor istorice din epocile studiate
 - 1.2. Explicarea relației cauză-efect într-o succesiune de evenimente și de procese istorice
- 2. Formularea de argumente și judecăți de valoare folosind informațiile din surse care prezintă perspective multiple asupra evenimentelor și proceselor istorice**
 - 2.1. Recunoașterea tipurilor de surse istorice pentru a le valorifica în diverse contexte de viață
 - 2.2. Extragerea informațiilor din surse diferite pe baza unor repere istorice
- 3. Valorificarea experienței istorice și diversității culturale pentru argumentarea atitudinilor civice**
 - 3.1. Descrierea evoluției formelor de organizare politică în epoci istorice diferite
 - 3.2. Recunoașterea elementelor civice și culturale din Antichitate și din Evul Mediu care contribuie la identitatea Europei contemporane
- 4. Utilizarea gândirii critice și a strategiilor de învățare autonomă, colaborativă și continuă folosind exemple din istorie**
 - 4.1. Selectarea surselor necesare pentru prezentarea unui eveniment și/sau proces istoric
 - 4.2. Organizarea informațiilor din mai multe surse pentru realizarea unui proiect

Manualul digital reproduce integral versiunea tipărită, oferind elevilor posibilitatea de a accesa diverse activități multimedia interactive de învățare (AMII). Astfel, aceștia vor putea să deschidă elemente grafice, să urmărească videoclipuri, să rezolve exerciții interactive și să navigheze prin manual.

Simboluri:

1. Elemente grafice (AMII statice):

imagini, informații și activități suplimentare

2. Elemente video (AMII animate):

videoclipuri cu informații și activități suplimentare, curiozități

3. Exerciții interactive (AMII interactive):

exerciții de alegere multiplă, de tip adevărat sau fals, de asociere, de completare etc.

Cum se folosește manualul digital?

1. Meniul superior

Mărire/micșorare – se mărește sau se micșorează fereastra.

Pagina următoare – se accesează pagina următoare paginii curente.

Căutare – pot fi efectuate căutări în manualul digital după cuvinte-cheie.

Salt la ultima pagină – se accesează ultima pagină a manualului digital.

Cuprins – deschide cuprinsul manualului digital.

Adnotări – deschide o galerie de instrumente, cu funcții diferite, ce permit operații în timp real: sublinieri, adnotări, încercuiri, demarcări, mascări, evidențieri etc.

Înapoi la prima pagină – se revine la prima pagină a manualului digital.

Tipărește pagini din manualul digital.

Pagina anterioară – se accesează pagina anterioară paginii curente.

Indicații – se accesează ecranul cu indicații.

2. Ajutor în rezolvarea exercițiilor interactive (AMII interactive):

Deschide exercițiul interactiv dând click pe . Citește cerința, apoi utilizează mouse-ul și/sau tastatura pentru a rezolva exercițiile conform instrucțiunilor. Apasă butonul **Verifică** pentru a vedea dacă ai ales corect. Pentru toate tipurile de exerciții apare în cazul răspunsului corect și în cazul răspunsului greșit. Pentru a relua rezolvarea exercițiului, apasă butonul **Mai încearcă** sau reîncarcă pagina.

3. Ajutor în accesarea elementelor video (AMII animate):

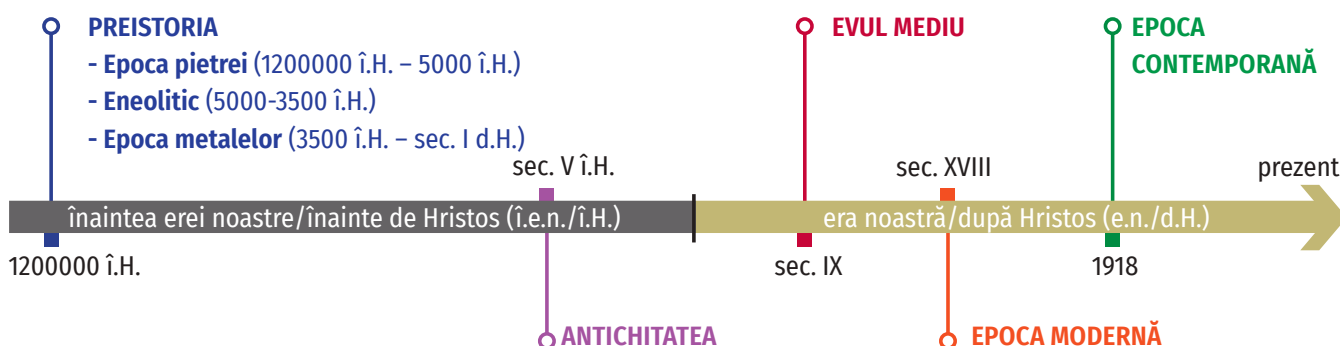
Apasă butonul pentru a deschide videoclipul. Butonul **Play (Vizualizare)** este localizat pe bara de jos a ferestrei, alături de **Volum** și de opțiunea **Afișare completă** pe ecran. Pentru a opri temporar videoclipul, apasă butonul **Pauză**, de pe bara de jos a ferestrei. Pentru a închide videoclipul și a reveni la activitatea anterioară, apasă butonul din colțul din dreapta sus al ferestrei.

4. Ajutor în accesarea elementelor grafice (AMII statice):

Apasă butonul . Imaginea se va deschide într-o fereastră nouă. Apasă butonul din colțul din dreapta sus, pentru a închide aplicația.

I. Privește cu atenție axa cronologică și reamintește-ți epocile istorice. Plasează apoi pe această friză câteva evenimente istorice despre care ai învățat anul trecut, la istorie.

Exemplu: 1 Decembrie 1918 - Unirea Transilvaniei cu România; 24 ianuarie 1859 - Unirea Principatelor Române; 1711 - Bătălia de la Stănilești, pe Prut; 1 ianuarie 2007 - Aderarea României la Uniunea Europeană etc.

II. Asociază imaginile cu numele personalităților și cu evenimentele din casete ca în modelul dat.

Vlad Țepeș **Ștefan cel Mare** **Ferdinand I** **Decebal** **Alexandru Ioan Cuza** **Carol I**

a. Domnitorul Moldovei care i-a învins pe turci în bătălia din 10 ianuarie 1475

b. Domnitorul Țării Românești care este cunoscut pentru „Atacul de noapte” din iunie 1462

c. Domnitorul României în timpul domniei căruia s-a elaborat prima Constituție a țării

d. Domnitor ales al Țării Românești și al Moldovei în anul 1859

e. Rege al Daciei între 87 și 106 d.H.

f. Conducătorul numit și „Întregitorul României”

III. Completează enunțurile de mai jos cu termenii din lista dată: *domniile pămâtenene, Tripla Alianță, Burebista, romană, stilul brâncovenesc, național-comunist.*

- Regimul lui Nicolae Ceaușescu din Republica Socialistă România a fost de tip _____.
- Înainte de Primul Război Mondial, România a făcut parte din alianța numită _____.
- Dacia a devenit provincie _____ în anul 106 d.H.
- Regele geto-dacilor care putea să strângă, la nevoie, o armată de până la 200 000 de oameni se numea _____.
- Domnitorul Constantin Brâncoveanu a dezvoltat un stil propriu în arhitectură, numit _____.
- După revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, s-a renunțat la domniile fanariote și s-a revenit la _____.

IV. Realizează (individual, împreună cu colegul/colega de bancă sau în echipă) o prezentare digitală în Canva, Google Slides sau PowerPoint despre etapele desăvârșirii statului român modern. Documentează-te la biblioteca școlii sau pe internet. Vei avea în vedere următoarele etape: *contextul internațional, Unirea Basarabiei cu România, Unirea Bucovinei cu România, Unirea Transilvaniei cu România și consecințele lor.* Prezintă proiectul în fața clasei.

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Încercuiește varianta corectă de răspuns conform modelului.

20 p.

- Izvorul istoric *Gesta Hungarorum* atestă existența în secolele IX-X a voievodatelor conduse de Gelu, Glad și
a. Menumorut; **b.** Gyla; **c.** Ahtum.
- România a intrat în Primul Război Mondial în anul
a. 1914; **b.** 1915; **c.** 1916.
- Alexandru Ioan Cuza a fost înlăturat de la domnie de către „Monstruoasa coaliție“, în data de:
a. 24 ianuarie 1866; **b.** 24 ianuarie 1959; **c.** 11 februarie 1866.
- În funcție de mărimea pietrei utilizate, de schimbările stilului de viață și ale tehnologiei, Epoca Pietrei a fost împărțită în Paleolitic, Mezolitic și
a. Epoca Bronzului; **b.** Epoca Fierului; **c.** Neolitic.
- Bătălia de la Belgrad a avut loc în anul
a. 1444; **b.** 1442; **c.** 1456.

II. Încercuiește litera A pentru propozițiile adevărate și litera F pentru cele false.

20 p.

1.	Procesul de colectivizare a agriculturii a avut loc între anii 1949-1962.	A	F
2.	Tudor Vladimirescu a condus revoluția din Țara Românească, în anul 1821.	A	F
3.	Bătălia de la Vaslui/Podu Înalt a avut loc la 10 ianuarie 1475.	A	F
4.	Iancu de Hunedoara a fost regele Ungariei.	A	F
5.	Unirea Basarabiei cu România a avut loc la data de 29 martie 1918.	A	F

III. Citeste cu atentie sursele următoare și răspunde la cerințe.

SURSA A

„Căci [Burebista] trecând plin de îndrăzneală Dunărea și jefuind Tracia până în Macedonia și Iliria, a pustiit pe celții care erau amestecați cu tracii și cu ilirii și a nimicit pe de-a întregul pe boii aflați sub conducerea lui Critasiros și pe taurisci.

Cât despre geți și daci [...], numărul lor crescuse neînchipuit de mult, într-atât încât puteau să trimită la luptă până la 200 000 de oameni.“ (Strabon, *Geografia*)

SURSA B

„Să dea înapoi armele, mașinile de război și pe constructorii acestor mașini, să predea pe dezertori, să distrugă întăriturile și să se retragă din teritoriul cucerit, ba încă să-i socotească dușmani sau prieteni ai săi pe cei ai romanilor; să nu mai primească niciun fugar, nici să nu mai ia în slujba lui vreun ostaș din Imperiul Roman.” (Dio Cassius, *Istoria romană*, despre tratatul dintre Decebal și Domitian)

1. Numește câte un spațiu istoric din sursa A, respectiv sursa B. 6 p.
2. Transcrie din sursa A două populații amintite. 6 p.
3. Menționează din sursa A câți soldați putea strânge Burebista în caz de război. 3 p.
4. Pe baza sursei B, formulează o opinie despre tratatul dintre Decebal și Domitian. Sustine-o cu o informație din text. 5 p.

IV. Redactează un text de aproximativ 250 de cuvinte despre voievozii români implicați în lupta antiotomană, având în vedere: un voievod român care a obținut, în secolul al XIV-lea, o victorie strălucită împotriva Imperiului Otoman, o bătălie și un tratat din secolul al XV-lea, din Moldova, un voievod transilvănean din secolul al XV-lea și o victorie importantă obținută de acesta, un punct de vedere referitor la politica antiotomană dusă de voievozii români și consecințele acesteia. 30 p.

Notă! Se punctează utilizarea unui limbaj istoric adecvat, acoperirea tuturor aspectelor date, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, argumentarea unui punct de vedere.

Timp de lucru: 50 minute.

Subiectul I	Subiectul II	Subiectul III	Subiectul IV	Oficiu	Total
5 x 4 p. = 20 p.	5 x 4 p. = 20 p.	(2 x 3 p.) + (2 x 3 p.) + 3 p. + 5 p. = 20 p.	5 p. + (2 x 4 p.) + (2 x 4 p.) + 9 p. = 30 p.	10 p.	100 p.

Laboratorul istoriei

- Timp, spațiu istoric, concepte
- Surse istorice • Recapitulare • Evaluare

1

ȘTIAI CĂ...?

- > Complexul preistoric Stonehenge a fost construit în urmă cu aproximativ 5000 de ani, pe câmpia din Salisbury, în Regatul Unit.
- > Cercetătorii susțin că scopul ridicării edificiului a fost acela de a determina cu precizie diferite perioade de timp și evenimente precum succesiunea anotimpurilor, echinocțiile și solstițiile.

Complexul Stonehenge

- > Cadranul solar a fost unul dintre cele mai vechi instrumente de măsurare a timpului, care arăta ora cu ajutorul umbrei unui obiect (numit gnomon), proiectată de Soare pe o suprafață gradată.
- > În calendarul egiptean, anul nou era marcat în jurul datei de 19 iulie, când apărea steaua Sirius.

Calendar egiptean antic, gravat pe peretele de piatră al Templului Karnak, Egipt

1.1. Timp, spațiu istoric, concepte

Descopăr

Privește cu atenție imaginile și discută cu profesorul despre ambiția omului încă din cele mai vechi timpuri de a măsura și înregistra trecerea timpului.

Wikicommons CC BY-SA 3.0

Ceasul mecanic al catedralei din Salisbury, Regatul Unit, pus în funcțiune la 1386, considerat cel mai vechi din Europa

Cadran solar antic, expus la Muzeul Palatului (din Orașul interzis), Beijing, China

Ceasul Astronomic din Praga, Cehia, o adevărată bijuterie tehnologică, a fost inaugurat în anul 1410

Învăț

Istoria este știința care studiază trecutul umanității prin raportarea permanentă la **timp** și **spațiu**, două coordonate esențiale pentru înțelegerea faptelor istorice. Evenimentele nu pot fi cercetate izolat, ci doar într-o **cronologie** clară și într-un **spațiu istoric** bine definit.

Cronologia permite ordonarea evenimentelor în succesiune temporală, evidențiind legătura dintre trecut, prezent și viitor. Prin stabilirea datelor și delimitarea **perioadelor istorice**, cercetătorii și istoricii pot urmări evoluția societății și pot înțelege mai bine **procesele istorice**, adică transformările lente și complexe care se desfășoară pe termen lung (timp de mai multe generații), precum formarea statelor, evoluția instituțiilor sau schimbările sociale și economice.

Principalele epoci istorice supuse studiului istoric sunt: **Preistoria**, **Antichitatea**, **Evul Mediu**, **Epoca Modernă** și **Epoca Contemporană**. Popoarele din Orientul antic și din Europa au măsurat timpul în mod diferit, iar numărarea anilor începea de la un eveniment considerat definitoriu pentru fiecare civilizație în parte, numit eră. Multe popoare considerau că începutul istoriei era legat fie de momentul creării universului, fie de o perioadă cu o anumită specificitate social-politică sau religioasă.

Spațiul istoric reprezintă cadrul geografic în care se desfășoară evenimentele. Relieful, clima, resursele naturale sau localizarea fizică într-un context geopolitic influențează evoluția unei societăți. În strânsă legătură cu acesta se află **spațiul cultural sau de civilizație**, care reflectă ansamblul de valori, tradiții și credințe al unei comunități. De exemplu, civilizațiile antice s-au dezvoltat cu predilecție în jurul marilor fluvii, unde condițiile naturale au favorizat agricultura, economia și organizarea socială, politică și militară.

Spațiul cultural reprezintă cadrul în care o comunitate umană își dezvoltă valorile, tradițiile, credințele, limba, arta și modul de viață specifice. Acesta se formează în timp, prin experiențe istorice comune, și depășește adesea granițele politice. Spațiul de civilizație reflectă identitatea unui popor și influențează relațiile dintre societăți, contribuind la diversitatea culturală a lumii.

Un element fundamental al analizei istorice este **cauzalitatea**, care presupune identificarea cauzelor și consecințelor evenimentelor. Niciun fapt istoric nu apare întâmplător; el este rezultatul unor factori politici, economici, sociali sau culturali și, la rândul său, produce efecte pe termen scurt sau lung.

Multiperspectivitatea în istorie înseamnă analizarea aceluiași eveniment din mai multe puncte de vedere, aparținând unor grupuri, state, culturi sau metode de cercetare diferite. Această abordare contribuie la o înțelegere completă și nuanțată a trecutului. În acest proces sunt analizate și interpretate dovezile rezultate dintr-o serie de surse primare și secundare. Totodată, istoricul trebuie să urmărească **obiectivitatea**, analizând sursele în mod critic. Utilizarea cronologiei, a proceselor istorice, a cauzalității, multiperspectivității și obiectivității permite o interpretare corectă și echilibrată a evoluției societății umane.

Multiperspectivitatea ne permite să ne punem în locul altor persoane, să vedem lumea prin perspectiva lor și să manifestăm empatie, încurajând totodată gândirea critică și toleranța față de opiniile diferite.

În concluzie, timpul și spațiul sunt repere indispensabile și esențiale în studierea aplicată și aprofundată a istoriei.

Aplic

I. Precizează secolul în care se integrează următoarele date:

- a. 82 î.H. _____ c. 476 d.H. _____
b. 753 î.H. _____ d. 1453 _____

II. Realizează o axă cronologică, în format digital (folosind PowerPoint sau Canva) pe care să plasezi perioadele istorice următoare: Preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Epocă Modernă și Epocă Contemporană.

III. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerințele.

„După descoperirea mijloacelor de cultivare a pământului și a posibilităților de a supraviețui astfel, cele mai vechi populații s-au stabilit de-a lungul marilor fluvii, unde datorită abundenței apei și climei calde și temperate, vegetația era suficient de bogată, iar cultivarea plantelor nu întâmpina obstacole naturale. Din acest motiv, istoricii vorbesc despre civilizații fluviale [...]. Multe sate apărute pe malurile fluviilor s-au transformat în orașe; orașele, unite de interese comune, s-au organizat apoi în diferite entități statale”. (adaptare după *Atlas istoric ilustrat al lumii*)

1. Pornind de la sursa dată, motivează de ce populațiile vechi au ales să se stabilească în apropierea fluviilor?
2. Care este legătura dintre agricultură și apariția statelor în Antichitate?
3. Scrie o relație cauză-efect stabilită între două informații selectate din sursă, precizând rolul fiecăreia dintre aceste informații (cauză, respectiv efect).

Investigație

Formați echipe de câte trei elevi. Documentați-vă online sau la bibliotecă și realizați în aplicația Canva sau în Google Slides o schemă a datării evenimentelor în funcție de ere, ca în modelul de mai jos, respectând pașii. Veți urmări 2-3 evenimente istorice ca repere și le veți plasa pe axa timpului specifică fiecărei ere, ca în modelul de mai jos.

Ere universale	Evenimentul-reper	Anul de început
Alexandrină	Crearea lumii	5493 î.H.
Evreiască	Crearea lumii	3761 î.H.
Bizantină	Crearea lumii de la Adam	1 septembrie 5509 î.H.

Cum realizezi o investigație?

Pasul 1: stabilești tema;

Pasul 2: faci un plan de cercetare;

Pasul 3: specifice etapele și îndeplinești sarcinile;

Pasul 4: analizezi materialele tale și pe ale colegilor și le interpretezi;

Pasul 5: prezinți concluziile în clasă.

DICTIONAR

cronologie = știință ajutătoare a istoriei, care se ocupă cu studiul datelor istorice, cu ordinea desfășurării în timp a evenimentelor

cauzalitate = relație între două evenimente, în care un fenomen (*cauza*) determină apariția, modificarea sau dispariția unui alt fenomen (*efectul*)

civilizație = nivel de dezvoltare materială și spirituală al unui popor, al unui stat, într-o perioadă istorică

REȚIN

Istoria este știința care studiază trecutul umanității prin raportarea la timp și spațiu. Timpul istoric este împărțit în ere, epoci, milenii, secole, decenii, ani. Cronologia este acea știință auxiliară care ne ajută să înțelegem evenimentele istorice și ordinea în care s-au petrecut. Istoria este împărțită în epoci istorice, iar măsurarea timpului diferă de la un popor la altul, în funcție de eră. Spațiul istoric și cel cultural influențează evoluția societăților și identitatea acestora. Analiza istorică se bazează pe cauzalitate, multiperspectivitate și obiectivitate, contribuind la o înțelegere corectă și echilibrată a trecutului.

1.2. Surse istorice

Descopăr

Observă imaginile și diferitele tipuri de surse istorice. Discută cu profesorul și formulează o opinie referitoare la importanța analizării atente a surselor în studierea istoriei.

Inscripție egipteană străveche, expusă la Muzeul Luvru, din Paris

Psaltirea, document occidental de secol XVI

Monedă din Macedonia antică, din secolul IV î.H. reprezentându-l pe Filip al II-lea

ȘTIAI CĂ...?

▶ Potrivit filozofului francez Cornelius Castoriadis (n. 1922 – m. 1997), istoria se ocupă cu „înregistrarea, cercetarea și reflexiunea critică asupra trecutului”.

Învăț

Încă din vremuri îndepărtate, oamenii au fost preocupați să descopere și să cerceteze modul de viață și realizările înaintașilor pentru a găsi legături identitare, informații privind dezvoltarea societății și semnificații culturale. Termenul din limba română „istorie” provine din grecescul „historia” (ἱστορία) și se referă la știința care studiază, cercetează și relatează date despre dezvoltarea unui popor, a unei societăți sau a unei culturi.

Istoricul grec **Herodot**, supranumit „părintele istoriei”, care a trăit în secolul V î.H., spunea în lucrarea sa, *Histories apodexis*, că rolul istoriei este de a descrie fapte din trecut pentru a nu le da uitării și pentru a ajuta la identificarea cauzelor care au dus la producerea lor. De aceea, de-a lungul timpului, cronicarii sau istoricii au fost preocupați să noteze fapte demne de atenție în „**anale**” sau în „**cronici**”. Istoria este despre cunoașterea trecutului uman, iar pentru a reconstitui evenimentele și modul de viață al oamenilor din diferite epoci, cercetătorii se bazează pe **surse istorice**. Acestea reprezintă urme lăsate de oameni.

1. Categoriile de surse istorice. În funcție de natura lor, sursele istorice pot fi:

Surse	Trăsături / Definiții	Exemple
nescrise	oferă informații despre activitățile economice și culturale ale unei societăți	surse arheologice, obiecte, clădiri, unelte, arme sau opere de artă
scrise	modalități de a cunoaște evenimentele politice și sociale ale unei epoci	documente oficiale, cronici, anale, inscripții, scrisori sau tratate, alianțe, ordine etc.
orale	păstrate și transmise prin viu grai	legende, tradiții, dar și mărturii ale celor care au trăit evenimentele
primare	elaborate în perioada în care s-au petrecut evenimentele	
secundare	interpretează și analizează informațiile din sursele primare, venind cu viziuni și abordări diferite	

2. Criterii de analiză și de verificare a surselor. În orice tip de cercetare este necesară analiza documentelor de arhivă din biblioteci, muzee, instituții și descoperirea unor informații relevante pe o anumită temă. De exemplu, jurnalele și memoriile pot descrie perioade istorice sau date științifice și relata simultan povești personale.

DICȚIONAR

anale = scrieri cu caracter istoric, în care evenimentele mai importante sunt povestite an de an

cronică = scriere având caracter istoric, în care sunt trecute cronologic evenimente din viața unui popor

surse arheologice = obiecte și urme materiale din trecut, descoperite de obicei prin săpături în pământ

fapt istoric = un eveniment care a avut loc într-un timp și spațiu determinate

proces istoric = serie de evenimente legate între ele care produc schimbări pe termen lung

Pentru a utiliza corect o sursă, istoricul aplică o analiză riguroasă, pe mai multe criterii:

- **Originea sursei** – se verifică autorul, locul și data realizării.
- **Scopul** – se stabilește de ce a fost creată sursa (pentru informare, propagandă etc.)
- **Conținutul** – se analizează informațiile din sursă și modul lor de prezentare.
- **Credibilitatea** – se evaluează dacă sursa este obiectivă sau subiectivă.
- **Contextul istoric** – se încadrează sursa în epoca sa, în contextul cultural-istoric.
- **Limitările** – se identifică elementele care lipsesc sau aspectele pe care sursa nu le clarifică.

Organizarea surselor istorice după **criteriul cronologic** înseamnă ordonarea lor în funcție de **momentul în care au fost create** sau de **perioada istorică pe care o descriu**. Aceasta ajută la înțelegerea evoluției unui fenomen, a unei societăți sau a unui eveniment în timp. Analiza critică este esențială pentru a evita interpretările greșite asupra trecutului.

3. Limbajul istoric. Istoria folosește un **limbaj specializat**, care ajută la descrierea proceselor și schimbărilor în timp. El include **termeni cronologici** (epocă, secol, mileniu etc.) dar și **concepțe politice** (monarhie, democrație, imperiu etc.), **termeni sociali** (clasă, strat social, comunitate etc.) și noțiuni care exprimă **evoluția istorică** (cauză, consecință, continuitate etc.).

Cunoașterea surselor istorice, a modului în care acestea se analizează și a limbajului specific istoriei reprezintă pași esențiali pentru înțelegerea trecutului. Prin utilizarea corectă a acestor instrumente, putem reconstrui evenimente și putem înțelege mai bine lumea în care trăim astăzi.

Aplic

I. Citește cu atenție sursa de mai jos și rezolvă cerințele.

„Printre orașele nobile și celebre ale lumii, Londra, capitala regatului Angliei, este unul dintre cele mai renumite, având mai presus de toate bogăție, comerț extins, măreție și splendoare [...]

Conform mărturiilor cronicarilor, Londra este mai veche decât Roma: întrucât ambele își au originea în aceiași strămoși troieni, iar Londra a fost creată de Brutus înainte ca Roma să fie fondată de Romulus și Remus. De aceea, chiar și în ziua de azi, ambele orașe folosesc aceleași legi și ordonanțe antice. La fel ca Roma, Londra este împărțită în cartiere; are șerifi numiți anual în loc de consuli; are un ordin de senatori și magistrați inferiori, precum și canalizări și apeducte. Fiecare categorie de procese judecătorești, fie ele de natură deliberativă, demonstrativă sau judiciară, are locul și instanța corespunzătoare, în zile bine stabilite [...]. Cred că nu există niciun alt oraș în care să se respecte mai mult obiceiurile aprobate – în ceea ce privește frecventarea bisericilor, respectarea poruncilor lui Dumnezeu și a sărbătorilor, miluirea sărmanilor, găzduirea străinilor [...], precum și în ceea ce privește organizarea ceremoniilor funerare. [...] Singurele inconveniențe ale Londrei sunt consumul excesiv de alcool al persoanelor nechibzuite și incendiile frecvente. Mai mult, aproape toți episcopii, abații și oamenii importanți din Anglia sunt, într-un fel, cetățeni și oameni liberi ai Londrei, deoarece au case magnifice acolo, la care se retrag, cheltuind sume mari de bani, ori de câte ori sunt chemați acolo la consilii și adunări de către rege sau episcopul lor sau sunt obligați să se ducă acolo pentru propriile afaceri.” (text adaptat după William Fitzstephen, „Descrierea Londrei”, traducere din limba latină de John Stow, *Un studiu al Londrei*; 1598, 1603, sursa: gutenberg.org).

1. Menționează care sunt oamenii importanți din Anglia, conform sursei.
2. Precizează, potrivit sursei, două asemănări între orașele Londra și Roma.
3. Scrie o relație cauză-efect stabilită între două informații selectate din sursă, precizând rolul fiecăreia dintre aceste informații (cauză, respectiv efect).

ȘTIAI CĂ...?

➤ Datorită internetului, putem vorbi și de surse istorice multimedia, precum fotografiile, înregistrările video, documentarele sau mărturiile de pe rețelele sociale, care combină textul cu sunetul și imaginea.

➤ Tot surse istorice sunt și referințele grafice (tabele, grafice, ilustrații), care descriu schimbări produse în plan economic sau demografic într-un anumit interval de timp.

➤ Hărțile istorice sunt documente de referință din punct de vedere științific, cu ajutorul cărora este posibilă reconstituirea unor teritorii acoperite astăzi de ape sau care evidențiază modificări ale frontierelor unor state.

➤ Conform „Studiului Introductiv” al *Dicționarului Ortografic, Ortoepic și Morfologic al limbii române*, ediția 2021, se folosesc următoarele prescurtări: *î.H.* (înainte de Hristos), *î.e.n.* (înaintea erei noastre), *d.H.* (după Hristos), *e.n.* (era noastră).

➤ Pentru a înțelege cuvintele, noțiunile și concepțele noi, consultați dexonline.ro sau „Dicționarul explicativ al limbii române”, ed. Univers Enciclopedic.

DETECTIV ÎN ISTORIE

Proiect. Realizează o prezentare digitală pentru o sesiune de comunicări interșcolare cu tema „Pe urmele istoricilor antichi”, folosind o aplicație digitală precum Canva, Google Slides sau PowerPoint. Vei menționa în prezentare cel puțin două teme de discuție, pornind de la împărțirea surselor istorice din lecție. Vei respecta etapele de realizare de mai jos.

CE VEI FACE? Pe baza cunoștințelor acumulate și consultând surse online, vei defini conceptele istorice, vei descoperi principiile care le fundamentează și vei căuta exemple din trecut sau din zilele noastre.

DE CE VEI FACE? Pentru a descoperi, a identifica și fixa noțiunile de bază în studierea istoriei, pentru a înțelege din punct de vedere cronologic evoluția evenimentelor din istoria contemporană.

CUM VEI FACE? Vei consulta surse online ca de exemplu *enciclopediaromaniei.ro*, pentru definirea conceptelor, a epocilor și pentru informații legate de personalități istorice. Pentru informații istorice tematice, poți consulta literatura de specialitate ca de exemplu site-urile muzeelor.

CUM VEI ȘTI CĂ AI REUȘIT? Vei prezenta rezultatele proiectului în fața clasei și vei susține concluziile tale într-o dezbatere cu restul clasei.

ATENȚIE! Vei cita de fiecare dată sursa folosită în documentarea proiectului tău, menționând: autorul, publicația, site-ul, titlul articolului, anul publicării și, în cazul utilizării unor fotografii, vei preciza sursa de unde este preluată imaginea și autorul.

Investigație – Arheologia, ca știință

Realizează un eseu pe o pagină A4, cu titlul „Arheologia, ca știință”, în care vei argumenta de ce activitatea de arheolog are un rol central în studierea istoriei. Vei porni de la imaginile de mai jos pentru a putea descrie complexitatea activității desfășurate pe un sit arheologic. Te vei documenta online și la biblioteca școlii cu privire la tehnicile de datare folosite de către cercetători.

Arheolog care cercetează rămășițele unei civilizații dispărute

Sit arheologic cercetat în cele mai mici detalii și inventariat

Monedă din perioada
împăratului Traian
(98–117 d.H.)

Restaurarea comorilor arhitecturale, o sarcină foarte importantă

1.1. TIMP, SPAȚIU ISTORIC, CONCEPTE

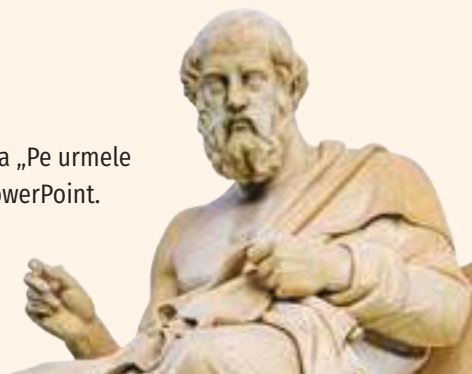
Istoria studiază trecutul umanității prin raportarea la timp și spațiu, elemente esențiale pentru înțelegerea evenimentelor istorice. *Cronologia* este știința care datează și ordonează faptele în timp, stabilind succesiunea evenimentelor și facilitând analiza relațiilor de cauzalitate. Spațiul istoric și cultural influențează evoluția societăților. Studiul hărților ne permite să urmărim evoluția și modificarea hotarelor de-a lungul timpului, precum și să analizăm zonele de locuire ale popoarelor. Istoria se bazează pe cauzalitate, multiperspectivitate și analiză critică a surselor, pentru a oferi o interpretare obiectivă și echilibrată a trecutului, încurajând înțelegerea, empatia și gândirea critică.

1.2. SURSE ISTORICE

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au fost interesați să cunoască trecutul și primele civilizații. „Istoria”, termen provenit din grecescul *historia*, reprezintă relatarea faptelor trecute, într-o înșiruire evenimentială cronologică, având rolul de a împiedica uitarea acestora. Procesul de cercetare a istoriei se bazează pe sursele istorice, care sunt urme lăsate de oameni și care pot fi nescrise, scrise, orale, primare și secundare. În prezent, sursele digitale, precum fotografiile, înregistrările video, documentarele sau rețelele sociale, completează resursele de studiu ale istoriei.

DETECTIV ÎN ISTORIE – PROIECT

Realizează un poster digital pentru o sesiune de comunicări interșcolare cu tema „Pe urmele istoricilor antici”, folosind o aplicație digitală de tip Canva, Google Slides sau PowerPoint. Vei menționa în afiș cel puțin două teme de discuție, pornind de la informațiile din lecție. Vei porni de la imaginile reprezentându-i pe cei mai importanți istorici antici, pentru a transmite cât mai clar mesajul de promovare către elevi de vârsta ta.

Statuia lui Platon, Atena

Exemplu:

Elevii clasei a IX-a din cadrul Colegiului/
Liceului _____
vă invită la sesiunea de comunicări
interșcolare cu tema *Pe urmele istoricilor
antici* care va avea loc în data de
_____, la ora _____.
Se vor discuta teme precum:
_____ și _____.
Invitatul special al sesiunii de comunicări
este _____.
De ce nu trebuie să ratezi evenimentul?

Reprezentare grafică a unor învățați selectând și citind pergamente în sala Marii Biblioteci din Alexandria

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Citește enunțurile și încercuiește A, ca în model, dacă răspunsul este adevărat, sau F, dacă îl consideri fals.

20 p.

1.	Termenul „istorie” provine din limba greacă și înseamnă relatare și cercetare.	☒ A	F
2.	Hărțile istorice nu oferă informații despre modificările frontierelor statelor.	A	F
3.	Herodot considera că rolul istoriei este doar de a povesti evenimente, fără a se interesa de cauzele lor.	A	F
4.	Sursele istorice pot fi primare sau secundare, în funcție de momentul în care au fost create.	A	F
5.	Sursele orale nu mai sunt folosite în cercetarea istorică modernă.	A	F

II. Stabilește corespondența între elementele celor două coloane, ca în model.

20 p.

a. Obiectivitate	1. Unelte, arme, obiecte de podoabă, așezări
b. Surse nescrise	2. Interpretarea aceluiași eveniment din puncte de vedere diferite
c. Context istoric	3. Ansamblu de valori, tradiții și credințe al unei comunități?
d. Multiperspectivitate	4. Epoca și evenimentele în care a fost creată sursa
e. Civilizație	5. Analizarea faptelor istorice fără influențe subiective sau ideologice

III. Citește cu atenție sursa de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

15 p.

„Herodot din Halicarnas înfățișează [...] rodul cercetărilor sale, pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea vremii, iar isprăvile mari și minunate săvârșite și de greci, și de barbari să nu fie date uitării; printre altele, va pomeni și pricina pentru care aceștia s-au războit între ei. [...]”

Tot Herodot consemnează: «Datoria mea este să reproduc cele ce se spun, dar acestor lucruri nu sunt câtuși de puțin ținut să le dau crezare; cuvântul scris acum să-mi fie călăuză de-a lungul întregii mele lucrări».

(adaptare după „Prefața” și „Studiul introductiv” de la Herodot, *Istoriei*)

1. Precizează, pe baza sursei, motivul pentru care Herodot și-a consemnat cercetările.
2. Formulează, pe baza sursei, un punct de vedere referitor la atitudinea lui Herodot față de mărturiile orale.
3. Precizează două motive pentru care istoria unui popor este legată de studierea atentă a surselor orale și scrise.

IV. Elaborează, în aproximativ o pagină A4, un eseu cu titlul „Importanța urmelor trecutului în înțelegerea istoriei”.

35 p.

Notă! Se punctează structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, respectarea succesiunii logice și cronologice a faptelor istorice și încadrarea în limita de spațiu.

Subiectul I	Subiectul II	Subiectul III	Subiectul IV	Din oficiu	Total
4 X 5 p. = 20 p.	4 X 5 p. = 20 p.	3 X 5 p. = 15 p.	5 X 7 p. = 35 p.	10 p.	100 p.

AUTOEVALUARE

Parcurgând această unitate, am învățat:	
Am întâmpinat următoarele dificultăți:	
Mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă:	
Activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ☐ bună ☐ satisfăcătoare ☐ nesatisfăcătoare ☐

Zorii civilizației

- Repere ale Preistoriei • Mesopotamia și Egiptul antic.
- Structuri politice, societate și economie
- Cultura Orientului antic • Recapitulare • Evaluare

2

2.1. Repere ale Preistoriei

Descopăr

Discută cu profesorul despre modul de viață al omului din epoca de piatră, folosindu-te de imaginile alăturate și de cunoștințele dobândite.

Topoare specifice Preistoriei de diferite tipuri și dimensiuni

Vânători preistorici, vindecați de vraci, reproducere grafică

ȘTIAI CĂ...?

> Există două mari teorii care încearcă să explice apariția omului: *Teoria creaționistă*, care susține ideea că omul a fost creat așa cum este el astăzi de un Dumnezeu unic, și *Teoria evoluționistă*, care promovează ideea că omul și animalele au evoluat din specii anterioare, sub influența condițiilor naturale.

> Cel mai cunoscut și mai bine conservat arc din Europa preistorică a fost descoperit la Holmegaard (Danemarca). Acesta a fost găsit într-o mlaștină care a conservat lemnul organic. Arcul are o vechime uimitoare (datează din jurul anului 9000 î.H.) și este realizat dintr-o singură bucată de lemn de ulm, având o formă distinctivă, cu brațele subțiate spre capete.

Învăț

Preistoria este considerată cea mai lungă perioadă din trecutul omenirii. Ea se întinde de la apariția primilor hominizi până la inventarea scrisului. Este perioada despre care nu avem izvoare scrise, iar informațiile de care dispunem provin exclusiv din descoperirile (unelte, arme, locuințe, oase sau alte vestigii) realizate de arheologi.

Epoca pietrei este prima și cea mai lungă perioadă a Preistoriei, fiind caracterizată prin folosirea obiectelor din piatră. Ea se împarte la rândul ei în: **paleolitic** (epoca veche a pietrei), **mezolitic** (epoca de mijloc a pietrei) și **neolitic** (epoca nouă a pietrei).

În **paleolitic**, oamenii erau vânători-culegători, confecționau unelte și arme din piatră, trăiau în peșteri, grote sau adăposturi simple, iar modul lor de viață era nomad. Cea mai importantă descoperire din această perioadă a fost controlarea focului, care a permis oamenilor să-și modifice alimentația, să supraviețuiască mai bine iernilor și să se dezvolte social și cultural. Primele manifestări artistice notabile sunt reprezentate de arta rupestră (picturile rupestre de la Altamira, în Spania, și Lascaux, în Franța) și statuetele feminine legate de cultul fecundității (de exemplu: *Venus din Willendorf*, Austria).

Mezoliticul este o perioadă de tranziție între paleolitic și neolitic, în care omul se adaptează la schimbările de mediu. Cele mai importante inovații au fost: apariția microlitelor (unelte din piatră mult mai mici), a uneltelor compozite (microlite fixate pe obiecte din os, corn sau lemn, pentru a se obține unelte mai eficiente: săgeți, harpoane, cuțite etc.), domesticirea primului animal (câinele) și perfecționarea arcului cu săgeți.

În **neolitic**, trecerea la agricultură și creșterea animalelor a fost considerată o adevărată revoluție. Oamenii au învățat să cultive cereale (grâu, orz) și leguminoase (mazăre, linte), schimbându-și modul de viață. Comunitățile devin sedentare și oamenii și-au construit locuințe durabile. Unelte au devenit din ce în ce mai perfecționate prin tehnica șlefuirii, iar pentru a depozita alimentele, oamenii au deprins olăritul (crearea de obiecte din ceramică prin modelarea și arderea lutului).

Pictura rupestră din peștera Lascaux, de pe teritoriul Franței

Desen rupestru din peștera din Altamira, Spania

Pictură din peștera Cuculiat, România

Epoca metalelor a reprezentat ultima mare perioadă a Preistoriei, fiind definită de utilizarea obiectelor din metal. Primul metal folosit a fost cuprul, utilizat mai ales pentru confecționarea podoabelor și a obiectelor cu rol religios. Întrucât piatra a rămas materialul dominant, această perioadă, numită „eneolitic” sau „calcolitic”, a fost considerată o perioadă de tranziție.

Epoca bronzului a început cu o inovație majoră: crearea unui aliaj mai dur și mai rezistent, folosit pentru confecționarea armelor și a uneltelor. Întrucât tehnica de extragere și de prelucrare a metalelor (metalurgia) necesita cunoștințe avansate, iar materia primă nu se găsea oriunde, au avut loc modificări profunde în organizarea comunităților umane. S-au intensificat schimburile comerciale, au apărut așezările fortificate și s-a conturat o societate stratificată, care a favorizat apariția și dezvoltarea elitelor războinice.

Epoca fierului a fost marcată de utilizarea unui metal abundent, dar greu de prelucrat, întrucât necesita procesarea la temperaturi mari. Unelte din fier au devenit mai răspândite decât cele din bronz și au contribuit la creșterea eficienței muncii și a productivității agricole. În plan militar, armele din fier au oferit un avantaj tehnologic popoarelor care cunoșteau și stăpâneau metalurgia fierului.

Gânditorul și femeia șezând, cultura Hamangia, România (neoliticul târziu)

DICȚIONAR

hominid = familie de primate din care fac parte omul modern și precursorii săi

artă rupestră = desene, picturi sau gravuri realizate pe pereții sau tavanele peșterilor

cultul fecundității = credințe și ritualuri preistorice prin care comunitățile încercau să asigure fertilitatea (reproducerea), esențială pentru supraviețuirea comunității

nomad = mod de viață al unei persoane sau al unei comunități care nu are o așezare permanentă și care se mută regulat dintr-un loc în altul

aliaj = produs obținut prin topirea laolaltă a anumitor metale

REȚIN

Preistoria este cea mai lungă perioadă din istoria umanității. Ea se împarte în epoca pietrei (paleolitic, mezolitic, neolitic) și epoca metalelor (epoca bronzului, epoca fierului). Prima revoluție a omenirii poate fi considerată cea neolitică, când omul a trecut de la viața de vânător-culegător la cea de cultivator de plante și crescător de animale. Noi schimbări radicale au avut loc odată cu epoca metalelor.

Aplic

I. Construiește o axă cronologică în care să se evidențieze succesiunea următoarelor procese și evenimente istorice din Preistorie:

- apariția primelor unelte de piatră cioplită;
- stăpânirea și utilizarea focului;
- dezvoltarea tehnicii de șlefuire a pietrei și a olăritului;
- perfecționarea și diversificarea uneltelor și a armelor din fier;
- utilizarea pe scară largă a bronzului.

II. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerințele.

„Mulți cercetători consideră că utilizarea focului [...] este esențială în evoluția omului modern. Omul primitiv a folosit probabil la început focul provenit din incendiile de câmpie sau din fulgere, până când a învățat cum să îl aprindă cu ajutorul cremenii și cum să îl stăpânească. El și-a însușit astfel controlul unei forțe a naturii pentru a se proteja sau a ataca. Focul a început să fie folosit și la gătitul și friptul mâncării. Probabil tot descoperirea lui i-a permis omului să pătrundă și să locuiască în peșteri.” (text adaptat după *Marea istorie ilustrată a lumii*)

1. Conform textului citat, care erau sursele inițiale din care omul primitiv obținea focul, înainte de a învăța să îl aprindă?

2. Ce material a folosit omul primitiv pentru a reuși să aprindă și să stăpânească focul?

3. Explică în două-trei enunțuri de ce controlarea focului este considerată esențială în evoluția omului modern.

DETECTIV ÎN ISTORIE – PROIECT

Portofoliu. Pregătește o mapă de dimensiunea A4, la care să adaugi fișele de lucru realizate de tine pe parcursul anului școlar. Fiecare fișă trebuie să aibă un titlu adecvat, să fie rezultatul activității și documentării tale individuale și să poată fi prezentată în fața clasei. Varianta digitală a portofoliului tău digital va conține fișierele pentru care te-ai documentat în timpul anului școlar (fotografii, înregistrări video, prezentări digitale, cărți în variantă digitală, audio-book-uri, galerie de link-uri utile etc.).

Realizează o prezentare (în format digital sau fizic) care să conțină reprezentări artistice preistorice (picturi, sculpturi, obiecte), ilustrând diferite aspecte ale vieții (economic, social, spiritual). Aduge prezentarea la portofoliul tău școlar.

2.2. Mesopotamia și Egiptul antic. Structuri politice, societate și economie

Descopăr

Citește cu atenție textul și răspunde la cerințe.

„Civilizație este numele pe care îl dăm interacțiunii foarte creative a ființelor umane, în momentul în care [...] s-au acumulat o masă critică de potențial cultural și un anumit excedent [plus, surplus] de resurse. În civilizație, această interacțiune eliberează capacitățile de dezvoltare ale omului la un cu totul alt nivel și face ca [...] dezvoltarea ulterioară să devină implicită. [...] Începem cu prima civilizație care poate fi recunoscută ca atare, în Mesopotamia. Următorul exemplu este în Egipt, unde civilizația se observă puțin mai târziu, în jurul anului 3100 î.e.n.” (text adaptat după J.M. Roberts, O.A. Westad, *Istoria lumii*)

DICȚIONAR

oraș-stat = formă de organizare politică alcătuită dintr-un oraș și teritoriul din jurul său

imperiu = formă de organizare statală de mari dimensiuni, bazată pe cucerirea teritoriilor locuite de alte popoare

politeism = religie care are la bază credința în mai mulți zei

ȘTIAI CĂ...?

➤ Templul ridicat de regele babilonian Nabucodonosor al II-lea pentru zeul suprem Marduk avea cinci etaje, o bază pătrată și o înălțime de 90 de metri. Templul a fost numit Etemenanki „casa pe care se sprijină cerul” și apare descris în Biblie sub numele de Turnul Babel.

Turnul Babel

Uruk, din Irak, a fost unul dintre cele mai puternice orașe-stat din Mesopotamia, în urmă cu peste șase mii de ani

1. Conform textului, care sunt cele două elemente necesare pentru ca o societate să poată fi numită „civilizație”?
2. Care sunt primele două zone geografice menționate ca fiind leagăne ale civilizației și ce au ele în comun?

Învăț

Structuri politice. Prima mare civilizație a Antichității a apărut în Mesopotamia, regiune denumită de vechii greci „țara dintre fluvii”, adică dintre Tigru și Eufrat. În acest spațiu s-au stabilit mai multe popoare: **sumerienii** – în sud, **akkadienii** – în centru și **asirienii** – în nord.

Odată cu apariția sistemelor de irigație din agricultură, în zona de sud, necesitatea întreținerii și dezvoltării lor continue a determinat societățile să se organizeze din ce în ce mai complex. Au apărut astfel primele structuri politice de tip **oraș-stat**, precum **Ur**, **Uruk** sau **Lagaș**. La conducerea acestora s-au aflat regi (*patesi*), care se considerau descendenții/loțiitorii pe Pământ ai unei divinități supreme. Atribuțiile regelui erau administrative, judecătorești, militare și religioase. Rivalitatea dintre acești regi a fost o caracteristică specifică acestei perioade.

Ulterior, au apărut **regatele** și **imperiile**. Sargon I, regele Akkadului, a unificat întreg teritoriul Mesopotamiei (2334 î.H.) și și-a luat titlul de „rege al celor patru părți ale lumii”. El a extins sistemul canalelor de irigație, a intensificat relațiile comerciale și a creat o armată permanentă. Dominația akkadiană a fost înlocuită succesiv de supremația cetății Ur, a Vechiului Imperiu Babilonian, a Regatului Asirian și a Noului Imperiu Babilonian. Valoroase informații despre societatea mesopotamiană ne sunt oferite de *Codul lui Hammurabi*, un set de legi apărut în jurul anului 1760 î.H.

A doua mare civilizație a Antichității a apărut în Egipt, pe fâșia de pământ fertil pe care Nilul a creat-o în nordul Africii. În mileniul al IV-lea î.H., s-au format două regate: unul în nord,

Stela de bazalt cu
Codul lui Hammurabi,
Muzeul Luvru, Paris, Franța

Figurină din bronz care
îl reprezintă pe regele Sargon I

Egiptul de Jos, și altul în sud, numit **Egiptul de Sus**, unificate în jurul anului 3200 î.H. de către regele Menes. Regele, numit și faraon, dispunea de viața și averea supușilor săi, emitea legi, decidea în problemele păcii și războiului, numea funcționari, stabilea impozite, conducea administrația, justiția și armata. În ochii vechilor egipteni, faraonul era „fiul lui Ra”, zeul Soare, și, deci, el însuși zeu.

Administrația era centralizată, iar statul era împărțit în provincii (*nome*), conduse de guvernatori (*nomarhi*). Aceștia trebuiau să se preocupe de întreținerea canalelor de irigație, răspundeau de siguranță și de recrutările pentru armată, fiind supravegheați de un „locțiitor al regelui” (*vizir*). Un rol important în organizarea administrației l-au avut scribii (funcționari de grad inferior, contabili, copişti). Baza economiei atât în Mesopotamia, cât și în Egipt a fost **agricultura**. Cele mai importante cereale cultivate au fost orzul și grâul, iar grădinăritul și pomicultura au devenit, de asemenea, activități răspândite. **Meșteșugurile** au fost influențate de resursele oferite de cadrul natural. În Mesopotamia, cele mai răspândite meșteșuguri au fost exploatarea stufului și a trestiei, prelucrarea pieilor și olăritul. În Egipt, majoritatea resurselor naturale au fost folosite la construirea piramelor, a statuilor și a obiectelor din metal. Lipsa unor resurse naturale și excedentul de alte produse au favorizat **schimburile comerciale** realizate pe uscat sau pe mare.

Religia popoarelor din Mesopotamia și Egipt s-a evidențiat în această perioadă prin caracterul politeist. În Mesopotamia, fiecare oraș-stat își avea zeul său principal. Orașul-stat Eridu îl avea ca divinitate supremă pe Enki, Uruk pe Anu, Nippur pe Enlil, iar Babilon pe Marduk. În Egipt, divinitatea cea mai importantă era zeul soarelui, Ra. Alte divinități erau reprezentate în obiectele de cult dedicate lor (statuete, gravuri, picturi etc.), sub forma unor creaturi hibride, precum zeul Horus, cu cap de șoim, sau Amon, cu cap de berbec. A existat și o tentativă de reformă religioasă în vremea faraonului Akhenaton (cca. 1400 – 1362 î.H.), care a încercat să impună o formă de monoteism prin venerarea exclusivă a lui **Aton, discul solar**, dar a eșuat din cauza conservatorismului religios.

REȚIN

Primele mari civilizații ale Antichității au apărut în Mesopotamia și Egipt, fiind „daruri ale fluviilor” Tigru, Eufrat și Nil. Formele de organizare specifică au evoluat de la orașul-stat către regate și imperii. Baza economică a acestor societăți politeiste a fost reprezentată de agricultură. Structura socială a fost una ierarhizată, care avea în vârful ei un rege, continua cu o elită aristocratică sacerdotală și militară și avea la bază oamenii de rând și sclavii.

ȘTIAI CĂ...?

➤ Grădinile suspendate din Babilon, considerate una dintre cele șapte minuni ale lumii antice, rămân și astăzi învăluite în mister. Una dintre teorii susține că grădinile au fost construite de regele Nabucodonosor al II-lea pentru soția sa, Amytis, iar legendele grecești o menționează pe regina Semiramida, despre care se spune că ar fi reconstruit Babilonul și le-ar fi amenajat. Cercetările recente, bazate pe inscripții asiriene, oferă însă detalii despre un „palat fără egal”, cu grădini luxuriante, terasate, în orașul asirian Ninive.

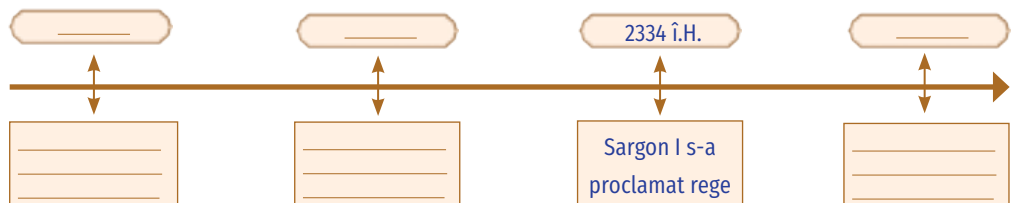
Grădinile suspendate din Babilon, gravură de Martin Heemskerck, sec. XVI

Aplic

I. Construiește o axă cronologică în care să se evidențieze succesiunea următoarelor procese și evenimente istorice din Orientul antic, ca în model:

- Menes a unit Egiptul de Sus cu Egiptul de Jos;
- apariția primelor orașe-stat în Sumer;
- Sargon I s-a proclamat „rege al celor patru părți ale lumii”;
- a fost elaborat *Codul lui Hammurabi*.

Model:

II. Citește cu atenție sursa și răspunde la cerințe.

„Orașul [Babilon] întrece în frumusețe toate celelalte orașe despre care avem cunoștință. La exterior, este înconjurat de un șanț adânc și lat, plin cu apă; urmează un zid de întărire [...]. Sus, pe coama zidului, au fost clădite la margine niște turnuri cu o singură încăpere [...]. În zid, de jur împrejur, sunt deschise o sută de porți din aramă [...]. Orașul se împarte în două: el este tăiat pe la mijloc de un fluviu mare, adânc și repede, numit Eufrat [...]. În fiecare din cele două părți ale orașului se află la mijloc un mănunchi de clădiri întărite: într-o parte, palatele regești înconjurare de un zid mare și puternic; în cealaltă, un sanctuar cu porți de aramă [...]. În mijlocul sanctuarului se ridică un turn trainic [...]” (adaptare după Herodot, *Istoriei*)

- Identifică în text o expresie care arată opinia autorului față de orașul Babilon.
- Descoperă două argumente prin care Herodot își susține punctul de vedere.
- Pe baza descrierii lui Herodot, desenează o hartă simplificată a Babilonului. Documentează-te la bibliotecă sau pe internet și compară harta cu planul unui oraș modern.

III. Fișă de portofoliu. Realizează o prezentare PowerPoint sau pe 3-5 foi A4 a evoluției formelor de organizare politică din Orientul antic de la orașe-state la regate și imperii care să cuprindă: denumirea câte unui stat și a unui conducător politic corespunzător fiecărei forme de organizare; încadrarea cronologică și descrierea unui element de continuitate, o asemănare și o deosebire între formele de organizare politică.

DETECTIV ÎN ISTORIE – PROIECT

Imaginează-ți că ești un scrib regal din Mesopotamia sau Egiptul antic și ai primit sarcina de a consemna domnia suveranului tău. Alege un conducător antic, documentează-te și scrie o cronică în care să menționezi o dovadă a puterii sale militare, o dovadă a prosperității economice și o dovadă a legăturii suveranului cu zeii. Poți adăuga imagini, desene sau schițe ale unor planuri de luptă.

Sfat isteț: pentru un plus de realism, suportul tău de scris poate imita tăblițele de lut sau papirusul din Egipt.

Scrib șezând, sculptură egipteană datând din mileniul al III-lea î.H.

2.3. Cultura Orientului antic

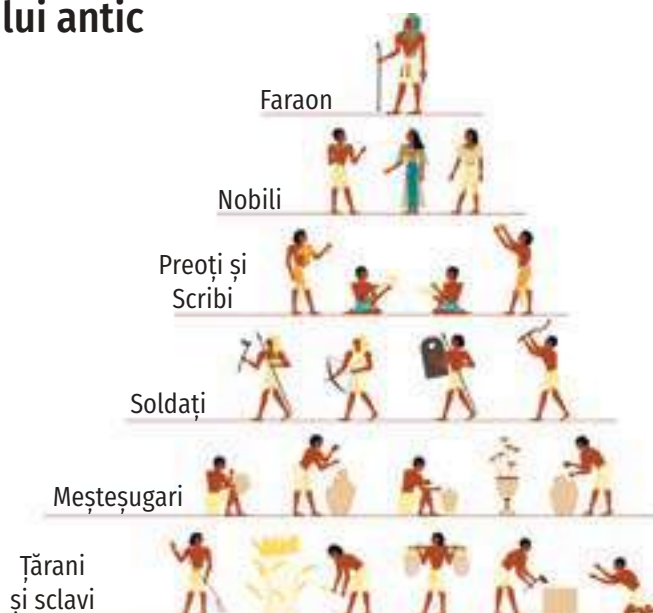
Descopăr

Privește cu atenție imaginea ierarhiei sociale din Egiptul antic și rezolvă cerințele.

1. Discută cu profesorul despre raporturile interumane impuse de ierarhia socială a acelor vremuri.

2. Care era rolul scribului în raport cu celelalte categorii sociale?

Piramida socială în Egiptul antic

Învăț

Sistemele de scriere. Apariția scrisului în Orientul antic a fost determinată de o serie de necesități practice. Odată cu evoluția structurilor politice și economice, societățile umane aveau nevoie de modalități prin care să țină evidența recoltelor colectate, a mărfurilor vândute sau cumpărate, a taxelor încasate, dar și de a consemna informații și reglementări necesare bunei funcționări a administrației centrale sau locale.

Astfel, nu întâmplător, cea mai veche scriere a fost inventată în sudul Mesopotamiei, în mileniul al IV-lea î.H., de către sumerieni, creatorii modelului politic de tip oraș-stat. La început, ea conținea **pictograme**, dar a evoluat rapid spre semne abstracte în formă de *cui* (de unde vine și numele de **scriere cuneiformă**, din termenul latin *cuneus*, care înseamnă „cui”). Scrierea cuneiformă se realiza prin imprimarea semnelor pe tăblițe de lut umed, cu ajutorul unui obiect ascuțit.

Spre sfârșitul mileniului al IV-lea î.H., au apărut în Egipt primele **hieroglife**, care simbolizau obiecte, idei abstracte, ființe, dar și indicații fonetice (despre modul de pronunțare/articulare sonoră). Scrierea hieroglifică a fost folosită inclusiv pentru inscripțiile monumentale, pe pereții templelor, mormintelor, pe laturile obeliscurilor și în interiorul sarcofagelor, având atât un rol sacru, cât și decorativ. Pentru însemnările administrative sau religioase, egiptenii au folosit **papyrusul**, obținut dintr-o plantă ce creștea în valea Nilului.

Se consideră că primul **alfabet** timpuriu a apărut în mileniul al II-lea î.H. și a derivat din hieroglifice. El este numit *proto-sinaitic*, pentru că se regăsește pe inscripții descoperite în peninsula Sinai. Ulterior, în jurul anului 1000 î.H., fenicienii au dezvoltat propriul alfabet, care conținea 22 de consoane. Răspândirea **alfabetului fenician** s-a realizat prin intermediul negustorilor fenicieni și a fost favorizat de faptul că era mult mai simplu de învățat și folosit, fiecare semn reprezentând un sunet. În jurul anului 800 î.H., grecii au preluat acest alfabet, l-au modificat, prin adăugarea vocalelor și l-au răspândit în zona Mării Mediterane.

Invenții și descoperiri. Una dintre cele mai importante invenții din Orientul antic a fost roata. Inițial, ea a fost folosită pentru olărit (în jurul anului 3500 î.H.), iar ulterior a fost adaptată pentru transport, ducând la apariția primelor căruțe și care cu roți, esențiale atât pentru armată, cât și pentru producția agricolă, transport și dezvoltarea comerțului. O altă inovație a sumerienilor a fost **sistemul sexagesimal** (având ca bază numărul 60), care a influențat modul în care măsurăm timpul și spațiul. Datorită acestuia, avem 60 de secunde într-un minut, 60 de minute într-o oră și 360 de grade într-un cerc.

DICȚIONAR

pictograme = reprezentări grafice simplificate ale obiectelor

hieroglifice = desene sau simboluri grafice folosite în Egiptul antic pentru a reda sunete sau idei

obelisc = monument înalt, îngust, cu patru fețe, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră și terminat cu o piramidă mică în vârf

zigurat = templu în trepte, specific Mesopotamiei antice

papyrus = suport pentru scriere, obținut din tulpina unei plante ce creștea în valea Nilului

stelă = placă sau lespede verticală din piatră, adesea gravată cu inscripții, sculpturi sau picturi

scriere demotică = formă de scriere simplificată și cursivă, folosită în Egipt

Scriere cuneiformă ce conține un contract de vânzare a unui teren și a unei case, cca. 2600 î.H.

Alfabetul fenician

ȘTIAI CĂ...?

➤ O particularitate a artei din Mesopotamia o constituie **sigiliile cilindrice**. Acestea erau rulate pe lutul moale al tăblițelor de scris sau al vaselor, pentru a marca proprietatea. Sigiliile erau adesea purtate de proprietari ca bijuterii sau amulete, fiind atârnată cu un șnur, în jurul gâtului.

➤ Descifrarea hieroglifelor egiptene de către Jean-François Champollion, în anul 1822, a fost posibilă datorită **Pietrei din Rosetta**, o stelă ce conținea un text trilingv, scris în scrierea hieroglifică, demotică și greaca veche.

Piatra din Rosetta

Ziguratul din Ur

Piramidele din Giza, Egipt

Una dintre cele mai mari invenții ale egiptenilor a fost **calendarul solar**. Bazându-se pe observațiile asupra stelei Sirius și pe ciclurile inundațiilor Nilului, egiptenii au împărțit anul în 365 de zile, împărțit în 12 luni de câte 30 de zile, la care mai adăugau cinci zile suplimentare dedicate sărbătorilor religioase. Acest tip de calendar era mult mai precis decât calendarele de tip lunar și a avut o influență directă asupra apariției calendarelor ulterioare, inclusiv asupra celui roman.

Utilizarea roții pentru transport apare pe *Stindardul regal din Ur*, mileniul III î.H.

Domenii ale cunoașterii și exprimării artistice: literatura, științele și arta. Cea mai cunoscută creație literară a Orientului antic este *Epopoea lui Ghilgameș*. Ea îl are în centrul acțiunii pe regele legendar al cetății Uruk și explorează teme universale precum prietenia, moartea, căutarea nemuririi și sensul vieții.

Originile literaturii	
Sumer	Egipt
Literatura sumeriană se situează între scrierile religioase și cele profane. Principalele categorii de creații literare sunt: imnuri către zei și temple, cântece în cinstea regelui, descântece și lamentații, scrieri mitologice, povestiri și legende eroice, scrieri de tipul disputelor filozofico-retorice.	Literatura egipteană este reprezentată de scrierile de inspirație religioasă, dar și de creații lirice: imnuri către zei, textele piramidelor, textele sarcofagelor (necroloage etc.), <i>Cartea Morților</i>, scrierile magice (incantații, descântece etc.), povestiri, legende și poezii de dragoste.

Știința în Orientul antic a fost profund legată de nevoile practice și de religie. Mesopotamienii au excelat în **astronomie** și **matematică**, iar egiptenii au făcut progrese notabile mai ales în **medicină**, **arhitectură** și **inginerie**. Cunoștințele de anatomie ale egiptenilor au fost dobândite parțial din practicile de îmbalsamare. Au fost atestate numeroase papirusuri medicale, care descriau atât proceduri chirurgicale, cât și tratamente.

Cea mai importantă componentă a artei Orientului antic a fost **arhitectura**. În Mesopotamia, lipsa pietrei a dus la perfecționarea tehnicilor de utilizare a cărămizilor de lut (uscate sau arse) în construcții, ceea ce a favorizat dezvoltarea unor structuri masive precum ziguratele (temple construite în trepte). Arhitectura mesopotamiană era caracterizată prin ziduri groase, fundații înalte și utilizarea fațadelor decorate cu cărămizi smălțuite (exemplu: *Poarta Ishtar*, din Babilon). În Egipt, abundența pietrei a favorizat construirea de monumente durabile, de mari dimensiuni, specifice credinței în *viața eternă*. Astfel, arhitectura egipteană a fost reprezentată prin piramide, morminte regale, temple (Luxor, Karnak) și obeliscuri. Sculptura și pictura au jucat un rol secundar, fiind valorificate în cadrul arhitecturii monumentale.

Aplic

I. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerințele.

„Un element arhitectural original egiptean era obeliscul. În îndepărtata epocă predinastică, un bloc subțire și înalt de piatră era plantat vertical, iar pe vârful său apărea soarele, la răsărit [...] Apoi, când cultul soarelui a devenit mai popular, obeliscurile – având sculptate imagini simbolice și texte hieroglifice – au apărut, unul câte unul, în fața templelor. [...] Azi, în tot Egiptul n-au mai rămas decât patru sau cinci obeliscuri. Însă de-a lungul secolelor au fost transportate mai multe astfel de obiecte de cult la Paris, la Londra, la Constantinopol, la New York. Cele mai multe se află la Roma – în număr de 12.” (adaptare după Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

1. Pe baza textului, identifică o cauză care a determinat apariția și răspândirea obeliscului în Egiptul antic.

2. Argumentează de ce păstrarea vestigiilor egiptene la Luvru e un beneficiu cultural mondial.

II. Realizați, în echipe de 3-4 elevi, o prezentare digitală (folosind aplicații precum Google Slides, PowerPoint sau Canva) despre un domeniu al cunoașterii și exprimării artistice din Orientul antic (Exemplu: astrologia, medicina, arhitectura sumeriană/egipteană etc.).

Notă! Prezentarea trebuie să includă și să utilizeze patru tipuri de surse diferite: un text scurt dintr-o scriere istorică antică, o imagine reprezentativă a unui artefact, monument sau element specific, o hartă istorică care să illustreze aria geografică sau răspândirea culturală a aspectului ales și un text istoriografic dintr-o lucrare a unui istoric/specialist în domeniu.

Obelisc amplasat în templul de la Karnak

REȚIN

Cultura Orientului antic s-a definit prin apariția primelor sisteme de scriere (cuneiforme și hieroglifice) și a alfabetului. Literatura Orientului antic a lăsat moștenire capodopere ca *Epopoea lui Ghilgameș* și textele funerare egiptene. Pe plan științific, sumerienii au dezvoltat sistemul sexagesimal, în timp ce egiptenii au excelat în medicină și în tehnicile de mumificare. Realizările arhitectonice reprezentative din Mesopotamia au fost ziguratele, iar în Egipt, piramidele.

DETECTIV ÎN ISTORIE – DEZBATERE

Clasa se împarte în două echipe. Prima echipă va citi *Epopoea lui Ghilgameș* și se va documenta asupra fiecăreia din cele trei teme de discuție propuse. Cea de-a doua echipă va citi *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* și va realiza documentarea pentru aceleași teme. Veți folosi un plan de organizare a ideilor, argumente în susținerea punctului de vedere și contraargumente atunci când echipa cealaltă susține o teorie pe care o puteți combate. La finalul dezbaterii, veți formula concluzii privind ambele texte studiate și temele abordate. Veți adăuga fișele de documentare la portofoliile școlare.

Texte:

- *Epopoea lui Ghilgameș* – Echipa 1
- *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* – Echipa 2

Teme:

1. căile prin care personajul încearcă să obțină nemurirea;
2. un simbol al vieții veșnice/al tinereții;
3. un obstacol major pe fiecare erou îl are de trecut.

Reprezentare a lui Ghilgameș pe un basoreliev descoperit la Dur-Sharrukin, în nordul Irakului de azi

AUTOEVALUARE

Parcurgând această unitate, am învățat:	
Am întâmpinat următoarele dificultăți:	
Mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă:	
Activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ☐ bună ☐ satisfăcătoare ☐ nesatisfăcătoare ☐

Recapitulare și evaluare

2.1. REPERE ALE PREISTORIEI

Preistoria este considerată de cercetători cea mai lungă perioadă din istoria umanității, începând cu apariția primilor hominizi și încheindu-se odată cu inventarea scrisului. Ea se împarte în Epoca pietrei (paleolitic, mezolitic, neolitic) și Epoca metalelor (epoca bronzului, epoca fierului). Prima revoluție a omenirii poate fi considerată cea neolitică, a trecut de la viața de vânător-culegător la cea de cultivator de plante și crescător de animale.

2.2. MESOPOTAMIA ȘI EGIPTUL ANTIC. STRUCTURI POLITICE, SOCIETATE ȘI ECONOMIE

Primele mari civilizații ale Antichității au apărut în Mesopotamia și Egipt, putând fi catalogate drept veritabile „daruri ale fluviilor” Tigr, Eufrat și Nil. Formele de organizare socială au evoluat pe parcursul a sute de ani, de la orașe-state către regate și imperii. Economia acestor societăți politeiste s-a bazat în principal pe agricultură. Structura socială a fost una ierarhizată având în vârf regele, urmat de o elită aristocratică și una sacerdotală, apoi de o elită militară, iar la bază se aflau oamenii de rând și sclavii.

2.3. CULTURA ORIENTULUI ANTIC

Cultura Orientului antic a fost definită de apariția primelor sisteme de scriere (cuneiforme și hieroglifice) și, ulterior, a alfabetului. Literatura Orientului antic a lăsat ca moștenire capodopere precum *Epopoea lui Ghilgameș* și textele religioase, elogiative și funerare egiptene. Pe plan științific, sumerienii au dezvoltat sistemul sexagesimal, utilizat în astronomie, în timp ce egiptenii au excelat în medicină și au perfecționat tehnicile de mumificare.

Evaluare

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Citește cu atenție enunțurile. Încercuiește litera A dacă enunțul este adevărat și litera F dacă este fals.

30 p.

1.	Scrierea cuneiformă a apărut în Mesopotamia și se realiza prin incizarea unor semne în formă de cuie pe tăblițe de lut.	A	F
2.	Hieroglifile egiptene au fost un sistem de scriere exclusiv ideografic, ceea ce înseamnă că fiecare simbol reprezenta un obiect, fără a putea reda sunete.	A	F
3.	Primul alfabet fonetic a fost creat de fenicieni și conținea atât vocale, cât și consoane.	A	F
4.	Sumerienii sunt considerați inventatorii roții și au fost primii care au utilizat sistemul de numărare sexagesimal.	A	F

II. Stabilește corespondența între elementele celor două coloane.

30 p.

Paleolitic	Oamenii învață să facă unelte și arme dintr-un aliaj compus din cupru și staniu.
Mezolitic	Unelte din metal devin accesibile tuturor și are loc o creștere a eficienței muncii și a productivității agricole.
Neolitic	Oamenii învață să folosească unelte compozite și are loc domesticirea câinelui.
Epoca bronzului	Oamenii devin sedentari, învățând să cultive pământul și să crească animale.
Epoca fierului	Oamenii erau vânători-culegători, nomazi și își confecționau unelte și arme din piatră cioplită.

III. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde la cerințe.

30 p.

„Amenhotep al IV-lea i-a urmat la tron tatălui său în 1379 î.e.n. El a încercat să facă o reformă religioasă importantă, înlocuind cultul străvechi cu cel monoteist al divinității solare Aton. Pentru a-și demonstra determinarea, și-a schimbat numele în Akhenaton și a înființat un oraș, Amarna, la 300 de mile nord de Teba, unde un templu cu un sanctuar fără acoperiș, expus razelor soarelui, a fost centrul noii religii. [...] Poate că încerca să redobândească puterea uzurpată de preoții lui Amon-Ra. Oricare ar fi explicația, opoziția pe care a provocat-o Akhenaton cu revoluția sa religioasă a dus la slăbirea lui pe alte fronturi.” (adaptare după J.M. Roberts, O.A. Westad, *Istoria lumii*)

1. Precizează spațiul istoric și secolul la care face referire sursa.

2. Menționează o relație de cauză-efect stabilită între două informații selectate din sursă, precizând rolul fiecăreia dintre aceste informații (cauză, respectiv efect).

3. Formulează un punct de vedere referitor la relația dintre faraon și marii preoți, susținându-l cu o informație selectată din sursă.

SUBIECT	I	II	III	Oficiu	Total
Punctaj	4 x 7,5 p. = 30 p.	5 x 6 p. = 30 p.	(2 x 2,5 p.) + 5 p. + 20 p. = 30 p.	10 p.	100 p.

Originile civilizației europene: modele politice și culturale în lumea greco-romană

- Colonizarea greacă. *Polisul* și formele de guvernare – Atena și Sparta • Grecii între alianțe și războaie. Alexandru Macedon
- Roma antică. De la Regalitate la Imperiu • Modele culturale în lumea greco-romană • Recapitulare • Evaluare

3.1. Colonizarea greacă. *Polisul* și formele de guvernare – Atena și Sparta

Descopăr

Studiază harta și identifică:

1. Trei colonii înființate pe țărmul Mării Negre.
2. Trei colonii înființate pe țărmul Mării Mediterane.

DICȚIONAR

metropolă = oraș-stat antic ce exercita rol de centru de comandă administrativă, politică și militară pentru colonii

polis = oraș-stat în Grecia antică; formă de organizare politică în Antichitate

democrație = (*demos* = popor; *kratos* = putere) este un sistem politic în care puterea aparține cetățenilor

dorienii = unul dintre triburile grecești care au migrat și s-au stabilit în Grecia insulară și pe coastele Asiei Mici

ahaii = denumirea generică folosită de Homer pentru desemnarea vechilor triburi grecești din regiunea Peloponez

Învăț

Marea colonizare greacă a fost un proces istoric desfășurat în perioada secolelor VIII-VI î.H., care a constat în întemeierea unor noi centre strategice, militare și economice, controlate de greci, pe țărmurile Mării Mediterane și ale Mării Negre. Factorii care au determinat extinderea sferei de influență a puternicelor orașe-cetăți grecești au fost: creșterea demografică, faptul că dispuneau de suprafețe cultivabile limitate, căutarea unor noi piețe pentru schimburi comerciale și conflictele cu alte orașe-cetăți. Navigatori și luptători iscusii, grecii au întreprins expediții temerare de-a lungul coastelor mărilor și au pus bazele unor colonii prospere.

Principalele direcții de colonizare au fost pe țărmul Mării Negre (coloniile **Histria**, **Tomis**, **Callatis**), pe țărmul european al Mării Mediterane (coloniile **Tarent**, **Crotona**, **Sybaris** din peninsula italică) și pe țărmul Africii (**Cyrene**, **Naucratis**). Relațiile dintre colonii și cetățile-mamă, care erau numite **metropole**, au fost în general de natură economică, politică și culturală.

Cetatea Sparta a fost întemeiată de către dorienii în secolul IX î.H., în regiunea Laconia. Până în secolul al VI-lea î.H., Sparta s-a extins în toată regiunea Peloponez. Bazele organizării **polisului** au fost puse de **Licurg**, cel care a distribuit cetățenilor loturi de pământ, a dat legi și a împărțit cetățenii în familii conducătoare. Sparta a avut un regim oligarhic, iar legendele i-au atribuit lui Licurg documentul intitulat **Rhetra** („lege”) care punea bazele organizării spartane. Categoriile sociale din cetatea Sparta erau: **cetățenii**, care primeau loturi de pământ, **perieci**, locuitori liberi, dar fără drepturi politice, **hiloții**, populație lipsită de drepturi, asemănătoare **sclavilor**. Conducerea cetății Sparta era împărțită între doi regi cu atribuții militare și religioase și un Sfat al Bătrânilor (*Gerousia*), format din 28 de membri, cu vârste de peste 60 de ani. Un rol important în conducerea cetății îl avea și **Adunarea Poporului** (*Apella*) alcătuită din toți cetățenii care împliniseră 30 de ani. **Sfatul Bătrânilor** era instituția cea mai importantă și organiza întâlnirile consultative ale Adunării Poporului. **Colegiul celor cinci efori** era instituția care avea ca principală atribuție supravegherea activității celor doi regi.

Cetatea Atena a fost întemeiată, în secolul al VIII-lea î.H., prin unificarea comunităților existente în regiunea Attica de către eroul mitologic Tezeu. Democratizarea polisului atenian a fost un proces început de **Solon**, în secolul al VI-lea î.H., care a rezolvat **criza agrară** prin eliberarea țăranilor deveniți sclavii bogătaşilor din cauza datoriilor. Tot el a încurajat învățarea meseriilor meșteșugărești, i-a repatriat pe atenienii vânduți în afara Atenei și a împărțit populația ateniană în patru categorii, în funcție de avere (*pentakosiomnemni*, *hippeis* (cavaleri), *zeughiți* și *theți*). Astfel, în Atena secolelor VI-V î.H., existau trei pături sociale principale: **cetățenii**, **metecii** (străinii veniți în cetate) și **sclavii**. Instituțiile reprezentative erau: **Adunarea Poporului (Ecclesia)**, **Sfatul (Boule)** și **Areopagul** care reprezenta consiliul suprem de judecată și care era alcătuit din nouă magistrați (arhonți aleși pe durata unui an). Areopagul superviza funcțiile de conducere împărțite între trei arhonți care organizau activitatea militară (Arhonte Polemarh), religioasă (Arhonte Basileu) și politică (Arhonte Eponim).

În timpul tiraniei lui Pisistrate și după moartea acestuia, din 527 î.H., **măsurile lui Solon** au continuat să fie puse în aplicare. A urmat o perioadă în care reformele democratice au continuat în Atena prin **măsurile lui Clistene**. Acesta a împărțit populația din Attica în zece triburi, în funcție de regiunea de reședință. Din fiecare trib erau aleși, prin tragere la sorți, câte 50 de reprezentanți pentru a face parte din noul Boule, format din 500 de membri. Clistene a dispus ca organizarea militară ateniană să intre în atribuțiile **Colegiului celor 10 strategii**, care erau aleși prin vot din rândul magistraților. O altă măsură impusă de Clistene a fost **ostracismul** (inițial măsură împotriva instaurării tiraniei), prin care cei considerați periculoși pentru cetate erau exilați timp de 10 ani, fără să își piardă averea sau statutul.

Reformele lui **Pericle**, ales strateg/prim-strateg timp de cincisprezece ani la rând, în perioada 443-429 î.H., au desăvârșit sistemul democratic atenian. Măsurile importante luate de Pericle au fost remunerarea funcțiilor publice, stabilirea criteriilor privind cetățenia ateniană și limitarea atribuțiilor Areopagului.

Aplic

Citește cu atenție sursele și răspunde la cerințe.

SURSA A

„Solon este considerat [...] întemeietorul democrației ateniene prin reforma pe care și-a asumat-o. Populația ateniană, împărțită până atunci pe criterii socio-economice între eupatrizi (aristocrați bogați și de viață nobilă), latifundieri mici și mijlocii și demiurgi (meșteșugari), va fi organizată în patru clase cenzitare (sistem de acordare de privilegii și drepturi în funcție de avere): *pentakosiomedimnos*, *hippeis*, *zeugitas* și *thetes*. Toți cetățenii făceau parte din Adunare și din tribunale, însă magistraturile erau rezervate celor mai bogați. Consiliul Areopagului era rezervat foștilor arhonți. Au fost decisive și reformele judiciare: crearea unui tribunal popular, *Heliaia*, care se ocupa de apel.” (adaptare după *Istoria Universală. Preistoria și Antichitatea*, trad. Laura-Florina Drăghici și Dana Ducu)

SURSA B

„O trăsătură definitorie a Spartei este organizarea sa politică; se observă conviețuirea, uneori într-un echilibru anevoios, a formelor monarhice, oligarhice și democratice. Conform tradiției, constituția Spartei este opera unui legislator mitic, Licurg, dar mecanismele politice ale statului laconian sunt rodul unei îndelungate evoluții. Lui Licurg i se atribuie un document numit *Rhetra* („lege”), care prevedea reîmpărțirea populației, fixarea la 30 (incluzându-i pe cei doi regi) a numărului membrilor Sfatului Bătrânilor (*Gerousia*) și convocarea adunării într-un loc fix. După cât se pare, acest act reflectă o restructurare instituțională, care a vizat componentele organismelor deja existente. Această reformă de la sfârșitul secolului al VIII-lea î.H. a avut semnificația unui răspuns timpuriu al conducerii spartane la cererile masei de cetățeni (împărțirea pământurilor, mai multe drepturi politice); aceste cereri apăruseră și în alte părți ale Greciei, dar, nefiind luate în seamă de puterile aristocratice, vor sfârși prin a fi impuse prin intermediul tiranilor.” (adaptare după *Istoria Universală. Preistoria și Antichitatea*, trad. Laura-Florina Drăghici și Dana Ducu)

1. Identifică din sursa A cele patru clase cenzitare.
2. Precizează câte un conducător politic din sursa A și din sursa B.
3. Menționează câte o asemănare și o deosebire între cele două orașe, conform surselor A și B.

ȘTIAI CĂ...?

➤ Până la mijlocul secolului al V-lea î.H., era suficient să te naști din tată atenian ca să poți beneficia de drepturile cetățenești.

➤ În timpul lui Pericle, s-a hotărât acordarea cetățeniei numai celor care aveau ambii părinți atenieni, iar, ca urmare a acestei legi, copiii lui Pericle nu au fost considerați cetățeni atenieni, deoarece mama lor era străină de cetate.

REȚIN

Navigatorii greci au pus bazele unor colonii începând din secolele VII-VI î.H., pe țărmul Mării Negre (coloniile Histria, Tomis, Callatis), țărmul european al Mării Mediterane (coloniile Tarent, Crotona, Sybaris) și pe țărmul Africii (Cyrene, Naucratis). Cetatea Sparta a fost întemeiată de către doriene în secolul al IX-lea î.H., în regiunea Laconia. Cetatea Atena a fost întemeiată, potrivit informațiilor istorice, în secolul al VIII-lea î.H., prin unificarea comunităților existente în regiunea Attica.

Acropole, Atena

3.2. Grecii între alianțe și războaie. Alexandru Macedon

Descopăr

Citește textul și analizează imaginea alăturată pentru a formula răspunsuri la cerințe.

„... [Alexandru cel Mare] s-a născut în 356 î.e.n., la Pella. Mama sa era Olimpia din Epirus, iar tatăl său era regele Macedoniei, Filip al II-lea, care avea șapte neveste. [...] Au existat ipoteze care susțineau că Alexandru ar fi chiar unul dintre fiii ilegitari ai lui Filip. Mama lui, Olimpia, îl credea special și chiar îl trata ca fiind „fiul lui Zeus”, al cărui destin era să domine lumea. Încă de la naștere, Alexandru a devenit un personaj legendar. În ziua nașterii sale, Templul lui Artemis, din Efes, a fost incendiat. Relația dintre tată și fiu era foarte rece. Filip nu-l considera pe Alexandru moștenitorul de drept al tronului. Conform scrierilor lui Plutarh, Filip l-a lăudat o singură dată pe Alexandru, când a reușit să dresese și să încalce un cal năruvaș, pe care l-a numit Bucefal. Filip i-a spus că „Macedonia e prea mică pentru el”. [Alexandru] l-a avut ca tutore pe filozoful grec Aristotel [...]” (adaptare după *Alexandru cel Mare – lord al războiului și cuceritor al Orientului*, Stan Alexandru Bogdan, historia.ro)

1. Pornind de la imaginea de mai sus, discută în clasă despre ce ar fi putut vorbi Alexandru cel Mare cu mentorul său, filozoful Aristotel.

2. Realizează, îndrumat de profesor, un dialog de aproximativ 10-12 replici între Alexandru și tatăl lui, pornind de la textul de mai sus.

Aristotel dăscăluindu-l pe Alexandru
(pictură de JLG Ferris – 1895)

Învăță

DICȚIONAR

hegemonie = (gr. „conducere”) supremația sau dominația unui stat, a unui grup social sau a unei ideologii, de obicei prin influență politică, economică și culturală

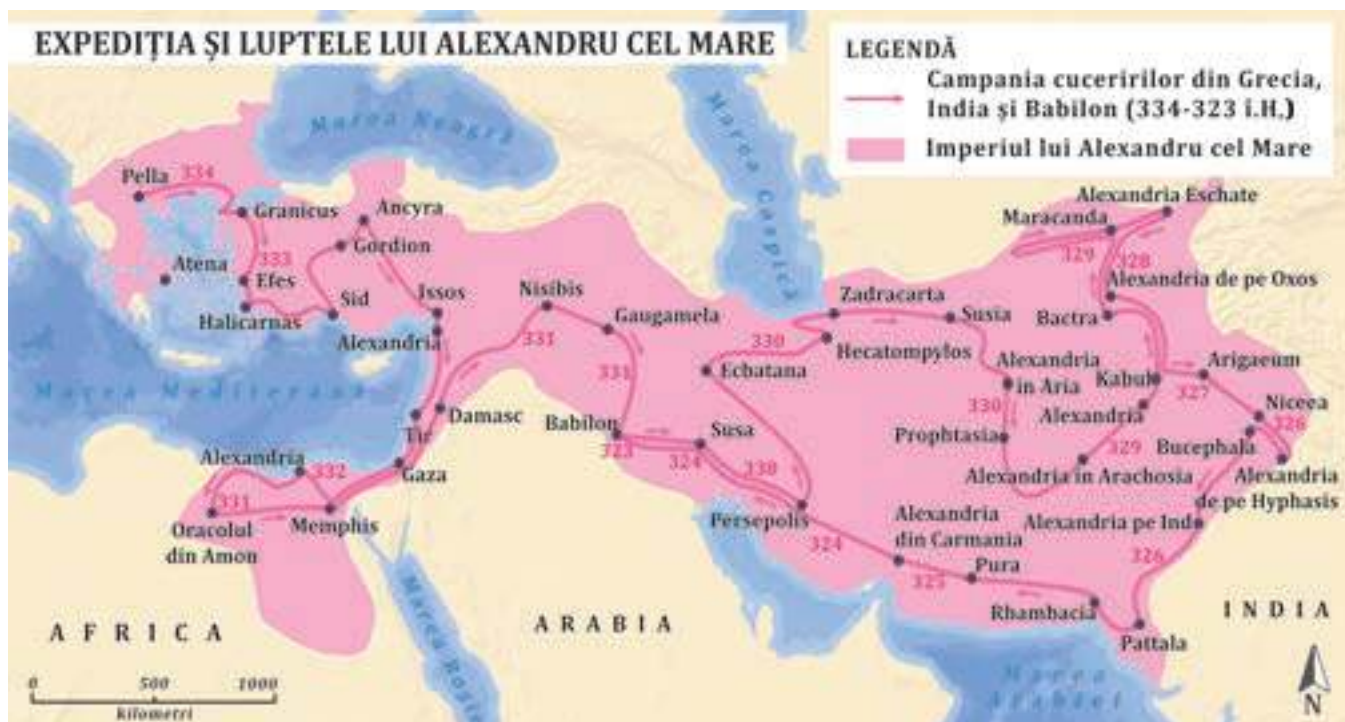
elenism = perioada istorică ce începe la moartea lui Alexandru Macedon și durează până în sec. I î.H.

Bătălia de la Gaugamela, pictură de Charles Le Brun, 1669

Secolul al V-lea î.H. a fost marcat de două mari conflicte armate purtate de greci. Primul conflict s-a declanșat în anul 499 î.H., când grecii au luptat împotriva invaziei în valuri a perșilor. Acesta s-a încheiat cu victoria din anul 479 î.H., de la Plateea, a grecilor uniți. Al doilea conflict a avut loc între alianțele formate în jurul celor două polisuri importante, Atena și Sparta.

Războaiele dintre greci și perși, numite **Războaie Medice**, s-au declanșat în urma revoltei orașelor grecești din Ionia (coasta vestică a Anatoliei, Turcia de azi), în **anul 499 î.H.**, împotriva creșterii influenței Imperiului Persan în Asia Mică. Alianța orașelor ioniene a cerut ajutor militar din partea Atenei, dar revolta lor a fost înăbușită prin intervenția lui Darius I, regele perșilor. Darius I a înțeles atunci că Grecia trebuia înfrântă și cucerită pentru a-și asigura controlul în regiune. În anul 490 î.H. a avut loc prima confruntare importantă, la **Maraton, bătălie încheiată cu victoria atenienilor**. Ulterior, în 480 î.H., coaliția greacă, în frunte cu Temistocle, a înregistrat o **victorie navală la Salamina** împotriva armatei persane trimise de Xerxes, fiul lui Darius I. În același an, un grup de spartani condus de Leonida s-a împotrivit armatei persane în **strâmtoarea Termopile**. O consecință a acestor victorii grecești a fost înființarea **Ligii de la Delos**, o alianță militară navală în fruntea căreia s-a aflat Atena, având ca scop alungarea tuturor garnizoanelor persane din regiune. Nemulțumirea Spartei față de hegemonia Atenei a avut ca efect formarea **Ligii Peloponesiace**, iar conflictul dintre cele două alianțe militare devenit inevitabil. Astfel, în perioada 431-404 î.H., a avut loc Războiul Peloponesiac, la finalul căruia Atena a fost învinsă de alianța spartană, cu sprijinul Imperiului Persan. A urmat un conflict generalizat între polisurile grecești, care a dus la slăbirea acestora și, ulterior, la supunerea lor de către macedonenii. În anul 338 î.H., alianța cetăților grecești a fost învinsă la Cheronea, de **regele Filip al II-lea**. Regele macedonean a profitat de slăbiciunea grecilor și și-a întărit armata, transformând **falanga de infanteriști** într-un element strategic important, care avea ca armă principală **sarisa** (o lance lungă de 4-7 metri).

În anul 336 î.H., Filip al II-lea a fost asasinat, iar conducerea regatului Macedoniei a fost preluată de fiul său, Alexandru. **Alexandru cel Mare**, născut Alexandru al III-lea, a fost fiul Olimpiei și al lui Filip al II-lea. Educația sa a fost îndrumată de filozoful antic Aristotel (384 î.H. - 322 î.H.), care i-a cultivat pasiunea pentru cultură și filozofie. Totodată, Alexandru a fost instruit de tatăl său în arta războiului și în strategia militară, participând încă de tânăr la bătălia de la Cheroneea. După ce a eliminat opoziția unor grupări din aristocrația macedoneană, tânărul rege și-a pus în aplicare planul de a cucerii Persia.

În anul 334 î.H., Alexandru a învins armata lui Darius al III-lea, în apropierea râului Granicos, iar, un an mai târziu, perșii au fost înfrânți la Issos și întreaga familie regală a lui Darius al III-lea a fost capturată de Alexandru. Expediția macedoneană a continuat spre Egipt, unde **Alexandru a fost numit faraon** și a început construcția **orașului Alexandria**. În anul 331 î.H., armata persană condusă de Darius al III-lea a suferit o nouă înfrângere la Gaugamela, considerată una dintre cele mai mari bătălii ale Antichității, deoarece regele Darius al III-lea ar fi avut la dispoziție aproximativ un milion de soldați.

În această etapă a expediției, Alexandru a început procesul de organizare a vastului teritoriu cucerit. Pentru a câștiga sprijinul populațiilor orientale și pentru a consolida unitatea Imperiului, a adoptat unele obiceiuri și tradiții persane. A luat-o în căsătorie pe **Roxana, fiica unui nobil persan**, și i-a îndemnat pe generalii săi să se însoare cu femei persane. Însă aceste măsuri nu au fost bine primite de mulți dintre macedonenii, cuprinși de dorul de casă.

În anul 327 î.H., Alexandru a început **expediția către India**, încununată de succes, în ciuda scăderii moralului armatei și a condițiilor vitrege în care s-a desfășurat. La finele campaniei, Alexandru cel Mare a ordonat retragerea, decizie întâmpinată cu mare bucurie de ostașii săi, epuizați după războaiele îndelungate. În anul 323 î.H., revenit în Babilon, Alexandru a murit la vârsta de 32 de ani. În cele două veacuri care au urmat, fostul Imperiu Macedonean, împărțit în regate elenistice, a fost zguduit de luptele pentru putere dintre generalii lui (cunoscuți sub numele de „diadohi”). Roxana și fiul lui Alexandru Macedon au fost uciși în 310 î.H. (sau 309 î.H.), fiind victime ale conflictelor politice pentru putere.

REȚIN

Secolul al V-lea î.H. a fost marcat de două mari războaie purtate de greci. Primul război a fost dus împotriva perșilor și s-a încheiat cu victoria Atenei, fapt care i-a asigurat supremația în lumea greacă. A doua mare confruntare s-a purtat între cele două polisuri importante, Atena și Sparta. Ulterior, acestea au fost supuse de Filip al II-lea, regele Macedoniei. Fiul său, Alexandru cel Mare, a continuat opera tatălui său și a creat cel mai întins imperiu al Antichității.

Alexandru, pictură descoperită în Pompei

ȘTIAI CĂ...?

> Leonida I a fost celebrul rege al Spartei care a comandat trupele grecești în bătălia contra persilor de la Termopile, din 480 î.H..

> Pe monumentul ridicat în cinstea celor 300 de spartani și a celorlalți greci care au luptat alături de ei în bătălia de la Termopile, se poate citi: *Mergi, călătorule, și spune Spartei că noi zăcem aici, după ce legilor ei ne-am supus.*

> Expediția lui Alexandru Macedon a dus la răspândirea culturii grecești în Orientul Apropiat și în Asia Centrală.

> Noțiunea de *elenism* desemnează perioada din istorie popoarelor din bazinul Mării Mediterane cuprinsă între moartea lui Alexandru cel Mare și sfârșitul secolului I î.H. În acest interval au apărut inovații pe plan economic, politic și cultural, urmate de o criză acută.

Aplic

Citește cu atenție sursele și rezolvă cerințele.

SURSA A

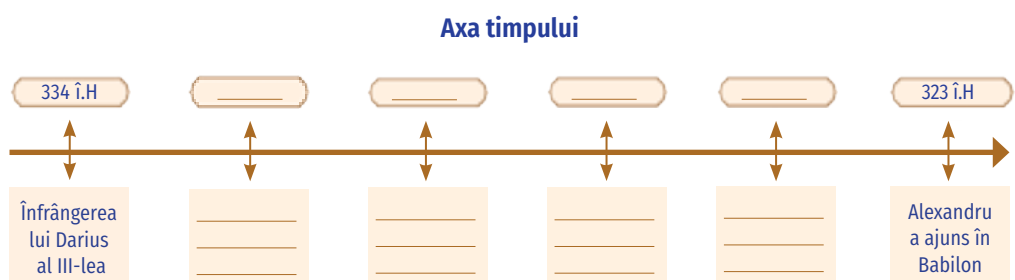
„[...] opera clădită de Alexandru era pe cale de a se dezintegra. Însă marele monarh macedonean apucase să lase în urma lui un regat care avea să influențeze puternic istoria prin: legăturile culturale apărute între Orient și Occident, expansiunea civilizației elene până în inima Asiei și propagarea influențelor administrative civile și militare întâlnite în regatele elenistice. La acestea s-au adăugat: apariția unor relații economice bazate pe schimburi comerciale și posibilitatea de exploatare a noilor resurse economice, pe întemeierea coloniilor și pe lărgirea orizontului geografic [...], pe instituirea spiritului de toleranță între diferite rase și credințe și pe aceeași viziune administrativă imperială pe care, cu timpul, o va adopta și Roma.” (adaptare după *Istoria Universală. Preistoria și Antichitatea*, trad. Laura-Florina Drăghici și Dana Ducu)

SURSA B

„În anul 323 î.H., după aproape zece ani de marșuri și de lupte, marele drum estic al lui Alexandru lua sfârșit. Campania lui a fost unică în istoria Antichității. Ea a însemnat parcurgerea a 18 000 de kilometri. La sfârșitul ei, s-a constituit cel mai mare imperiu antic, Imperiul lui Alexandru cel Mare, care se întindea de la Marea Adriatică în vest până la Oceanul Indian și Indus în sud-est, de la linia Dunării, sudul Caspicii și lanțul caucazian în nord, până în Sudan, în sud. În administrarea imensului imperiu, Alexandru a încercat să atenueze deosebirile dintre zecile de populații supuse, printr-o politică de expansiune.” (adaptare după Iohanna Șarambei, Nicolae Șarambei, *99 de personalități. Lumea Antică*)

1. Pe baza sursei A, menționează două consecințe ale expediției glorioase conduse de Alexandru Macedon.
2. Precizează secolul în care a avut loc campania menționată în sursa B.
3. Identifică în sursa B care erau limitele Imperiului lui Macedon.
4. Formulează un punct de vedere pe baza celor două surse despre rolul lui Alexandru Macedon la dezvoltarea culturii și civilizației antice.
5. Realizează o axă a timpului în care să surprinzi principalele momente ale expediției militare conduse de Alexandru Macedon, după modelul de mai jos:

Model:

DETECTIV ÎN ISTORIE – FIȘĂ DE PORTOFOLIU

Redactează un articol de ziar intitulat „Interviu cu Alexandru cel Mare”, în care să valorifici informațiile din sursele istorice studiate la clasă, din surse online sau din materialele consultate la biblioteca școlii. Documentează-te, pentru că îl vei avea ca interlocutor pe Alexandru Macedon! În cadrul articolului, formulează întrebările sugerate și include răspunsurile corespunzătoare, ca și cum ai realiza un interviu real.

Sugestii de întrebări pentru interviu:

Ce te-a făcut să pornești în expediția militară?

Ce ai face diferit dacă ai avea posibilitatea să o iei de la capăt?

Care este cel mai mare secret al tău?

Care este mesajul pe care i l-ai fi transmis tatălui tău, după ce ai ajuns în Babilon?

3.3. Roma antică. De la Regalitate la Imperiu

Descopăr

Citește cu atenție textul și rezolvă cerințele.

„753 î.H. – Potrivit tradiției, Romulus și fratele său geamăn, Remus, au fondat «orașul etern», Roma. La istoricii romani Titus Livius, Plutarh sau Virgiliu apare personajul legendar pe nume Romulus, urmașul lui Eneas (personaj mitologic central din „Eneida” lui Virgiliu), căruia i s-a atribuit întemeierea cetății. Mitul fondator se cristalizează în primul secol d.H., în cadrul cercului de literați al lui Augustus. Originea divină a neamului lui Eneas apare ca o dorință a populației Romei de a menține legătura cu marea cultură elenistică, dar și de a se erija identitar în răzunători ai troienilor. În felul acesta romanii simt că îi domină politic pe grecii care le erau superiori ca civilizație.” (adaptare după *Întemeierea Romei*, historia.ro)

1. Discută în clasă despre legenda întemeierii Romei.
2. Descoperă în textul de mai sus numele a două personalități istorice. Numește o figură mitologică menționată.

Ruinele Romei antice, perspectivă de pe dealul Palatin

Învăț

Timp de aproape un mileniu, Roma a clădit unul dintre cele mai vaste și mai puternice imperii ale Antichității, care se întindea de la Oceanul Atlantic, în vest, până în Mesopotamia, în est, și de la Britannia, în nord, până în Egipt, în sud.

Istoria Romei se împarte în trei mari perioade:

- **perioada regalității** (753 î.H. - 509 î.H.);
- **perioada republicană** (509 î.H. - 27 î.H.);
- **perioada imperială** (27 î.H. - 476 d.H.).

Regatul. Potrivit tradiției istorice, cetatea Roma a fost înființată la 21 aprilie 753 î.H. de către Romulus. În primele două secole de existență, Roma a funcționat ca regat și a avut șapte regi (doi de origine latină, doi de origine sabină și ultimii trei de origine etruscă). Despre primii regi (Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius și Ancus Martius) s-au păstrat puține informații, iar despre următorii trei izvoarele istorice precizează că erau de origine etruscă. De asemenea, se consemnează faptul că Tarquinius Priscus a schimbat aspectul Romei prin importante **lucrări publice**, iar Servus Tullius a introdus în armata romană **tactica hoplită** (tehnică

de luptă în care soldați profesioniști înarmați cu sabie, lance și scut luptau în formațiune compactă). Ultimul rege al Romei, **Lucius Tarquinius Superbus**, a domnit, conform izvoarelor istorice, în mod **tiranic**. În anul 509 î.H., el a fost alungat din cetate, iar Roma și-a schimbat forma de organizare politică, devenind republică.

Roma antică, leagănul civilizației europene

DICȚIONAR

Adunarea pe centurii = principala formă de participare politică a cetățenilor în perioada republicii romane (*centurie* = unitate militară; în cadrul acestei adunări, cetățenii romani erau grupați în funcție de avere și rol militar, astfel că votul nu era egal pentru toți, ci influența politică era mai mare pentru cei din clasele mai înstărite)

republică = formă de organizare statală în care puterea politică aparține poporului (sau unei părți a acestuia), iar conducerea este exercitată de reprezentanți aleși prin vot

secessio plebis = formă nonviolentă de protest, prin care plebeii se retrăgeau în afara cetății Romei, lăsându-i pe patricieni fără mână de lucru și fără armată

romanizare = impunerea culturii, civilizației și administrației romane în rândul unei populații cucerite

Republica. Sistemul politic republican roman a fost inspirat de cel grecesc. Principalele instituții din stat erau: **Adunările poporului**, **Senatul** și **magistraturile**. Adunarea pe **centurii** și-a desfășurat activitatea în afara Romei, pe Câmpul lui Marte. Conducătorii statului erau **doi consuli**, aleși anual, care aveau următoarele atribuții: convocau Senatul, comandau armata și judecau cele mai importante procese. **Senatul**, cea mai importantă instituție a statului, era format din aproximativ 300 de patricieni (elita societății romane) și controla activitatea tuturor magistratilor.

Societatea republicană romană a fost marcată de **conflictul dintre patricieni** (categoria socială care dispunea de drepturi politice depline și reprezenta elita) și **plebei** (oamenii de rând, adică majoritatea populației libere, inițial formând clasa de jos, fără privilegii politice). **Patricienii**, membri marcanți ai familiilor vechi romane, dețineau puterea politică și economică în stat. **Plebeii**, cei care reprezentau motorul economic al Romei (meșteșugari, negustori etc.), erau inițial lipsiți de drepturi politice, fapt ce îi nemulțumea profund. În acest context, plebeii au recurs la o formă de luptă proprie, numită *secessio plebis*, retrăgându-se pe dealul Aventin din Roma și refuzând să mai muncească sau să servească în armată. Consecința a fost elaborarea Legilor celor XII table, care au prevăzut drepturi pentru plebei, printre care dreptul de a avea reprezentanți în Senat, numiți **tribuni ai plebei**, cu puterea de a se opune unor legi considerate nefavorabile (*drept de veto*). Ulterior, au fost permise căsătoriile între patricieni și plebei, iar, mai târziu, plebeilor li s-a îngăduit să ocupe inclusiv funcții de magistrați.

Pe plan extern, **republica romană a continuat să se extindă**, cucerind constant noi teritorii. Populațiile din Peninsula Italică au fost supuse, la fel și coloniile grecești. În urma războaielor punice și a expansiunii continue, Roma a ajuns să controleze întreg bazinul mediteranean. În secolul I î.H., republica romană a trecut printr-o **criză politico-administrativă**, cauzată în mare parte de expansiunea rapidă, care îngreuna activitatea instituțiilor. În anul 60 î.H., trei generali romani – Crassus, Pompeius, Iulius Caesar – format o alianță, cunoscută sub numele de **primul triumvirat**, care însă nu a adus stabilitate. După asasinarea lui Iulius Caesar (din anul 44 î.H.), care se proclamase dictator, a fost încheiat, în anul 43 î.H., al doilea triumvirat, între alți trei generali: Lepidus, Marcus Antonius și nepotul lui Iulius Caesar, Octavianus. În anul 31 î.H., după o confruntare cu Marcus Antonius, **Octavianus** a rămas singurul conducător al Romei. În anul 27 î.H., el a fost proclamat **Augustus**, iar statul roman a intrat într-o nouă etapă, cea imperială.

Imperiul. A treia etapă a statului roman este etapa imperială, care durează din 27 î.H. până în 476 d.H. Prima parte a acestei perioade este Principatul. Senatul i-a acordat lui Octavianus titlul de **Augustus** („Preafericitul”, „Veneratul”) și pe cel de **Princeps**, adică primul dintre cetățeni și cel mai important membru al Senatului. Perioada care a urmat domniei lui Octavianus este cunoscută în istorie ca **Pax Romana**, o epocă de stabilitate și prosperitate. Imperiul a ajuns la apogeu în timpul lui **Marcus Ulpius Traianus** (98-117 d.H.), care a cucerit și provincia Dacia, după două războaie grele (între 101-102 și 105-106 d.H.). În teritoriile cucerite a existat un proces de romanizare prin care populația autohtonă a preluat limba latină și modul de viață roman. La conducerea Romei s-au succedat mai multe dinastii: Iulia-Claudia, Flavia, Antonini și Severi. În secolul al III-lea, imperiul a trecut printr-o criză profundă, cauzată în principal de instabilitatea politică și de lipsa colaborării dintre Senat și armată.

Dioclețian (284-305 d.H.) a impus reforme menite să depășească această criză, iar statul roman a pășit într-o nouă etapă de dezvoltare, cea a **dominatului** (regim autoritar). A fost instaurată **tetrarhia** (conducerea în patru: doi auguști și doi cezari). Totuși, această formulă de conducere a funcționat doar pe durata vieții lui Dioclețian.

⚠️ **Analizează harta și discută în clasă despre teritoriile Imperiului Roman în perioada de maximă dezvoltare.**

Puterea imperială s-a consolidat în timpul lui Constantin cel Mare (306-337 d.H.), când a avut loc un pas decisiv în mutarea centrului de putere spre Răsărit, prin întemeierea capitalei Constantinopol, în anul 330, pe malul Bosforului.

Separarea definitivă a Imperiului s-a produs la moartea împăratului Teodosius I, în anul 395, când fiul său, Arcadius, a preluat conducerea părții de Răsărit, iar celălalt fiu, Honorius, a devenit stăpân al părții de Apus. Cele două imperii au avut destine și istorii diferite. **Imperiul Roman de Apus** a rezistat până în anul 476, când ultimul împărat, Romulus Augustulus, în vârstă de doar 14 ani, a fost înlăturat de către căpetenia migratorilor germanici, Odoacru. **Imperiul Roman de Răsărit** a continuat să existe încă aproape un mileniu.

DICȚIONAR

puni – cartaginezi, populație semitică de origine feniciană, stabilită în nordul Africii (în special la Cartagina) și în unele zone din vestul Mediteranei, inclusiv în Peninsula Iberică

tetrarhie = un sistem de guvernare introdus de împăratul Dioclețian în anul 293 d.H., cu scopul de a pune capăt instabilității politice

Pax Romana = „Pacea Romană” a fost o perioadă de aproximativ 200 de ani de relativă stabilitate, pace și prosperitate în Imperiul Roman, care a durat între 27 î.H. și 180 d.H.

dominat = formă de guvernare autocratică a Imperiului Roman, care a urmat principatului; s-a caracterizat prin concentrarea puterii absolute în mâinile împăratului, numit *dominus* („stăpân”), începând cu reformele lui Dioclețian

principat = în Roma antică, a desemnat sistemul de guvernare instaurat de Octavianus Augustus; acesta păstra formal instituțiile republicane, dar puterea reală era concentrată în mâinile împăratului, numit *Princeps*

Statuia de bronz Lupa Capitolina

ȘTIAI CĂ...?

➤ Exceptându-i pe consuli, cei mai importanți magistrați romani erau: dictatorul (magistrat extraordinar), pretorii, tribunii plebei, edili, cenzorii și chestorii.

➤ Dictatorul era numit în caz de primejdie și avea, timp de șase luni, puteri nelimitate.

➤ Pretorii erau însărcinați în principal cu administrarea justiției; inițial, exista un singur pretor, însă numărul lor a crescut treptat până la aproximativ 16, aceștia ocupându-se de judecarea proceselor.

➤ Cenzorii erau aleși pe cinci ani și se ocupau de recensarea populației și de stabilirea listelor de senatori.

REȚIN

Istoria Romei antice cuprinde trei mari perioade:

Regalitatea (753 î.H.-509 î.H.):

Potrivit tradiției istorice, cetatea Roma a fost întemeiată la 21 aprilie 753 î.H. de către Romulus. În perioada de început, Roma a fost organizată ca regat și a fost condusă de șapte regi (doi de origine latină, doi de origine sabină și trei de origine etruscă).

Republica (509 î.H.-27 î.H.):

Sistemul politic republican s-a dezvoltat treptat. Principalele instituții ale statului erau Senatul, Adunările poporului și magistraturile. Senatul era cea mai importantă instituție și era format din aproximativ 300 de patricieni, reprezentând elita politică a Romei.

Imperiul (27 î.H.-476 d.H.):

A treia etapă a statului roman a fost etapa imperială, care a durat din 27 î.H. până în 476 d.H.

Aplic

Citește cu atenție sursele de mai jos și răspunde la cerințe.

SURSA A

„[...] Pentru că toate drumurile din Italia erau într-o stare foarte proastă, împăratul Traian a început o campanie de refacere a tuturor căilor de acces importante. În zonele umede și noroioase, a pavat drumurile cu straturi de pietre și le-a înălțat deasupra nivelului pământului, pe terasamente stabile. A curățat solul dur și spinos și a construit poduri peste râurile care erau dificil de traversat. [...] Acolo unde un drum era prea lung, a construit unul mai scurt. Dacă era un drum dificil din cauza unor dealuri înalte, el îi schimba direcția, făcându-l mai accesibil. Dacă un drum trecea printr-o zonă care era fie pustie, fie cu animale sălbatice, închidea drumul și construia altul nou printr-o zonă populată.” (traducere și adaptare după Philip Sauvain, *The Old World*)

SURSA B

„Geniul Romei s-a stins odată cu Teodosius, ultimul urmaș al lui Augustus și al lui Constantin cel Mare care a mai apărut pe câmpul de bătaie în fruntea armatelor sale și a cărui autoritate era universal recunoscută pe întreaga întindere a Imperiului. [...] După moartea tatălui lor, Arcadius și Honorius fură salutați [...] drept împărați legitimi ai Estului și Vestului, iar jurământul de credință a fost primit cu bucurie de reprezentanții statului: Senatul vechii și cel al noii Rome, clerul, magistrații, soldații și poporul. Arcadius [...] a primit o educație princiară în palatul de la Constantinopol și și-a petrecut viața lipsită de glorie în această splendidă și pașnică reședință imperială, de unde părea să domnească asupra provinciilor Traciei, Asiei Mici, Siriei și Egiptului, de la Dunărea de Jos până la granițele Persiei și Etiopiei. Fratele său mai mic, Honorius preluă la vârsta de doar 11 ani conducerea Italiei, Africii, Galiei, Spaniei și Britaniei.” (adaptare după Gibbon Edward, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. II, trad. de Dan Hurmuzescu)

1. Identifică un spațiu istoric din sursa A, respectiv B.
2. Numește câte un conducător politic din sursa A, respectiv B.
3. Precizează numele celor doi succesori ai lui Teodosius din sursa B.
4. Identifică în sursa B teritoriile care aparțineau Imperiilor de Apus și de Răsărit.
5. Formulează un punct de vedere asupra importanței căilor de transport din Imperiul Roman, susținându-l cu o informație din sursa A.
6. Formulează un punct de vedere despre evoluția Imperiului Roman susținându-l cu câte o informație din sursa A, respectiv sursa B.

DETECTIV ÎN ISTORIE – PROIECT

Ce veți face? Împărțiți-vă în grupe de câte patru, pentru a realiza o prezentare digitală cu titlul „Personalități ale vieții politice romane – studiu de caz”. Puteți folosi aplicații precum Canva, Google Slides sau PowerPoint.

De ce veți face? Veți face acest proiect pentru a ilustra modul în care deciziile unei personalități din statul roman au influențat evoluția politică, economică, culturală și socială în Antichitate.

Cum veți face? Fiecare grupă va alege o personalitate politică din istoria antică a Romei și se va documenta la bibliotecă sau online despre aceasta, viața privată, măsurile luate pe plan politic și urmările acestora în plan social.

Cum veți ști că ați reușit? Veți prezenta proiectul în fața clasei și veți fi evaluați conform următoarelor criterii: *utilizarea limbajului istoric, creativitatea, menționarea corectă a surselor de documentare, colaborarea în echipă, respectarea imparțialității discursului, modul de prezentare a proiectului.*

3.4. Modele culturale în lumea greco-romană

Descopăr

Citește cu atenție textul și rezolvă cerințele.

„Trebuie subliniat și marele efort edilitar întreprins de Augustus [împăratul Octavian] atât la Roma, cât și în provincii [drumuri pavate, temple, foruri, Ara Pacis¹]. Tot în această perioadă se înregistrează o renaștere culturală, datorată activității de promovare desfășurate de Mecenas [consilierul împăratului, care promova și finanța tinerii poeți și intelectuali], dar și apogeul literaturii latine. Artă romană, profund influențată de cea greacă, a reușit să își afirme identitatea și să atingă apogeul; în aceeași perioadă se înregistrează o evoluție pronunțată și în domeniul lucrărilor de inginerie.” (adaptare după *Istoria Universală. Preistoria și Antichitatea*, trad. de Laura-Florina Drăghici și Dana Ducu)

¹ Ara Pacis = altar dedicat păcii

1. Discută cu profesorul despre importanța dezvoltării arhitecturii și a ingineriei în timpul împăratului Augustus Octavian.
2. Precizează, pe baza sursei, care a fost principala sursă de inspirație pentru arta romană.

Învăț

Civilizația greacă a avut un rol esențial în dezvoltarea științifică și artistică a lumii europene, în special în domeniile matematicii, anatomiei, logicii, filozofiei, fizicii și literaturii.

Panteonul grec a influențat profund religia romană, iar în domeniul științific, grecii au preluat și au dezvoltat inclusiv elemente din cultura orientală. Începând cu secolul al V-lea î.H., în mentalitatea elitelor intelectuale elene s-a produs o separare a științelor în raport cu filozofia. Matematica s-a dezvoltat între secolele al VI-lea și al V-lea î.H. avându-i ca reprezentanți pe **Thales din Milet**, **Pitagora** și **Euclid**. **Democrit** și **Platon** au pus bazele teoretice ale fizicii în secolul al V-lea î.H., iar medicina a devenit o știință datorită tratatelor de specialitate ale lui **Hipocrate**, care a trăit pe insula Kos între secolele al V-lea și al IV-lea î.H.

Hipocrate din Kos (n. 460 î.H. – m. 370 î.H.) a fost considerat „părintele medicinei”, scrierile lui fiind piatra de temelie a noii științe

Poetul roman Ovidiu, statuie din fața Muzeului de Istorie din Constanța

Palatul din Knossos (Cnossos), aflat pe insula Creta este cel mai mare și mai important sit arheologic al civilizației minoice

DICȚIONAR

panteon = termenul provine din greaca veche (*pantheion* – „templul tuturor zeilor”) și se referă atât la templul consacrat cultului tuturor zeilor, cât și la un concept religios sau cultural

mecenat = protecție și sprijin acordate artelor și literaturii de către un mecenat; termenul s-a perpetuat de la Gaius Mecenat

doric = stil arhitectonic grecesc, caracterizat prin coloane fără bază și prin capituluri fără ornamente

ionic = stil arhitectonic grecesc, caracterizat prin coloane zvelte, cu capituluri împodobite cu volute

corintic = stil arhitectonic grecesc, caracterizat prin coloane suple, decorate cu caneluri, și prin capituluri bogat ornamentate, realizate sub forma unor frunze dispuse în volute

cezăr = titlu acordat împăraților romani

Istoria, ca știință, își are începuturile în Grecia antică, datorită lui **Herodot**, considerat „părintele istoriei”. Opera sa a fost continuată de **Tucidide**, cel care a relatat evenimentele din timpul războiului peloponesiac. Tucidide a pus bazele istoriei științifice, teoretizând verificarea informațiilor istorice din trei surse, eliminarea intervenției divine și stabilirea clară a relației cauză-efect în relatarea evenimentelor. Filozofii Socrate, Platon și Aristotel au pus bazele gândirii critice.

Istoricii romani Titus Livius, Tacitus și Cassius Dio au scris despre **istoria Romei**, influențând modul de relatare istorică, prin structurarea, sintetizarea și rafinarea informațiilor și a surselor istorice. În domeniul **chirurgiei** și al **filozofiei**, poate fi menționat **Galenus**, iar în filozofie și oratorie și-au arătat măiestria **Seneca** și **Cicero**.

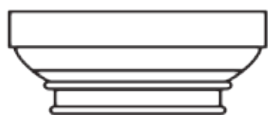
În lumea antică greacă, două **modele de educație** au fost definitorii pentru formarea copilului în societate: cel atenian și cel spartan. În Atena, de la vârsta de șapte ani, copilul era încredințat unui pedagog particular sau unui funcționar public, până la vârsta de 18 ani. În acest interval, copilul trebuia să acumuleze cunoștințe și abilități specifice pentru a putea ocupa o funcție în stat și a-și apăra cetatea în cazul unui atac. În Sparta, nou-născutul aparținea familiei până la vârsta de șapte ani, după care intra în grija statului, care îl pregătea pentru a deveni un soldat foarte bun.

Arhitectura greacă s-a dezvoltat inițial sub influența civilizației minoice. Aceasta a fost prima civilizație europeană, apărută în mileniul al II-lea î.H. în insula Creta. Măiestria artistică a minoanilor este dovedită de ruinele Palatului din Knossos, descoperit de arheologi în secolul al XIX-lea d.H. Grecii antici se închinau la mai multe divinități, cărora le dedicau temple impresionante, decorate cu coloane realizate în stil **doric**, **ionic** sau **corintic**. Iubitori ai artelor frumoase, grecii participau la punerile în scenă ale tragediilor scrise de **Eschil**, **Sofocle** și **Euripide** și se amuzau la comedii ale lui **Aristofan**, care satirizau viața socio-politică a Atenei. Aceste spectacole aveau loc în teatre construite pe pantele dealurilor.

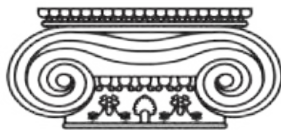
Arta plastică greacă a avut ca principală sursă de inspirație omul, iar artiștii antici care au încercat să reproducă în sculpturi armonia trupului uman au fost **Scopas**, **Lisip** și **Praxiteles**. Pictura antică greacă poate fi admirată în reprezentările murale din locuințe, temple sau palate descoperite de arheologi. Expediția de cucerire a lui Alexandru Macedon a reușit să transmită elementele specifice culturii și artelor plastice grecești până în Orientul îndepărtat.

Colosseumul din Roma (numit și Amfiteatrul Flavian), cel mai mare amfiteatru antic construit vreodată

Cap de coloană în stil doric

Cap de coloană în stil ionic

Cap de coloană în stil corintic

Romanii au preluat elemente culturale și estetice grecești, iar în arhitectură au adus inovații structurale importante, precum **arcul**, **bolta** și **cupola**. Arhitectura romană a evoluat între utilitarism și triumfalism. Romanii au fost mari constructori de amfiteatre, Colosseumul din Roma rămânând un reper emblematic pentru întreaga lume. După victoriile importante pe câmpul de luptă, romanii au construit arce de triumf, coloane și monumente comemorative, cum ar fi **Tropaeum Traiani**, **Columna lui Traian** sau **Arcul lui Septimius Sever**. Picturile murale romane antice au fost scoase la lumină în urma săpăturilor arheologice din orașul Pompei și au impresionat prin simț estetic, cromatică și tehnica elaborată de execuție.

Aplic

Citește cu atenție sursele de mai jos și rezolvă cerințele.

SURSA A

„[...] În palatul [din Knossos] se poate intra din partea sud-vestică, printr-o arcadă și o ușă dublă care dădea într-o curte spațioasă și pavată. Rămășițele unei mari fresce reprezentând un taur flancau arcada. [...] De-a lungul aproape întregii clădiri era un coridor pavat și spațios, cuprinzând un lung șir de porți care dădea în niște magazine. [...]”

În ultima zi din martie, nu foarte adânc în pământ [...], s-a găsit o tabletă de lut, având o formă alungită și purtând caractere încrustate linear, împreună cu semne ce desemnau numere.“ (traducere și adaptare după Arthur Evans, *The Palace of Minos*)

SURSA B

„[Caesar] trecu la organizarea statului. Corectă calendarul care se găsea în mare dezordine din vina preoților, care de mult timp intercalau sărbători, iar sărbătorile secerișului nu mai cădeau în vară [...], și-l fixă la trei sute șazeci și cinci de zile. Pentru aceasta, suprimă luna intercalată și adăugă o zi la fiecare patru ani. Pentru ca pe viitor ordinea timpului să se potrivească cu luna ianuarie, adăugă, între noiembrie și decembrie, două luni. Așa că anul în care a stabilit acest lucru (46 î.H.), avea 15 luni, cu cea intercalată [luna dintre ianuarie și februarie], care fusese adăugată și în acel an, după obicei [...].“ (G. Suetonius Tranquillus, *Viețile celor doisprezece cezari*)

1. Menționează din sursa A monumentul istoric la care se face referire.
2. Numește din sursa B conducătorul la care se face referire.
3. Precizează, pe baza sursei A, de ce crezi că a fost importantă descoperirea tăbliței.
4. Formulează un punct de vedere despre măsurile luate de Iulius Caesar privind organizarea calendarului, susținându-l cu o informație din sursa B.

Autoevaluare

1. La finalul acestei unități, am învățat:	
2. Am întâmpinat următoarele dificultăți:	
3. Cred că mi-aș putea îmbunătăți performanța, dacă:	
4. Cred că activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ☐ bună ☐ satisfăcătoare ☐

ȘTIAI CĂ...?

- > Jocurile Olimpice își au originea în lumea greacă. Acestea aveau loc în Olimpia, o dată la patru ani, în cinstea lui Zeus.
- > **Alte Jocuri Panelenice** aveau loc la Delphi (în cinstea lui Apollo), la Corint (în cinstea lui Poseidon) și la Nemea (în cinstea lui Zeus).
- > Jocurile aveau un caracter spiritual și ritualic foarte important pentru grecii antici. De aceea, aceștia au ales anul 776 î.H. – data primei Olimpiade – ca punct de referință pentru cronologia istoriei lor.
- > Tradiția cerea ca în timpul Jocurilor Olimpice, conflictele dintre cetățile grecești să înceteze. Învingătorilor probelor atletice li se oferea o cunună de lauri, ca simbol al gloriei.
- > În Antichitate, Jocurile Olimpice includeau mult mai puține probe sportive decât în zilele noastre.

Situl antic Olimpia, Grecia

REȚIN

Grecia a contribuit fundamental la dezvoltarea științifică și artistică a lumii europene, în special în domeniile matematicii, anatomiei, logicii, filozofiei, fizicii, medicinei, politicii și arhitecturii. Panteonul grec a influențat puternic religia romană. Elementele culturii grecești s-au răspândit până în Orientul îndepărtat în timpul campaniilor militare conduse de Alexandru Macedon.

Recapitulare

3.1. COLONIZAREA GREACĂ. POLISUL ȘI FORMELE DE GUVERNARE – ATENA ȘI SPARTA

Marea colonizare greacă a fost un proces istoric desfășurat între secolele VIII-VI î.H., care a constat în apariția de noi centre strategice, militare și economice controlate de greci, pe țărmurile Mării Mediterane și Mării Negre. Cetatea Atena a fost întemeiată în secolul al VIII-lea î.H. Cetatea Sparta a fost întemeiată de doriene în secolul al IX-lea î.H., în regiunea Laconia.

3.2. GRECII ÎNTRE ALIANȚE ȘI RĂZBOAIE. ALEXANDRU MACEDON

Secolul al V-lea î.H. a fost marcat de două mari conflicte: Războaiele Medice, purtate împotriva perșilor și încheiate cu victoria grecilor, și războiul peloponesiac, desfășurat între Atena și Sparta, care s-a finalizat cu victoria celei din urmă. Ulterior, cele două polisuri au fost cucerite de Filip al II-lea. Fiul său, Alexandru cel Mare, a creat cel mai vast imperiu cunoscut până atunci în istorie.

3.3. ROMA ANTICĂ. DE LA REGALITATE LA IMPERIU

Istoria Romei cuprinde trei mari perioade: Regalitatea (753 î.H.-509 î.H.), Republica (509 î.H.-27 î.H.) și Imperiul (27 î.H.-476 d.H.). În perioada de început Roma a fost o monarhie, la conducerea căreia s-au succedat șapte regi. În etapa republicană, sistemul politic s-a bazat pe instituții precum Senatul, Adunările poporului și magistraturile. Ultima etapă a statului roman a fost perioada imperială, care s-a încheiat în anul 476 d.H.

3.4. MODELE CULTURALE ÎN LUMEA GRECO-ROMANĂ

Grecia a contribuit în mod fundamental la dezvoltarea științei și artei în lumea europeană, în special în domenii precum matematica, anatomia, logica, filozofia, fizica, medicina, politica și arhitectura. Panteonul grec a influențat puternic religia romană. Elementele culturii grecești s-au răspândit până în Orientul Îndepărtat în timpul campaniilor militare conduse de Alexandru Macedon.

Evaluare

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Încercuiește răspunsul pe care îl consideri corect.

30 p.

- Tetrarhia a fost un sistem de guvernare introdus de
 - Caesar;
 - Augustus;
 - Dioclețian.
- Războaiele Medice au fost purtate între:
 - greci și perși;
 - romani și cartaginezi;
 - greci și romani.
- Cetatea Roma a fost întemeiată în anul 753 î.H., de către
 - Remus;
 - Romulus;
 - Numa Pompilius.
- Remunerația funcțiilor a fost o măsură propusă de
 - Herodot;
 - Solon;
 - Pericle.
- Octavianus Augustus a introdus o formă nouă de guvernare, numită
 - dominat;
 - principat;
 - republică.

II. Citește textul de mai jos și rezolvă cerințele.

60 p.

„[...] El [Servus Tullius] a poruncit ca numele tuturor romanilor să fie înregistrat, iar averile lor să fie prețuite în temeiul unui jurământ cerut de lege, pe care trebuiau să-l facă declaranții [...]. Romanii trebuiau să treacă în registre numele tatălui, să-și dezvăluie vârsta, să-și declare soția și copiii, să spună în ce trib al Romei sau în ce sat din regiune locuiește. S-a hotărât ca cel ale cărui declarații nu respectau condițiile cerute de lege să fie pedepsit prin confiscarea bunurilor, biciuit și vândut ca sclav. Această lege a dăinuit la romani multă vreme. Și, făcându-se recensământul tuturor, Tullius strânse respectivele înregistrări, cu ajutorul cărora își dădu seama de numărul romanilor și de mărimea averii lor. Astfel a întocmit el cea mai înțeleaptă dintre toate constituțiile, aducătoare de foarte mari foloase pentru romani, precum faptele au dovedit-o.” (adaptare după Dionysios din Halicarnas, *Antichitățile romane*, vol. IV, din *Crestomație de texte privitoare la istoria antică*)

- Numește un conducător al Romei precizat în sursă.
- Precizează forma de stat a Romei din perioada respectivă.
- Menționează una dintre obligațiile cetățenilor romani.
- Formulează un punct de vedere despre constituția amintită în text și susține-l cu o informație din fragmentul dat.
- Realizează un text de 3-4 enunțuri în care să explici cum se făcea recensământul în Roma antică.

SUBIECT	I	II	Oficiu	Total
Punctaj	5 x 6 p. = 30 p.	4 x 7,5 p. + 30 p. = 60 p.	10 p.	100p

Geneza lumii medievale

- Impactul marilor migrații. Europa Apuseană, de la regatele germanice la Carol cel Mare • Imperiul Bizantin: instituții, religie și cultură
- Islamul și expansiunea arabă • Recapitulare • Evaluare

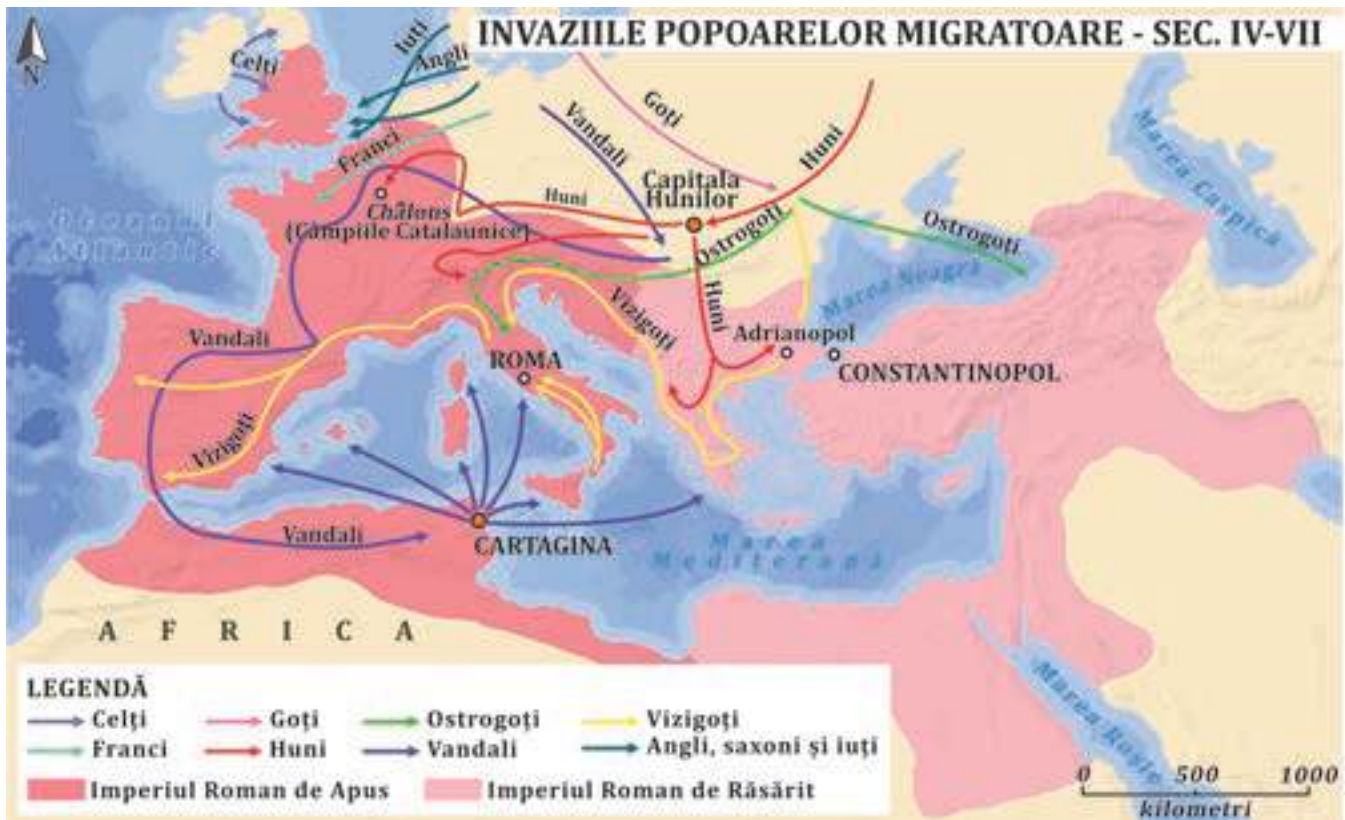
4

4.1. Impactul marilor migrații. Europa Apuseană, de la regatele germanice la Carol cel Mare

Descopăr

Observă cu atenție harta pentru a răspunde la cerințe.

1. Identifică pe hartă cinci popoare migratoare.
2. Formulează o opinie cu privire la direcțiile de deplasare ale principalelor popoare migratoare.

ȘTIAI CĂ...?

> Attila, conducătorul hunilor a fost numit „Biciul lui Dumnezeu” întrucât creștinii considerau că distrugerile hunilor reprezintă o pedeapsă divină pentru păcatele lor.

Attila Hunul, supranumit „Biciul lui Dumnezeu”

Învăț

Perioada de tranziție de la Antichitate la Evul Mediu s-a caracterizat printr-un amplu fenomen de migrație, care a determinat **prăbușirea frontierelor Imperiului Roman**, ducând la o reconfigurare a hărții etnice și politice europene.

Primul val migrator (sec. IV-V) a fost realizat de două mari grupuri de populații. Din nordul Europei au venit populațiile germanice (vizigoții, ostrogoții, vandalii, francii, anglii, saxonii și iuții), care s-au stabilit inițial în partea centrală a Europei, ca mai apoi să se deplaseze spre vest și sud. Roma a fost ocupată și jefuită de vizigoți în anul 410 d.H., iar în anul 455 d.H., de către vandalii. Stabiliți în Panonia, **hunii** (conduși de Attila) au desfășurat raiduri distrugătoare, care au accelerat migrația populațiilor germanice. În anul 476, **căpetenia germanică Odoacru** l-a înlăturat pe împăratul roman Romulus Augustulus și a trimis însemnele imperiale la Constantinopol, capitala Imperiului Roman de Răsărit. Pe ruinele fostului Imperiu Roman de Apus au luat naștere regatele barbare, precum **regatul ostrogot al lui Teodoric**, în Italia, sau **regatul franc al lui Clovis**, în Galia.

Cel de **-al doilea grup de popoare migratoare** a fost alcătuit din triburile nomade venite din Asia Centrală. Migrația lor a avut loc între secolele VI și VII și a coincis cu ocuparea Italiei de către **longobarzii**, cu stabilirea **avarilor** în Panonia și cu avansarea lentă, dar constantă și sistematică a **slavilor** în Europa Centrală și de Est. În anul 602, **limesul** (frontieră fortificată, zid de apărare sau val de pământ

ridicat de romani pentru a apăra hotarul imperial) dunărean a cedat, iar slavii au pătruns masiv în Peninsula Balcanică, modificând compoziția etnică a întregii regiuni.

În acest context istoric, formarea limbilor și a popoarelor europene a fost rezultatul unui proces îndelungat și complex. În regiunile în care Imperiul Roman a avut o stăpânire îndelungată și romanizarea a fost intensă, s-au format **popoarele romanice** (spaniolii, portughezii, italienii, francezii, românii). Acestea au apărut în urma unei **duble sinteze**: prima, dintre populațiile cucerite (gali, celtiberi, daci) și romani, iar cea de-a doua, dintre populația latinofonă sau romanizată și valurile de migratori. În nordul și centrul continentului, unde influența romană a fost mai redusă sau inexistentă, s-au format **popoarele și limbile germanice**, iar în jumătatea estică a Europei, așezarea slavilor peste populațiile locale a dat naștere **popoarelor slave**.

În această Europă fragmentată etnic, **Carol cel Mare** (n. 748 - m. 814) a reușit să transforme regatul francilor într-o construcție politică pe care a prezentat-o ca fiind o restaurare a vechiului Imperiu Roman (*Renovatio Imperii*) deși, în realitate, statul era un regat barbar. Actul din **25 decembrie 800**, prin care Carol cel Mare a fost încoronat, la Roma, de papa Leon al III-lea ca împărat al romanilor, a avut o semnificație profundă. În primul rând, a sugerat că puterea imperială provenea de la Dumnezeu, prin intermediul Bisericii, iar acest lucru a făcut ca războaiele și cuceririle să devină instrumente de protejare și răspândire a creștinismului.

Având capitala la Aachen (Aix-la-Chapelle), acest imperiu creștin nu avea o armată permanentă și avea o administrație slab organizată, fiind împărțit în aproximativ 300 de comitate. În zonele de graniță, au fost create mărci de apărare. După moartea lui Carol cel Mare, Imperiul Carolingian a fost împărțit între trei urmași de-ai săi, prin Tratatul de la Verdun (843).

Aplic

I. Construiește o axă cronologică în care să se evidențieze succesiunea următoarelor procese și evenimente istorice:

- Tratatul de la Verdun;
- Încoronarea lui Carol cel Mare ca împărat al romanilor,
- Invazia hunilor în Europa;
- Migrația slavilor la sud de Dunăre.

Carol cel Mare, încoronat de papa Leon al III-lea

II. Citește cu atenție sursele și rezolvă cerințele.

SURSA A

„În privința sosirii la oaste: comitele, în comitatul său, sub pedeapsă, îl va obliga pe fiecare bărbat să vină la oaste și să se înfățișeze la chemare, la locul poruncit [...] și comitele însuși va vedea cum sunt pregătiți oamenii săi, astfel ca fiecare să aibă lance, scut, arc cu două coarde și 12 săgeți; iar episcopii, comiții și abații îi vor verifica pe oamenii lor și vor veni în ziua chemării [...]; și să poarte platoșe sau coifuri, și să vină la oaste, adică pe timpul verii”. (*Capitulare Aquisgranense*, în „De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul de la Nantes”).

SURSA B

„Palatul a avut un rol important în dezvoltarea culturii în perioada lui Carol cel Mare, dar și a urmașilor acestuia. Regele era direct interesat în promovarea cunoașterii, curtea sa fiind totodată școală, bibliotecă, loc de adunare a cărturarilor și centru de revigorare religioasă. [...] prin formele sale de manifestare, mișcarea culturală carolingiană [...] a influențat Europa Apuseană creștină. Ca elemente durabile ale *renașterii carolingiene* amintim: în plan religios, legătura strânsă dintre Stat și Biserică [...] și constituirea clerului ca element privilegiat în cadrul societății, iar în plan cultural, minuscula carolingiană [tip de scriere medievală], copierea de manuscrise și creșterea nivelului educației.” (adaptare după Alexandru-Florin Platon, Laurențiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu*)

1. Identifică, pe baza sursei A, două funcții care exercită autoritate asupra oamenilor și trei aspecte referitoare la organizarea militară a Imperiului Carolingian.

2. Menționează, pe baza sursei B, două idei care țin de conceptul de „renaștere carolingiană”.

ȘTIAI CĂ...?

➤ În anul 451, la Câmpiile Catalaunice, generalul roman Aetius, aflat în fruntea unei armate alcătuite din romani, vizigoți și franci, a reușit să oprească înaintarea marii armate a hunilor conduși de Attila.

➤ Sub patronajul lui Carol cel Mare a fost creată *minuscula carolingiană*. Acest tip de scriere a introdus spațiile între cuvinte și utilizarea literelor mici, stând la baza scrierii moderne cu caractere de tipar pe care o folosim astăzi.

DICȚIONAR

comite = conducător cu atribuții administrative, judecătorești și militare asupra unei unități teritoriale numite comitat

marcă = unitate administrativ-teritorială de graniță, având un rol strategic de apărare și de supraveghere a frontierelor

REȚIN

Marile migrații din sec. IV-VIII au contribuit decisiv la prăbușirea Imperiului Roman de Apus și au creat cadrul istoric în care s-au format popoarele europene de astăzi. În vestul Europei, regatul francilor a cunoscut o transformare profundă în vremea regelui Carol cel Mare. În urma actului de la 25 decembrie 800, s-a revenit la ideea unei autorități imperiale unitare, sub forma unui Imperiu creștin. Astfel, s-a realizat sinteza dintre moștenirea romană, tradițiile germanice și valorile creștine, punându-se bazele civilizației medievale apusene.

ȘTIAI CĂ...?

➤ „Focul grecesc” a fost o armă incendiară folosită de bizantini, cunoscută pentru faptul că putea arde și pe apă și era foarte greu de stins. Era lansată mai ales în luptele navale, cu ajutorul unor tuburi sau sifoane, și a oferit un avantaj militar important Imperiului Bizantin.

„Focul grecesc” ilustrat în manuscrisul Skylitzes

➤ Sistemul politic bizantin a avut o anumită flexibilitate, care a permis ca, în unele situații, la conducerea Statului să ajungă și femei. În anul 800, când a avut loc încoronarea lui Carol cel Mare la Roma, la conducerea Imperiului Bizantin se afla împărăteasa Irina?

DICȚIONAR

Corpus Juris Civilis = culegere de legi și lucrări de drept (cod de legi) din perioada împăratului Iustinian

basileus = titlu purtat de împărații bizantini, care, în limba greacă, însemna „împărat”

Bizant = termen modern desemnând Imperiul Roman de Răsărit și civilizația sa, care a îmbinat moștenirea politică romană, cultura greacă și spiritualitatea creștinismului ortodox

gardă varegă = unitate de elită a armatei bizantine, servind drept gardă de corp personală a împăratului, formată exclusiv din mercenari de origine nordică

4.2. Imperiul Bizantin: instituții, religie și cultură

Descopăr

Citește textul și rezolvă cerințele.

„Pe țărmul răsăritean al Bosforului, într-un golf strâmt, numit Cornul de Aur, se înalță un promontoriu [...] care înaintează în mare. Intuind poziția geografică excelentă, ca nod de legătură între Orient și Occident, împăratul Constantin cel Mare a fondat aici, în anul 330, a doua capitală a Imperiului Roman. Legăturile cu Roma apar în faptul că orașul era situat tot pe șapte coline și dispunea tot de patru piețe principale, forumuri, palate, apeducte, terme, arcuri de triumf, un hipodrom și biblioteci.” (adaptare după Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

1. Menționează, pe baza textului, câteva repere geografice ale Constantinopolului și anul în care acesta a fost fondat.

2. Explică, pornind de la informațiile din text, care a fost principalul motiv pentru care împăratul Constantin cel Mare a ales această locație pentru „a doua capitală”.

Învăț

În timp ce Imperiul Roman de Apus se dezintegra sub atacurile valurilor migratoare, **Imperiul Roman de Răsărit**, cu capitala la Constantinopol, avea să se dezvolte și să supraviețuiască încă o mie de ani. Ideea refacerii Imperiului Roman nu a dispărut și s-a concretizat în vremea **împăratului Iustinian**, care a domnit între 527 și 565. Acesta a reușit să cucerească **regatul vandal** din nordul Africii, **regatul ostrogot** din Italia și, parțial, **regatul vizigot** din Spania. Cuceririle teritoriale iustiniene s-au dovedit a fi însă de scurtă durată, mai durabile fiind realizările lui în plan juridic (Codul lui Iustinian) și arhitectural (**Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol**).

Imperiul Bizantin a moștenit **structura instituțională romană**, pe care însă a adaptat-o treptat. Împăratul deținea largi atribuții administrative, legislative și judecătorești, iar în calitate de *imperator*, era și comandantul suprem al armatei. Prerogativele imperiale s-au extins și asupra vieții bisericești, împăratul fiind considerat *isapostolos* (egal în rang cu apostolii), Statul și Biserica fiind inseparabile. Adoptarea noului titlu de *basileus* de către **împăratul Heraclius, în anul 629**, a marcat un moment simbolic de reformare a Imperiului și de creare a unei identități proprii, distincte de cea a Romei antice.

O instituție de mare importanță era **Consiliul imperial** (*Sacrum Consistorium*), format din cei mai importanți funcționari și sfetnici ai împăratului. Armata a suferit transformări semnificative după pierderile teritoriale din secolul al VII-lea. Au fost create unități administrative numite *theme*, care erau apărute de soldați. În schimbul serviciului militar prestat, aceștia primeau pământ pe care să îl muncească și din care să se întrețină singuri. Exceptând aceste regimente de graniță, armata bizantină era alcătuită și din trupe de elită staționate în jurul Constantinopolului, în rândul cărora s-a remarcat faimoasa gardă varegă.

Între secolele IX-XI, sub **dinastia macedoneană**, Bizanțul a cunoscut o perioadă de revigorare. Odată cu **reorganizarea armatei**, autoritatea imperială s-a consolidat, iar economia și comerțul s-au dezvoltat. Au fost recucerite o serie de teritorii (Armenia, Cipru, Creta și Antiohia), iar, în timpul **împăratului Vasile al II-lea**, frontiera imperiului a fost restabilită pe Dunăre. Perioada cuprinsă între secolele XII și XV a reprezentat însă pentru Imperiul Bizantin o epocă de **declin politic și militar**, care s-a încheiat la **29 mai 1453**, când, în urma unui asediu de două luni, **Constantinopolul a fost cucerit de otomani**.

Moștenirea bizantină reprezintă și astăzi o valoare universală. Prin **misiunea călugărilor Chiril și Metodiu**, Bizanțul le-a oferit slavilor nu doar o nouă credință, ci și **primul alfabet**, integrându-i într-un spațiu cultural și spiritual comun. În plan arhitectural, bizantinii au lăsat

posterității **modelul cupolei centrale și al planului în cruce greacă, elemente ale stilului bizantin**, care a devenit un reper pentru construirea bisericilor din spațiul est-european. Totodată, prin perfecționarea dreptului roman în timpul domniei împăratului Iustinian, Bizanțul a transmis posterității *Corpus Juris Civilis*, o lucrare monumentală, care a modelat sistemele juridice ale Europei moderne.

Aplic

I. Construieste o axă cronologică în care să se evidențieze succesiunea următoarelor procese și evenimente istorice:

- Heraclios a adoptat titlul de *basileus*;
- A fost construită Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol;
- Vasile al II-lea a extins frontiera imperiului până la Dunăre;
- Constantinopolul a fost cucerit de către otomani.

II. Citește cu atenție sursa și răspunde la cerințe.

„În timp de război – mai ales sub asediu – femeile ieșeau din casă pentru a participa la apărarea orașului; transportau pietre care urmau să fie folosite la repararea zidurilor sau ca muniție pentru catapulte și praștii. Cărau apă și vin luptătorilor însetați și îngrijeau răniții. Uneori o femeie a ajuns să-și asume chiar și comanda militară, cum s-a întâmplat cu Irina, soția împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino, în timpul războiului civil dintre anii 1341-1347 [...] și în 1348, când, în absența soțului ei, i-a revenit responsabilitatea apărării Constantinopolului“. (adaptare după G. Cavallo (coord.), *Omul bizantin*)

1. Menționează, în baza textului, trei activități concrete prin care femeile bizantine sprijineau apărarea orașului în timpul unui asediu.

2. Precizează numele personalității feminine menționate în text și contextul istoric în care aceasta și-a asumat responsabilități militare.

REȚIN

Continuator al Imperiului Roman de Răsărit, statul bizantin a atins apogeul în secolul al VI-lea, sub conducerea împăratului Iustinian, a cărui domnie a fost marcată de ideea refacerii Imperiului Roman. Astfel, a organizat campanii militare de recucerire a teritoriilor occidentale pierdute. Statul bizantin era condus de un împărat cu puteri aproape absolute, care purta titlul de *basileus*. După o perioadă de revigorare sub dinastia macedoneană, când granița a fost restabilită pe Dunăre, a urmat un declin prelungit, încheiat în 1453, când Constantinopolul a fost cucerit de otomani.

ȘTIAI CĂ...?

> Filozoful și medicul arab Avicenna (Ibn Sina) a fost autorul lucrării monumentale *Canonul Medicinii*.

Cartea conținea o sinteză a tuturor cunoștințelor medicale grecești, romane și arabe și a fost utilizată ca manual în universitățile din Europa timp de peste 600 de ani.

Avicenna (cca. 980-1037)

DICȚIONAR

legături gentilice = relații sociale bazate pe apartenența prin rudenie la un trib
hegîră = plecarea lui Mahomed din Mecca la Medina (622 d. Hr.)

Islam = religie monoteistă apărută în sec. al VII-lea, bazată pe învățăturile Coranului și pe credința într-o divinitate unică (Allah)

calif = titlu purtat de succesorii profetului Mahomed, care dețineau autoritatea supremă politică și religioasă

Mecca, orașul sfânt, reprezentare grafică datând din 1899

4.3. Islamul și expansiunea arabă

Descopăr

Citește cu atenție textul și răspunde la cerințe.

„Activitatea socială și politică a lui [Mahomed] era fondată pe principiile etico-religioase ale supunerii (Islam) la comandamentele care, prin revelație, i-au fost comunicate de Dumnezeu. Combătând egoismul, cultul bogăției și solidaritatea bazată pe legături gentilice, predica o relație directă între om și Dumnezeu, pe temeiul căreia toți oamenii sunt egali.” (adaptare după O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

1. Ce reprezintă conceptul de „Islam” în contextul activității lui Mahomed?
2. Ce forme de solidaritate și comportamente sociale a combătut Mahomed în predicile sale?

Învăț

Leagănul de formare a poporului arab a fost Peninsula Arabică, regiune locuită în secolul al VI-lea atât de triburi de păstori nomazi, cât și de populații sedentare, care întemeiaseră așezări în zonele favorabile agriculturii. Inițial, religia arabilor era politeistă, iar **orașul Mecca**, unde s-a născut și Mahomed, era considerat cel mai important centru religios al regiunii.

Conform tradiției islamice, Mahomed (cca. 570-632) a început să predice în jurul anului 610, în urma unei revelații în care arhanghelul Gabriel i-a dezvăluit că a fost ales profet pentru a răspândi învățătura lui Dumnezeu (Allah). Predicile sale despre monoteism și dreptate socială au atras ostilitatea liderilor din Mecca. Astfel, în 622 d.H., Mahomed și adepții săi au fost nevoiți să migreze la Yathrib (redenumit ulterior Medina), unde au pus bazele **primei comunități islamice** (Ummah). Această migrare, numită **hegîră**, marchează începutul erei islamice (**anul 622 reprezentând anul 1 pentru musulmani**). În următorii ani, Mahomed a reușit **unificarea triburilor arabe** consolidându-și autoritatea în urma unor bătălii precum cea de la **Badr** (din anul 624). Astfel, în anul 630, el s-a întors în fruntea unei armate la Mecca, pe care a ocupat-o fără luptă. La moartea sa, în anul 632, Mahomed a lăsat în urmă un stat unificat și o societate transformată, în care vechile legături gentilice fuseseră înlocuite de o identitate comună, bazată pe legile și principiile islamice. Urmașii lui Mahomed au primit titlul de „califi”, fiind considerați **loctiitori ai profetului**. Profitând de slăbiciunile imperiilor și regatelor vecine, arabii cu cucerit Siria, Palestina, Egiptul, Mesopotamia și Podișul Iran, nordul Africii, iar, **în anul 711**, au pătruns în **Peninsula Iberică**. Expansiunea arabă a fost oprită de francii conduși de Carol Martel, în urma bătăliei de la **Poitiers**, din anul 732. Astfel, în mai puțin de un secol, arabii au pus bazele unui **imperi** care se întindea de la Munții Pirinei până la hotarele Indiei și Chinei.

Centrul politic al marelui califat arab a fost stabilit la Damasc, în timpul **dinastiei Omeiazilor** (între anii 661-750), și, ulterior, la Bagdad, în timpul **dinastiei Abbaside** (între anii 750-1258), însă, din cauza întinderii uriașe a imperiului, autoritatea centrală a califilor a început să slăbească. Astfel, în secolul al X-lea, s-a ajuns la existența a trei califate rivale: cel de Cordoba, în Spania, Califatul Fatimid, în Egipt, și Califatul Abbasid, din Bagdad. Lovitura finală a fost dată califatului central de **invazia mongolă din anul 1258**, când Bagdadul a fost cucerit și distrus.

Impactul civilizației arabe asupra Europei a fost unul profund și multidimensional. Imperiul Bizantin a păstrat manuscrise originale ale filozofiei grecești în biblioteci precum cea din Constantinopol, însă arabii au fost cei care le-au tradus în limba arabă, le-au comentat și apoi le-au răspândit în Occident prin centrele culturale din Cordoba și Sicilia. Tot prin intermediul arabilor, au ajuns în Europa **hărtia** (preluată de la chinezi), **„cifrele arabe”** (preluate de la indieni), sistemele perfecționate de **irigații, tehnicile medicale** inovatoare și **instrumentele de orientare în spațiu**, precum astrolabul și busola magnetică.

Coranul este cartea sfântă a religiei islamice și conține 114 capitole, numite *sure*, alcătuite din *versete*. Cu excepția primei sure, toate celelalte sunt aranjate în ordinea descrescătoare a lungimii lor. Conform tradiției, Coranul este considerat cuvântul lui Dumnezeu (Allah), revelat profetului Mahomed prin intermediul arhanghelului Gabriel. Inițial, versetele erau memorate de adepții săi și transmise oral, fiind fixate în scris într-o versiune standardizată și oficială abia după moartea lui Mahomed.

Cei **cinci stâlpi ai Islamului** reprezintă obligațiile fundamentale pe care orice musulman trebuie să le îndeplinească pentru a duce o viață în conformitate cu voința lui Allah:

1. Mărturisirea de credință este fundamentul Islamului și constă în rostirea cu sinceritate a declarației: „Nu există alt Dumnezeu în afară de Allah, iar Mahomed este trimisul lui Allah”.

2. Rugăciunea cu fața spre Mecca de cinci ori pe zi, la momente stabilite: în zori, la prânz, după-amiaza, la apus și seara.

3. Milostenia către cei săraci, către orfani sau către persoanele aflate în dificultate.

4. Postul în luna Ramadan, perioadă în care musulmanii adulți și sănătoși trebuie să se abțină de la mâncare și băutură de la răsăritul până la apusul soarelui.

5. Pelerinajul la Mecca, obligatoriu pentru fiecare musulman cel puțin o dată în viață, acolo aflându-se *Kaaba*, cel mai sfânt loc al islamului.

Pagină din Coran

Aplic

I. Construieste o axă cronologică în care să se evidențieze succesiunea următoarelor procese și evenimente istorice:

- Pătrunderea arabilor în Peninsula Iberică;
- Moartea lui Mahomed;
- Distrugerea Bagdadului de către mongoli;
- Bătălia de la Poitiers.

II. Citește cu atenție sursa și răspunde la cerințe.

„Pe întreg teritoriul [...], populația era împărțită în trei categorii (exceptând sclavii); dar nu ca urmare a unei distincții de ordin social sau pe principii economice ori în baza originii etnice, ci pe baza unor criterii de ordin confesional [...]. Astfel, musulmanii cuceritori – în frunte cu califul și familia lui, cu aristocrația militară și curtea suveranului – constituiau categoria dominantă. A doua categorie o formau cei convertiți (forțat sau de bunăvoie) la islamism, și cărora le era interzisă reîntoarcerea la vechea lor credință [...]. A treia categorie, protejații (*dhimmi*), era formată din membrii cultelor monoteiste – creștini, iudaici, [...] – religii tolerate. Aceștia n-aveau voie să poarte arme, erau obligați la plata unui tribut pentru protecția acordată, își practicau în mod liber religia, iar în procesele de natură penală sau civilă erau supuși unei jurisdicții proprii – când în cauză nu erau implicați și musulmani.” (adaptare după Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

1. Identifică în text criteriul principal în funcție de care era împărțită populația în lumea arabă.
2. Descoperă cele trei categorii sociale menționate în text și desenează o schemă care să evidențieze locul ocupat de fiecare în ierarhia statului.
3. Menționează patru aspecte referitoare la drepturile și obligațiile celor care se încadrau în categoria „protejaților”.

DICȚIONAR

ramadan = a noua lună a calendarului islamic, considerată luna în care Mahomed a primit revelația; este o perioadă de post pentru musulmani

ȘTIAI CĂ...?

> Casa Întelepciunii (*Bayt al-Hikma*) din Bagdad a fost, până în 1258, un important centru de cercetare și traducere, considerat unul dintre cele mai mari din lume. Aici, savanți musulmani, creștini și evrei au colaborat pentru a traduce și a conserva cunoașterea lumii antice.

> Califul Harun al-Rashid a avut relații diplomatice cu Carol cel Mare, căruia i-a trimis cadouri exotice, printre care un elefant alb, pe nume Abul-Abbas?

> Imaginea califului Harun al-Rashid s-a transmis și prin intermediul literaturii arabe, acesta apărând ca personaj în unele povești din *O mie și una de nopți*?

REȚIN

Islamul a apărut în secolul al VII-lea în Peninsula Arabică, transformând societatea arabă, divizată în triburi, într-o comunitate unită prin credința în Allah și învățăturile Coranului. Momentul crucial al acestei religii a fost plecarea profetului Mahomed la Medina (*hegira*, în anul 622), eveniment care marchează începutul erei islamice. După moartea Profetului, expansiunea arabă a fost condusă de califi, care au clădit un vast imperiu.

Recapitulare

4.1. IMPACTUL MARILOR MIGRAȚII. EUROPA APUSEANĂ, DE LA REGATELE GERMANICE LA CAROL CEL MARE

Marile migrații din secolele IV-VIII au dus la prăbușirea Imperiului Roman de Apus și au creat cadrul istoric în care s-au format popoarele europene de astăzi. În vestul Europei, regatul francilor a cunoscut o transformare profundă în vremea regelui Carol cel Mare. În urma actului de la 25 decembrie 800, s-a revenit la ideea de autoritate imperială unitară. Astfel, s-au pus bazele civilizației medievale apusene.

4.2. IMPERIUL BIZANTIN: INSTITUȚII, RELIGIE ȘI CULTURĂ

Continuator al Imperiului Roman de Răsărit, statul bizantin a atins apogeul în secolul al VI-lea, sub conducerea împăratului Iustinian I, a cărui domnie a fost marcată de ideea refacerii Imperiului Roman. În acest sens, a organizat campanii militare de recucerire a teritoriilor occidentale pierdute. Statul bizantin era condus de un împărat cu puteri aproape absolute, a cărui autoritate era exprimată simbolic prin titlul de *basileus*.

4.3. ISLAMUL ȘI EXPANSIUNEA ARABĂ

Islamul a apărut în secolul al VII-lea în Peninsula Arabică, transformând societatea arabă, divizată în triburi, într-o comunitate unită prin credința în Allah și învățăturile Coranului. Momentul crucial al acestei religii a fost plecarea profetului Mahomed la Medina (*hegira*, în anul 622), eveniment care marchează începutul erei islamice. După moartea Profetului, expansiunea arabă a fost condusă de califi, care au clădit un vast imperiu, atingând apogeul cultural sub dinastia Abbasizilor.

Evaluare

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Realizează corespondența între informațiile de pe cele două coloane.

40 p.

Odoacru l-a înlăturat pe împăratul Romulus Augustulus.	Anul 800
Carol cel Mare a fost încoronat ca împărat al romanilor.	Anul 732
Constantinopolul a fost cucerit de către otomani.	Anul 629
Împăratul Heraclios a adoptat titlul de <i>basileus</i> .	Anul 1453
A avut loc bătălia de la Poitiers.	Anul 476

II. Citește textul de mai jos și rezolvă cerințele.

50 p.

„În anul 622, Heraclius a lansat un efort colosal de recrutare și mobilizare militară și a reușit să respingă armata persană spre capitala ei, Ctesifon, înainte de a intra în Ierusalim, aducând înapoi relicva Sfintei Cruci. Chosroes al II-lea a fost detronat și Imperiul Sasanid s-a prăbușit după scurtă vreme. Izbânda lui Heraclius a fost una dintre cele mai strălucite din întreaga istorie a Bizanțului, dar și cea mai riscantă și cu efecte efemere. Împăratul părăsise Constantinopolul pentru a-și conduce armata și nu se afla acolo când orașul a fost aproape să cadă în fața unui asediu combinat al avarilor și perșilor, desfășurat în anul 626. [...] Aproape imediat, armatele arabe au invadat Siria și Palestina [...], iar Heraclius a condus retragerea bizantinilor din teritoriul recuperat de foarte puțină vreme.” (adaptare după Averil Cameron, *Bizantinii*, traducere de Iulian Moga, Sebastian-Laurențiu Nazaru)

1. Precizează spațiul istoric și secolul la care face referire sursa.
2. Identifică în text o opinie referitoare la acțiunile militare ale lui Heraclius și două argumente prin care autoarea își susține punctul de vedere. Realizează un eseu de o jumătate de pagină A4.

Notă! Se punctează structura prezentării, evidențierea relației cauză-efect, respectarea succesiunii logice și cronologice a faptelor istorice și încadrarea în limita de spațiu.

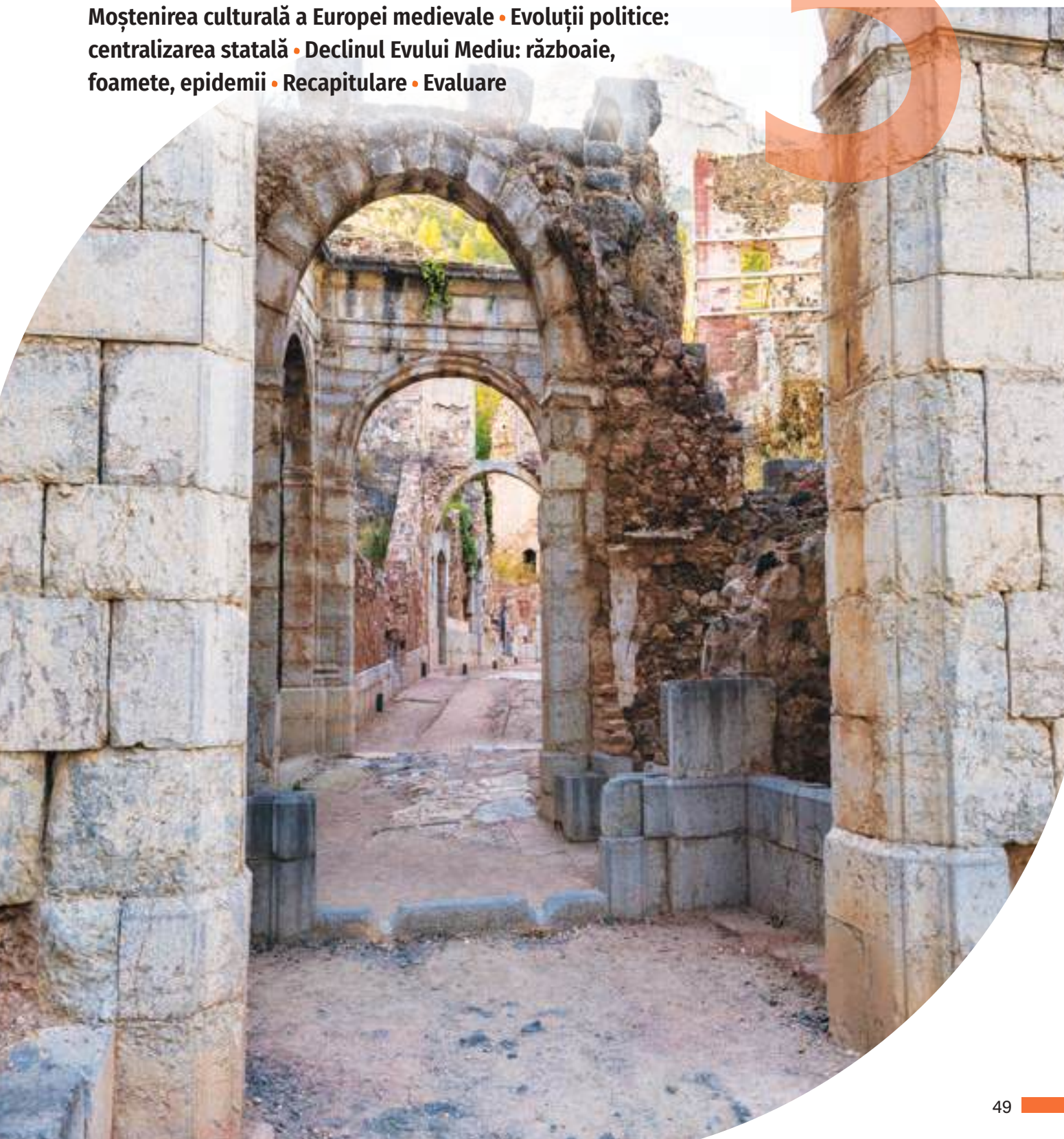
SUBIECT	I	II	Oficiu	Total
Punctaj	5 x 8 p. = 40 p.	20 p. + 30 p. = 50 p.	10 p.	100 p.

AUTOEVALUARE

Parcurgând această unitate, am învățat:				
Am întâmpinat următoarele dificultăți:				
Mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă:				
Activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ○	bună ○	satisfăcătoare ○	nesatisfăcătoare ○

Credință, putere și cunoaștere în lumea medievală

- Societate, mentalități și viață cotidiană. Lumea urbană
 - Biserica în Evul Mediu • Timpul marilor catedrale.
- Moștenirea culturală a Europei medievale • Evoluții politice: centralizarea statală • Declinul Evului Mediu: războaie, foamete, epidemii • Recapitulare • Evaluare

5.1. Societate, mentalități și viață cotidiană. Lumea urbană

Descopăr

Privește cu atenție sursele, apoi rezolvă cerințele.

SURSA A

Preluarea puterii de către barbari în Imperiul Roman de Apus, în anul 476, reprezentare grafică

SURSA B

Reprezentare a războinicilor barbari din perioada marilor migrații

1. Discută în clasă despre diferențele culturale și spirituale dintre civilizația romană și lumea migratorilor.
2. Identifică din discuții argumente care să explice tranziția de la Antichitate la Evul Mediu.

DICȚIONAR

vasalitate = raport social stabilit între un senior și vasalul său, prin care seniorul acorda vasalului o feudă (proprietate), în schimbul unor obligații de loialitate și servicii

funciar = care se referă la proprietatea sau posesia asupra pământului

feudal = membru al clasei conducătoare în societatea medievală, mare proprietar de pământ, care exercita putere asupra unui domeniu feudal

Învăț

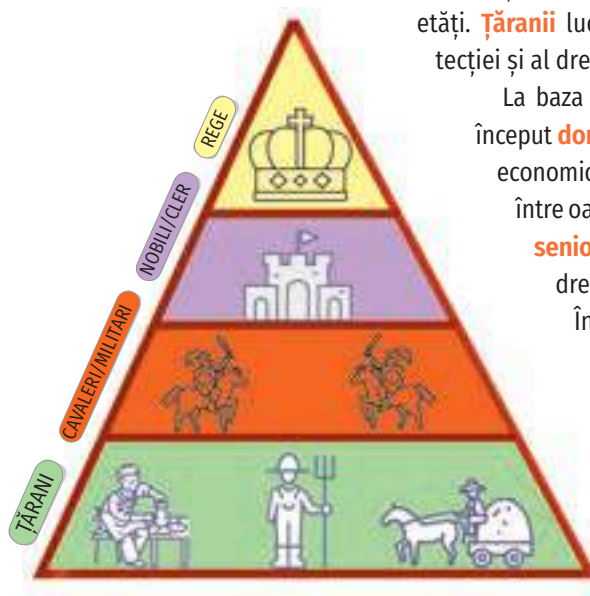

Instabilitatea politică, socială și militară din Europa Apuseană a generat dificultăți în administrarea teritoriilor și a dus la apariția unor centre de putere locale, de natură laică sau ecleziastică. Proprietarii funciari, adică **liderii militari** și reprezentanții aflați în fruntea Bisericii, au ajuns, între secolele VIII-XIV, să dețină **suprafețe întinse de teren**. Pământul era obținut fie prin donații regale, prin forță, prin dezvoltarea unor relații de dependență/vasalitate sau prin absorbirea micilor proprietăți. **Țăranii** lucrau aceste pământuri în schimbul protecției și al dreptului de a rămâne pe moșia respectivă.

La baza societății medievale s-a aflat încă de la început **domeniul feudal**, care organiza viața socială, economică și militară și stabilea raporturi juridice între oameni. Cel care deținea domeniul era numit

senior și stăpâna pământul, bunurile și drepturile celor care locuiau pe acel teritoriu.

În vârful ierarhiei se afla **regele**, care exercita atribuții militare, juridice, administrative și religioase, putând acorda totodată funcții cu rol militar și administrativ-teritorial (duci, marchizi sau conți). În vârful ierarhiei religioase se aflau **episcopii** și **abaii**.

Piramida socială în Evul Mediu

Domeniul feudal cuprindea castelul și rezerva feudală (terenurile arabile cele mai fertile, care includeau vii, livezi, păduri, pășuni etc.), lucrată de țăranii dependenți. Pe lângă **rezerva feudală**, pe domeniul feudal se găseau și gospodării și loturi de pământ agricol date în folosință țăranilor. Aceștia reprezentau pătura de jos a societății medievale și erau cei care asigurau producția, având obligații în muncă, în produse și, ulterior, în bani. Pe teritoriul domeniului erau produse toate cele necesare existenței de zi cu zi a seniorului și a familiei sale, precum și a țăranilor liberi și dependenți. În Evul Mediu, **comerțul** se desfășura cu dificultate din cauza pericolelor din timpul deplasărilor, iar schimburile comerciale se limitau în special la produsele de lux (mirodenii, mătase).

Țăran la plug – Reprezentare a muncii agricole în secolul al XIV-lea

⚠ **Ținând cont că seniorul avea drept de viață și de moarte asupra țăranilor de pe domeniul său, cum îți imaginezi o zi din viața acestora? Argumentează în 2-3 enunțuri.**

Organizarea societății medievale europene nu poate fi înțeleasă decât în contextul implicării active a **Bisericii** în viața socială și politică. Funcția socială și locul fiecăruia în comunitate erau percepute ca fiind stabilite de Dumnezeu, fapt ce justifica implicarea clerului inclusiv în actele de justiție. Cele trei „ordine” formulate de episcopul Adalberon de Laon (n. 947 - m. 1030) structurau societatea în *oratores* (cler), *bellatores* (războinici/nobilime) și *laboratores* (țăranii). Astfel, inegalitatea dintre oameni era justificată printr-o organizare așa-zis divină a lumii, în care **clerul** funcționa ca mediator între om și divinitate și asigura mântuirea credincioșilor. Pe locul secund se afla **nobilimea**, care stabilea relațiile de vasalitate, conducând și protejând comunitatea, în vreme ce **țăranimea** asigura resursele necesare supraviețuirii. Omul medieval se definea, așadar, prin **apartenența la un grup**, mobilitatea fiind rareori posibilă și putându-se realiza, în principal, doar prin intrarea în rândurile clerului.

Pământul reprezenta principala sursă de bogăție, iar puterea era exercitată prin relații personale de loialitate și de supunere. **Regele** era stăpânul întregului pământ, **senior suprem** și suveran. El atribuia părți din pământ (*feude* = moșii) nobililor care îi deveneau vasali, promițând loialitate și asumându-și **obligații** în domeniul politic, în armată și în justiție. Nobilii, la rândul lor, încredințau o parte din pământ altor nobili, care depuneau, de asemenea, **jurământ de credință** și supunere. Se constituia astfel un sistem ierarhic complex de relații feudale, în care un nobil putea deveni vasalul mai multor seniori. Suprapunerea responsabilităților și drepturilor regelui și ale nobililor a făcut ca sistemul politic să fie unul predispus la conflicte.

Legătura dintre omul de rând și Biserică a fost una extrem de strânsă în Evul Mediu. Clerul a jucat un rol deosebit de important în viața socială, militară și juridică. Prin slujbele religioase se consolida legătura cu divinitatea, iar oamenilor li se transmitea ideea că existența lor era sub semnul voinței divine și că bolile, calamitățile naturale sau alte catastrofe erau **pedepse pentru păcatele înfăptuite**. Creșterea demografică spectaculoasă din primele secole ale mileniului al II-lea a dus la apariția unor centre urbane prospere, unele dezvoltate pe baza vechilor orașe antice. Au fost favorizate creșterea producției agricole, dezvoltarea meșteșugurilor și

ȘTIAI CĂ...?

➤ Țăranii dependenți aveau următoarele obligații:

a. personale (decurgeau din starea de dependență față de senior): legarea de glie (nu aveau drept de strămutare pe alt domeniu), capitația (impozit direct perceput de la fiecare țăran), taxa de mână moartă (taxă de succesiune) și taxa de căsătorie pe un alt domeniu;

b. reale: claca (renta în muncă pe rezerva feudală), dijma (renta în produse din recolta obținută pe loturile țăranilor dependenți), censul (renta în bani), obligațiile suplimentare (taxe pentru folosirea obligatorie a bunurilor seniorului: mori, teascuri și cuptoare; amenzi; confiscări) și obligații față de Biserică (decima sau zeciuiala – a zecea parte din produse).

Ridicare la rangul de cavaler (sec. al XIII-lea)

DICȚIONAR

breaslă = formă de organizare a oamenilor care practicau același meșteșug (fierari, cizmari, țesători, brutari), având scopul de a proteja interesele membrilor și de a controla activitatea economică urbană

ghildă = asociație a meșteșugarilor sau a negustorilor, care îndeplinea roluri economice, politice și administrative

Zidurile orașului medieval
Carcassonne, Franța

REȚIN

Societatea medievală era organizată ierarhic, fiind dominată de relații personale, stabilite în funcție de proprietatea asupra pământului. Viața cotidiană se desfășura în principal în jurul activităților productive, al obligațiilor feudale și al sărbătorilor religioase, în condiții de trai modeste și marcate de insecuritate. Munca, rugăciunea și războiul făceau parte din experiența zilnică, iar comunitatea și tradiția ofereau stabilitate și sens existenței.

intensificarea schimburilor comerciale. Astfel, au apărut **orașele fortificate**, care au funcționat timp de sute de ani ca centre comerciale (târguri).

Orașele medievale erau înconjurate de ziduri de apărare, prevăzute cu turnuri și bastioane. Viața urbană se desfășura îndeosebi în piața centrală, unde se aflau sediile structurilor administrativ-politice de autoguvernare și, uneori, catedrala. Străzile înguste și înghesuite legau casele locuitorilor de atelierele, prăvăliile și hanurile unde munceau. În aceste condiții s-a dezvoltat o societate urbană dinamică și clar structurată. La vârful ierarhiei sociale urbane se aflau familiile nobile, precum și reprezentanții clerului, care dețineau influență economică și politică în oraș. Pe locul secund s-a aflat, încă din secolele XI-XIII, burghezia, formată din patronii atelierelor meșteșugărești și din negustori. Următoarele categorii sociale erau meșteșugarii, organizați în **bresle** sau **ghilde**, și muncitorii necalificați. Statutul orașeanului medieval era diferit de cel al țăranului dependent de pe domeniul feudal, însă presupunea totuși diverse obligații față de autoritățile orașului și față de patronii săi. Locuitorii orașelor erau obligați să plătească taxe și să îndeplinească diverse sarcini de apărare și de întreținere a localităților fortificate. Statutul orașelor varia de la o regiune la alta: de la **republici urbane** și **orașe libere** (în special în Italia și în spațiul german) la **orașe cu autonomie largă** (comunele din Flandra și Franța Meridională) sau **orașe cu autonomie limitată** (Paris și unele orașe din Anglia). Complexitatea vieții urbane a favorizat apariția unei intelectualități laice care a contribuit la dezvoltarea societății în ansamblul său.

Aplic

Analizează sursele, apoi rezolvă cerințele.

SURSA A

„În 7 ale Idelor lui Aprilie, joi, omagiile au fost aduse comitelui; și aceasta s-a îndeplinit după formele determinate pentru a jura credință și fidelitate în ordinea următoare. În primul rând au făcut omagiu astfel:

Contele l-a întrebat dacă vrea să devină omul lui întru-totul și acesta a răspuns „vreau“, apoi și-a pus mâinile lui împreunate în cele ale comitelui, care i le strânge; apoi se unesc printr-un sărut. În al doilea rând, cel ce făcuse omagiu a jurat credință cu aceste cuvinte: „făgăduiesc pe credința mea să fiu credincios din această clipă comitelui Wilhelm și să-i păstrez pe deplin și împotriva tuturor omagiul meu, cu bună credință și fără înșelăciune“. În al treilea rând, a jurat aceasta pe moaștele sfinților. Apoi, cu nuiua pe care o ținea în mână, comitele le-a dat investiturile tuturor celor care îi prestaseră omagiu, îi promisese credință și de asemenea îi făcuseră jurământ.“ (Galbert de Bruges, *Istoria asasinării lui Carol cel Bun...*, în *Istoria lumii în texte – de la începuturi până în zilele noastre*)

SURSA B

„Disprețul față de munca din afara casei, manifestările prea autonome ale devoțiunii, rătăcirea femeilor arată cu prisosință că societățile din Amurgul Evului Mediu au conceput cu greutate „condiția feminină“ independent de cadrele căsătoriei... Cuplul a dobândit o anumită autonomie în interiorul grupurilor de rude: însă viciile și virtuțile, sarcinile și comportamentele feminine au fost percepute în raport cu familia și au devenit un veritabil fundament. Femeile au rămas o roțiță subordonată reproducerii familiale. Totuși, fără a fi negată, subordonarea a fost mai des justificată, explicitată, pe scurt, discutată decât social acceptată. Pentru că nu a mai fost de la sine înțeleasă în epocă“. (Jacques Le Goff (coord.), *Omul medieval*, trad. de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru)

1. Care sunt cele trei momente ale ceremonialului vasalic, potrivit sursei A?
2. Numește câteva drepturi și obligații ale seniorului și, respectiv, ale vasalului.
3. Care este, potrivit sursei B, percepția generală asupra femeii în Evul Mediu și care crezi că a fost rolul Bisericii în conturarea acestei imagini?
4. Precizează două ipostaze ale femeii, în Evul Mediu, evidențiate în sursa B.

5.2. Biserica în Evul Mediu

Descopăr

Privește cu atenție sursele și rezolvă cerințele.

SURSA A

Carol cel Mare, reprezentat drept alesul lui Dumnezeu pentru a creștina populațiile din Europa apuseană

SURSA B

Împăratul bizantin Iustinian I, considerat continuatorul împăraților romani și alesul lui Dumnezeu

1. Explică ce legătură crezi că exista între conducătorul statului și divinitate.
2. Cum crezi că își transmiteau cei doi împărați autoritatea către supușii lor?

Învăț

Între secolele al IV-lea și al XI-lea, Europa a fost scena **invaziilor hunilor**, veniți din stepele euroasiatice, precum și a **raidurilor vikingilor** (între secolele VIII-XI), care jefuiau și distrugeau orașele aflate pe coastă. Începând din secolul al VIII-lea, teritorii însemnate din Spania și Italia au fost cucerite de musulmani. Dacă în cel din urmă caz se poate vorbi și de un schimb cultural și științific benefic pentru societatea medievală europeană, în primele două cazuri a fost amplificată starea de instabilitate politico-administrativă. **Biserica** a devenit astfel **cea mai stabilă instituție** și a reușit să integreze populațiile necreștine din Europa Occidentală.

Evoluția politică și socială diferită a Apusului față de Răsăritul Europei a influențat organizarea Bisericii creștine, la vârful căreia s-au conturat două modele diferite de conducere. Acest fapt a dus la un conflict de autoritate, pe fondul afirmării legitimității identitare, între **Papa de la Roma** și **Patriarhul de la Constantinopol**. Particularitățile dogmatice, politice și culturale au accentuat divergențele, iar tensiunile din sânul Bisericii au atins punctul culminant la mijlocul secolului al XI-lea. În anul 1054, delegații papei **Leon al IX-lea** au depus o bulă de excomunicare pe altarul Catedralei Sfânta Sofia, din Constantinopol, iar patriarhul **Mihail I Cerularie** a răspuns, de asemenea, prin excomunicare a Papei. Acest episod istoric a devenit cunoscut drept **Marea Schismă**. Deși inițial conflictul nu a fost perceput ca o ruptură iremediabilă, de-a lungul secolelor s-a produs o separare permanentă, cu efecte majore asupra Europei creștine.

Marea Schismă a fost mai degrabă rezultatul factorilor politici decât al celor religioși. Cauzele rupturii au fost: relația diferită dintre Stat și Biserică în Apusul și în Răsăritul Europei; migrațiile și invaziile din această perioadă; politicile de evanghelizare aplicate diferit în Vest față de Est; diferențele de viziune privind organizarea și ierarhia Bisericii; direcțiile dogmatice și liturgice diferite și diferențele de limbă din cadrul procesiunilor religioase (latină – în Apus, greacă – în Răsărit).

ȘTIAI CĂ...?

➤ *Donatio Constantini* este un document medieval fals, prin care împăratul Constantin cel Mare, vindecat în mod miraculos de lepră, ar fi cedat autoritatea sa asupra Romei papei Silvestru I, pe atunci episcop al Romei, precum și tuturor succesorilor săi la Sfântul Scaun.

➤ Documentul, controversat încă din epocă, a fost calificat în repetate rânduri drept un fals grosolan.

DICȚIONAR

schismă = ruptură religioasă sau ideologică cadrul unei organizații sau comunități

excomunicare = excludere temporară sau definitivă dintr-o comunitate religioasă

patriarh = conducătorul suprem al Bisericii în spațiul creștin răsăritean

dogmă = învățătură fundamentală a unei religii care nu poate fi supusă criticii

bulă = sigiliu medieval aplicat pe documente oficiale (*bulă papală* = document oficial emis de papă, autentificat printr-un sigiliu)

ȘTIAI CĂ...?

> Mănăstirea Cluny, din Burgundia, Franța, a fost fondată în anul 910 și a devenit dintre cele mai importante centre religioase ale Europei medievale, promovând viața monahală virtuoasă, combaterea corupției din rândul clerului, respectarea disciplinei religioase și consolidarea autorității Bisericii.

Moșia mănăstirii avea dimensiuni impresionante, iar influența sa economică și spirituală se întindea asupra numeroaselor teritorii și mănăstiri afiliate.

Mănăstirea includea un complex de clădiri spațioase, cu turnuri impunătoare și decorațiuni artistice elaborate.

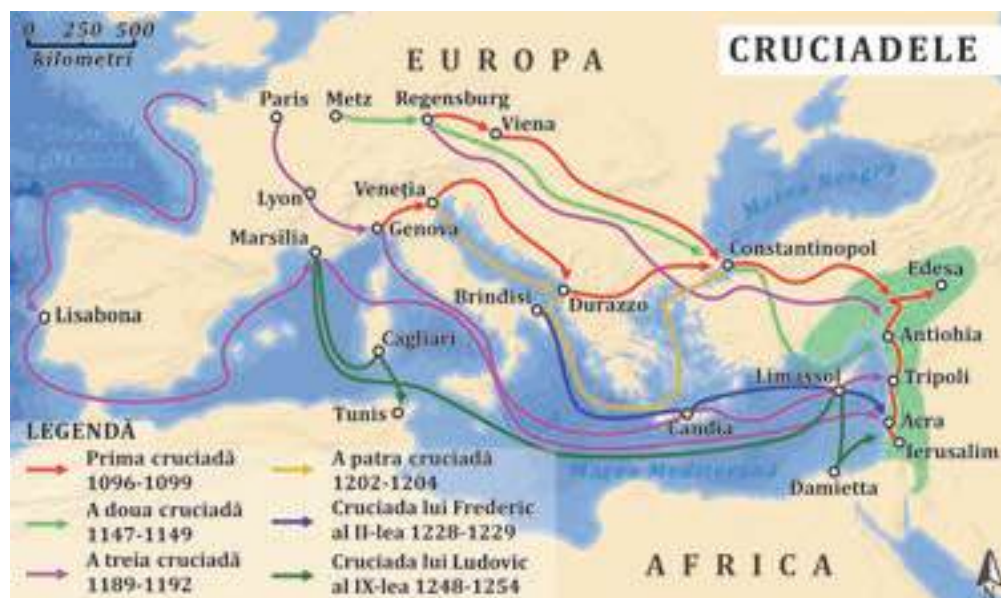
DICȚIONAR

încetare = numire oficială într-o funcție

Imago Dei = lat. „imaginea lui Dumnezeu”; expresie teologică folosită mai ales în creștinism, care se referă la ideea că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu

Până în secolul al XI-lea, în Apusul Europei, puterea laică și cea religioasă se susțineau reciproc, fiecare legitimându-și autoritatea prin **relația directă cu divinitatea**. Noțiunea de **imperiu** avea, în Evul Mediu, o dimensiune profund creștină, împăratul fiind considerat **alesul lui Dumnezeu** și înzestrat cu o autoritate supremă și universală. Această colaborare dintre reprezentanții Bisericii și suverani a făcut posibilă organizarea unor ample expediții militare în Țara Sfântă. În anul 1095, împăratul bizantin Alexie Comnenul a solicitat sprijinul papei **Urban al II-lea**, care i-a mobilizat apoi pe creștinii din vestul european să **elibereze Ierusalimul de asuprirea musulmană**. Așa au început cruciadele care și-au pus amprenta deopotrivă asupra lumii creștine și musulmane, timp de două secole. Prima „armată” ajunsă în Anatolia era formată din țărani, cavaleri și fanatici religioși în frunte cu preotul Petru Eremitul (aproximativ 25 000 de oameni). A fost decimată și numai 3 000 de oameni au supraviețuit. Armata care i-a urmat a fost mai organizată, fiind alcătuită din supușii mai multor prinți din nordul și sudul Franței, din Germania și din Italia de sud care s-au împărțit în patru corpuri de armată. Cruciații au ajuns la Constantinopol, iar împăratul bizantin le-a oferit sprijin logistic, de transportare și de aprovizionare, dar le-a cerut să presteze jurământ că îi vor înapoia orice teritoriu recuperat de la **selgiucizi**. Cruciații au reușit să ocupe Antiohia, în anul 1098, iar un an mai târziu au ajuns în Ierusalim, unde au ucis oameni de rând atât musulmani, cât și evrei. Cruciații au ajuns astfel să dețină în Palestina, o fâșie îngustă pe coastă unde au înființat diferite state: Regatul Ierusalimului, Comitatul Edesa, Comitatul Tripoli și Principatul Antiohiei. Însă autoritatea lor în zonă nu a fost una stabilă.

Reacția musulmanilor a fost lentă. Ei nu au privit acțiunea creștinilor ca pe o amenințare de durată. Treptat însă, indiferența și dezbinarea au fost înlocuite cu o rezistență organizată, sub conducerea lui **Saladin** (Șalāh ad-Dīn al-Ayyūbī, 1138-1193). Fondatorul dinastiei ayyubide, a **recucerit Ierusalimul în anul 1187**, permițându-le locuitorilor creștini să-și răscumpere libertatea și să plece.

Campaniile europenilor către Egipt și Țara Sfântă au scos în evidență mai mult limitările fiecărei tabere, inclusiv tensiunile din interiorul taberei creștine, în care Bizanțul era perceput, în general, ca un aliat nesigur. Astfel din inițiator al cruciadelor, Imperiul Bizantin avea să își epuizeze resursele și să fie vulnerabil în fața propriilor aliați. **Slăbirea Imperiului Bizantin** în urma cruciadelor a avut consecințe majore asupra echilibrului de putere din estul Europei și a contribuit la declinul său pe termen lung.

Tensiunile politice generate de moartea lui Saladin au afectat unitatea lumii musulmane și au încurajat organizarea de noi cruciade. Ultima cruciadă a avut loc în anul 1270 și a fost condusă de Ludovic al IX-lea. În timpul desfășurării expedițiilor militare din Țara Sfântă s-au înființat diferite ordine militare călugărești care au avut o contribuție importantă pe scena politică și militară atât din vestul cât și din estul Europei.

Aplic

I. Citește cu atenție sursa și răspunde la cerințe.

„...concepția sa despre guvernare [a lui Frederic al II-lea¹] este aceea a sinonimiei dintre persoana împăratului și figura lui Dumnezeu (*Imago Dei*). Așezat pe treapta cea mai înaltă a ordinii terestre, întocmai ca Tatăl pe tronul ceresc, împăratul este, ca și cel pe care îl întru-chipează, guvernatorul lumii și apărătorul ei... Situat pe culmea ierarhiei lumești, el era, și aici intervine noutatea acestei concepții, mediatorul Legii divine, «filtrul» prin care aceasta era transmisă pe pământ și devenea activă în calitatea ei de Lege Sfântă și de Dreptate totodată”. (adaptare după Alexandru Florin Platon, Laurențiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu*)

¹ Frederic al II-lea de Hohenstaufen (n. 1194–m. 1250)

1. Formulează o opinie despre autoritatea laică (imperială) în viziunea împăratului Frederic al II-lea, susținând-o cu două informații din sursa dată.

2. Explică de ce această concepție a fost percepută ca o amenințare de către instituția pontificală.

REȚIN

> Diferențe dogmatice, lingvistice și de raportare la autoritatea laică au dus la ruptura dintre cele două centre religioase, Roma și Constantinopol, cunoscută drept Marea Schismă. Chiar dacă această separare nu a avut, la momentul respectiv, un impact imediat major în ciuda eforturilor de reconciliere ulterioare nu au reușit să refacă unitatea bisericească. În anul 1095, împăratul bizantin Alexie Comnenul a solicitat sprijinul papei Urban al II-lea, care i-a mobilizat apoi pe creștinii din vestul european să elibereze Ierusalimul de asuprirea musulmană. Așa au început cruciadele care și-au pus amprenta deopotrivă asupra lumii creștine și musulmane, timp de două secole.

Papa Leon al IX-lea

ȘTIAI CĂ...?

> La Paris, în martie 1229, profesorii și studenții Universității din Paris au declanșat o grevă și au părăsit orașul timp de aproximativ doi ani, în semn de protest, până când autoritățile regale și papale le-au recunoscut revendicările.

> În Evul Mediu, profesorii și studenții erau considerați elitele intelectuale ale orașelor. Nu de puține ori, aceștia intrau în conflict cu autoritățile și, în semn de protest, puteau pune bazele unui alt centru universitar, într-un alt oraș. Acesta a fost și cazul Universității din Leipzig, fondată la începutul secolului al XV-lea de profesorii și studenții germani care părăsiseră Universitatea Carolină din Praga, în urma conflictelor generate de ideile lui Jan Hus.

5.3. Timpul marilor catedrale.

Moștenirea culturală a Europei medievale

Descopăr

Privește cu atenție sursele și rezolvă cerințele.

SURSA A

În Catedrala din Aachen se află tronul și mormântul lui Carol cel Mare

SURSA B

Cadru din interiorul catedralei din Aachen

1. Ce mesaj privind autoritatea sa politică și religioasă a dorit Carol cel Mare să transmită prin construirea acestui edificiu?
2. Discută în clasă și explică relația dintre artă, religie și putere în Imperiul Carolingian.

Învăț

În perioada medievală, majoritatea manifestărilor artistice aveau un pronunțat **caracter religios**. Elitele intelectuale ale epocii s-au format și au studiat în bibliotecile sau în centrele de educație dezvoltate în cadrul mănăstirilor și al școlilor bisericești. Prin creațiile sale, arta medievală a contribuit la consolidarea **autorității Bisericii**, transmitând învățăturile creștine prin intermediul unui limbaj vizual simbolic, esențial în procesul de educare a credincioșilor.

Deși profund ancorată în spiritualitate, arta medievală a reușit să surprindă **stratificarea socială**, frământările politice, viața cotidiană, precum și miturile și fricile epocii. În **conștiința omului medieval**, comunitatea, adesea aflată sub influența unei familii nobiliare, se dezvoltă în jurul bisericii, considerată elementul central al așezării medievale. Întreaga realitate socială din Evul Mediu era reglementată și căpăta sens atunci când virtuțile vieții sacerdotale și preceptele religioase erau transpuse în comportamentul și viața de zi cu zi. În acest context, preotul avea un rol esențial, fiind un **element de legătură** între diferitele categorii sociale, precum și mediatorul și transmitătorul învățăturilor religioase.

Stilul artistic romanica s-a dezvoltat între secolele XI-XII, având ca sursă de inspirație arta antică romană. Arta romanica din Europa Occidentală a integrat elemente bizantine și arabe și a impus o viziune artistică sobră, exprimată printr-un stil arhitectural masiv și auster, caracterizat prin ziduri groase, bolți semicirculare și ferestre de mici dimensiuni, dar decorat cu sculpturi expresive și picturi murale cu tematică simbolic-religioasă. Arta era instrumentul prin care atât puterea laică, cât și cea religioasă își transmiteau valorile și mesajele către publicul larg, neștiutor de carte. **Mănăstirile și catedralele**, dar și centrele de pelerinaj au fost transformate, prin pictură, în expresia lumii cerești spre care aspirau toți credincioșii, iar scene precum *Judecata de Apoi* erau concepute pentru a induce **frica de păcat și nevoia de protecție, iertare și mântuire**.

DICȚIONAR

ogivă = element arhitectural gotic în formă de arc frânt, rezultat din intersectarea a două arce de cerc, utilizat în structura de rezistență a construcțiilor

vernacular = propriu unei regiuni sau unui popor; limbă vorbită local, diferită de limba cultă

sacralizare = atribuirea unui caracter sacru sau divin unui element profan (lumesec), prin care acesta capătă valoare religioasă

vitrailiu = panou decorativ realizat din bucăți de sticlă colorată sau pictată, montate în armătură de plumb, utilizat în special la ferestrele edificiilor

contrafort = structură masivă de zidărie, în formă de pilăstru, adosată unui zid pentru a-i mări rezistența

Spre deosebire de arta romanică, reprezentată prin construcțiile masive și slab luminate, **stilul gotic** a apărut în Franța secolului al XII-lea ca o nouă direcție arhitectonică, urmând ca, în secolele următoare, să se răspândească în întreaga Europă. Goticul se remarcă prin edificii mai înalte cu o structură verticală accentuată și cu ferestre de mari dimensiuni, simbolizând apropierea omului de divinitate și aducând o nouă viziune asupra spațiului sacru, în care să domine **lumina** și **culoarea**. **Ogiva**, **contraforturile** și **ferestrele de mari dimensiuni**, prevăzute cu vitralii, sunt caracteristicile acestui nou stil artistic, care exprimă bucuria credinței, frumusețea lumescului și omniprezența divinității printr-un limbaj vizual mai complex și o atenție sporită la detalii. Reprezentările artistice dintre secolele XIII-XIV, precum cele din catedralele din Reims sau Chartres, au impus și o perspectivă îndrăznească: regele apare ca autoritate sacralizată. În centre urbane precum Paris, Köln sau Milano, **construcțiile gotice** au devenit expresia mândriei civice și a prosperității economice. Comunitățile urbane și-au afirmat forța economică prin edificii monumentale, **finanțate de bresle, negustori și autorități locale**. Arta a devenit astfel expresia dinamismului societății medievale târzii.

Literatura medievală a reflectat valorile religioase, sociale și culturale ale Europei medievale, surprinzând de-a lungul timpului transformările societății. Influența Bisericii se regăsea în textele teologice și dogmatice, în textele care redau viețile sfinților, predici, dar și în cronicile scrise în latină de diverși călugări. În secolele XI-XII, literatura se diversifică și apar genuri noi: **epopeile cavalești** (precum *Cântecul lui Roland*), **romanele curtenesti**, **poeziile trubadurilor** și **satira**, transmise în limbile vernaculare (franceză, engleză, germană sau occitană). Mesajul acestor opere viza teme precum **credința**, **onoarea**, **loialitatea feudală** și **iubirea curtenască**. Începând cu secolul al XIV-lea, apar texte cu un caracter mai realist, de critică socială, precum cele ale lui Dante Alighieri, Geoffrey Chaucer sau Giovanni Boccaccio.

Universitățile au apărut în secolul al XII-lea, iar dezvoltarea lor a fost strâns legată de viața economică a orașelor, de renașterea culturală și de creșterea influenței Bisericii. Finanțate din surse diverse, universitățile medievale erau comunități ale studenților și profesorilor, dezvoltate în centre precum Paris, Oxford sau Bologna, fiecare cu specificul său intelectual. Ele se bucurau de o autonomie, care le permitea să își stabilească singure materiile de studiu (teologie, drept, medicină, arte), condițiile de admitere și organizarea examenelor. **Limba de predare era latina**, iar metodele de studiu includeau lectura, comentarea textelor și dezbaterile academice. Profesorii și mai ales studenții beneficiau de privilegii juridice, fiind judecați de obicei de autorități ecleziastice, nu de justiția civilă. De asemenea, în anumite contexte, universitățile puteau recurge la forme de protest, inclusiv suspendarea cursurilor, pentru a-și apăra drepturile și autonomia.

Aplic

I. Completează schema privind funcționalitatea artei medievale: asociază corect elementele din primele două coloane, ca în model, apoi ilustrează fiecare rol al artei cu exemple concrete din lecție sau din cunoștințele tale.

Funcționalitatea artei medievale	Caracteristici	Exemple
Pe plan religios	Utilizează anumite semne și culori pentru a transmite sensuri spirituale	
Pe plan educațional	Întărește și consolidează autoritatea Bisericii	
Pe plan social și politic	Afirmă statutul social și politic al comanditarilor (regi, nobili, Biserică sau orașe) și le legitimează autoritatea	
În plan simbolic	Vizează frumusețea formelor și impactul vizual al arhitecturii și decorului	
Pe plan estetic	Face accesibile învățăturile biblice, inclusiv pentru neștiutorii de carte	

REȚIN

Cultura epocii medievale reflectă atât forța spirituală a Bisericii, cât și ambițiile puterii laice.

Mănăstirile conservă cărți, transmit cunoașterea și produc manuscrise; teologia devine știința fundamentală a epocii, iar arta și literatura au ca scop explicarea lumii prin raportare la divin.

Cultura populară, bazată pe tradiții orale, povești, dansuri și sărbători, coexistă culturii „înalte”, universitare și clericale, formând un univers complex, în care sacrul și profanul se întrepătrund.

II. Pornind de la afirmația că „literatura medievală s-a născut în mănăstiri, curți feudale și centre urbane”, analizează relația dintre aceste spații culturale, nivelul de instruire al publicului și genurile literare rezultate.

III. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerințele.

„Lumea cunoașterii nu a fost deschisă pentru toată lumea. Școlile și, mai târziu, universitățile constituiau o societate exclusiv masculină, din care femeile nu au făcut parte până la sfârșitul Evului Mediu. Și nu doar femeile au fost excluse din centrele de studiu, ci și bărbații de altă credință, lăsând astfel evreii în afara sferei instituționale. În primele decenii ale secolului al XIII-lea, Parisul nu a avut egal în calitate de centru intelectual, atât din punctul de vedere al numărului de studenți, cât și din cel al diversității disciplinelor. Erau predate la Paris atât artele liberale, filozofia, teologia, cât și dreptul și medicina. Prosperitatea școlilor s-a datorat parțial protecției regale, în special celei oferite de Filip al II-lea August. În 1200, după un conflict între studenți și orășeni, acesta a emis un faimos decret prin care le acorda cărturarilor privilegiul jurisdicției ecleziastice [...], oferindu-le imunitate în raport cu justiția laică.” (adaptare după Olga Weijers, *Un paradis al învățaților*, trad. de Teodora Bonteanu)

1. Pe baza textului, explică cine are acces la cunoaștere în universitățile medievale. Cum se explică excluderile?
2. Precizează domeniile/disciplinele studiate și contribuția acestora la evoluția și dezvoltarea societății.
3. Explică relația dintre Filip al II-lea și Universitatea din Paris. Crezi că a contribuit această relație la consolidarea monarhiei franceze?

IV. Realizați, în echipe de 3-4 elevi, o prezentare digitală (folosind aplicații precum Google Slides, Canva sau PowerPoint) despre evoluția artei medievale europene, având ca teme posibile: arhitectura laică, arhitectura religioasă, sculptura, pictura sau literatura. Prezentarea trebuie să includă și să utilizeze **patru tipuri de surse diferite**: 1. un text scurt dintr-o scriere istorică; 2. o imagine reprezentativă a unui artefact, monument sau element specific; 3. o hartă istorică în care să se ilustreze aria geografică sau răspândirea culturală a aspectului ales și 4. un text istoriografic dintr-o lucrare a unui istoric modern/specialist în domeniu. Veți adăuga prezentarea la portofoliul școlar.

Arhitectura gotică a unei catedrale istorice, evidențiată prin decorațiuni sculptate în piatră și turle ascuțite

5.4. Evoluții politice: centralizarea statală

Descopăr

Studiază cu atenție textul și, pornind de la hartă, rezolvă cerințele.

„Între secolele XIII și XV, luptele dintre nobili și monarhi au fost frecvente pentru că marile domenii feudale erau stăpânite și guvernate de nobilii care contestau autoritatea regală, în ciuda tentativelor de mediere venite din partea papalității. Este important de știut că, în anii de după 1444 (bătălia de la Varna), regii au început treptat să își recâștige autoritatea în fața nobililor. Acest lucru s-a produs la nivelul întregului continent, pe fondul amenințării sultanului Mehmed Cuceritorul, care după ce a ocupat Constantinopolul, a pus sub teroare întreaga creștinătate europeană.”. (traducere și adaptare după „Explore this Fascinating Map of Medieval Europe”; sursa: visualcapitalist.com)

1. Discută în clasă despre cauzele fragmentării statelor între secolele IX și XV.
2. De ce crezi că, între secolele XIII și XV, instituția monarhică a suferit transformări în vestul european?

Învăț

Statul medieval s-a constituit treptat, fiind influențat, într-o anumită măsură, de moștenirea Antichității. Însă dacă modelul antic se caracteriza prin autoritate centrală, instituții consolidate și legislație scrisă, în Evul Mediu, structura administrativă a fost înlocuită de o rețea de legături personale și politice între seniori și vasali. În acest context, regele depindea în mare măsură de loialitatea nobililor și de sprijinul Bisericii Catolice, ceea ce făcea ca autoritatea lui să fie relativ limitată, iar frontierele statelor să rămână instabile.

Tratatul de la Verdun (843) a însemnat împărțirea Imperiului Carolingian și apariția unei noi realități geopolitice în Europa. Atunci s-au pus bazele formării unor state teritoriale care, începând

ȘTIAI CĂ...?

- În Anglia, în anul 1215, regele Ioan a fost obligat de nobili să semneze *Magna Carta*, prin care se recunoștea că autoritatea regală nu este mai presus de lege. Acest moment a fost important pentru evoluția raporturilor de putere și a ierarhiei autorității în stat.
- Regina Maria I a Angliei și-a consolidat autoritatea monarhică în contextul revenirii la catolicism, iar, în 1554, au fost adoptate măsuri care i-au reafirmat prerogativele de monarh suveran, exercitând puterea deplină, echivalentă cu cea a unui rege.
- Regina Maria I a Angliei a practicat „atingerea regală”, un ritual tradițional al monarhiei engleze, bazat pe credința în suveranul taumaturg, care, ca „uns al lui Dumnezeu”, putea vindeca anumite boli prin simpla atingere.

DICȚIONAR

taumaturg = persoană considerată capabilă să înfăptuiască minuni sau vindecări miraculoase

curie regală = consiliu de nobili și clerici care îl sfătuia și îl ajuta pe rege în conducerea statului

DICȚIONAR

Rex imperator in regno suo

= „Regele este împărat în regatul său“

prepozit = (din lat. *praepositus* = „înainte pus“) persoană aflată în fruntea unei instituții sau comunități bisericești

baliv = funcționar administrativ și judiciar din Evul Mediu, care reprezenta autoritatea regală în teritoriu

seneșal = înalt funcționar regal, aflat în subordinea directă a regelui, cu atribuții administrativ-teritoriale, judiciare și militare

șerif = reprezentant al regelui în teritoriu, cu atribuții administrative și judiciare, în Anglia medievală

scrofuloză = afecțiune cronică de natură tuberculoasă, care se manifestă prin inflamarea ganglionilor limfatici

Nunta dintre Ludovic al VII-lea și Eleanor de Aquitania, din anul 1137

cu Evul Mediu târziu, au reușit să depășească fragmentarea feudală și să construiască **forme de autoritate centralizată**. Procesul a fost unul haotic și fluctuant, în care scurtele perioade de progres au alternat cu etape de stagnare sau chiar regres. Legiuitorii medievali din Europa Occidentală au încercat revitalizarea dreptului roman, susținând superioritatea regelui asupra seniorilor teritoriali și invocând autoritatea sa supremă prin sintagma: „Rex imperator in regno suo“.

În epocă s-a constatat tendința de consolidare a prestigiului persoanei și, implicit, a instituției regale. Acest demers avea o puternică dimensiune religioasă și simbolică și se baza pe: **sacralizare** – prin încoronare și ungere, puterea regală era plasată sub protecție divină; **succesiunea dinastică** – care consolida ideea de stabilitate și legitima autoritatea; **dreptul de exercitare a justiției** și **protejare a ordinii** – regele devenind arbitru și mediator suprem al societății.

Procesul de centralizare politică a inclus crearea unor instituții centrale și locale menite să consolideze autoritatea regală și poziția regelui în raport cu clasele privilegiate, în cadrul **monarhiei stărilor**. Un rol important l-au avut adunările reprezentative: **Adunarea Stărilor Generale**, în Franța, și **Parlamentul**, în Anglia, care participau la procesul de guvernare prin aprobarea sau negocierea politicilor fiscale, legislative și economice ale monarhiei. În cadrul **curiei regale** au apărut funcții specializate: dregători însărcinați atât cu serviciul personal al monarhului, cât și cu atribuții legate de administrarea vistieriei și a cancelariei regale sau cu îndeplinirea unor atribuții militare. **Consiliul regal**, alcătuit din nobili, reprezentanți ai clerului și juriști, a avut un rol important în adoptarea deciziilor de politică internă și externă. La nivel local, autoritatea regelui era exercitată prin **prepoziți, balivi și seneșali** în Franța, respectiv prin **șerifi**, în comitatele engleze.

Bătălia de la Hastings, care a avut loc în sudul Angliei, între Harold al Wessexului și William al Normandiei a favorizat încoronarea celui din urmă ca **rege al Angliei**, la 25 decembrie 1066. Devenind proprietarul întregului pământ, William Cuceritorul l-a împărțit nobililor săi, înlocuind astfel vechea elită anglo-saxonă. Afectată de lupte dinastice, autoritatea regală a fost refăcută de Henric al II-lea Plantagenet, care a creat o armată profesionistă și a extins competențele **tribunalului regal** asupra întregului teritoriu. Documentul **Magna Charta Libertatum** (1215) a acordat o serie de privilegii nobilimii, clerului și oamenilor liberi, iar în 1265 a fost convocată o adunare reprezentativă a stărilor sociale, cunoscută sub numele de **Parlament**, care a colaborat cu regalitatea. După finalizarea Războiului de 100 de ani, Anglia s-a concentrat asupra problemelor interne, iar limba engleză a înlocuit treptat limba franceză ca limbă oficială a administrației și justiției.

În **Franța**, procesul de centralizare politică și de unificare teritorială a fost inițiat de dinastia capetiană: Ludovic al VI-lea (1108-1137) a restabilit autoritatea regală, supunându-i pe marii seniori rebeli. Filip al II-lea August (1180-1223) a redus stăpânirile engleze de pe teritoriul Franței și a extins domeniul regal. În timpul domniei lui Ludovic al IX-lea (1226-1270), justiția regală s-a extins la nivelul întregului regat, prin intermediul tribunalelor, care judecau în numele suveranului. Sistemul fiscal a fost reorganizat de Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314), iar victoria Franței în Războiul de 100 de ani a favorizat desăvârșirea procesului de centralizare politică.

În această perioadă extrem de tumultuoasă s-a făcut remarcată figura uneia dintre cele mai influente femei ale Evului Mediu: **Eleanor de Aquitania** (n. 1124 – m. 1204). Fiica cea mare a ducelui William al X-lea de Aquitania a moștenit cel mai mare și mai bogat ducat de pe teritoriul Franței. După moartea tatălui ei, Eleanor, în vârstă de 14 ani, a devenit protejată curții regale franceze și, la scurt timp, s-a căsătorit cu regele Ludovic al VII-lea. În decembrie 1137, Ludovic al VII-lea și Eleanor de Aquitania au fost încoronați rege și regină ai Franței. În timpul domniei sale, Ludovic al VII-lea a intrat în conflict cu papalitatea în contextul disputelor privind numirile episcopale. Eleanor a participat alături de soțul ei la cruciada a II-a. În anul 1152, căsătoria lor a fost anulată, iar Eleanor a devenit regina consoartă a Angliei, prin căsătoria cu Henric al II-lea.

Ulterior, a continuat să aibă un rol politic important în timpul domniilor fiilor săi, Richard I al Angliei (1189–1199) și Ioan al Angliei (1199–1216), exercitând influență asupra puterii regale. S-a stins din viață în 1204 și a fost înmormântat la abația Fontevraud, în Franța.

În teritoriile Germaniei și Italiei de astăzi, procesul de **centralizare și consolidare a puterii monarhice** nu s-a realizat în aceeași măsură ca în alte regiuni ale Europei medievale. Principalele cauze au fost: lipsa unei unități economice și politice, intervențiile papalității în viața politică, în contextul conflictului dintre împărat și Sfântul Scaun, precum și rivalitățile dintre orașele-stat și centrele urbane puternice. Astfel, până spre sfârșitul secolului al XV-lea, în spațiul german și italian s-a menținut o **fărămițare politică** accentuată, cu numeroase entități politice autonome.

Aplic

I. Realizează o axă cronologică în care să se evidențieze etapele centralizării politice din Anglia și din Franța. Stabilește relația cauză-efect pentru trei dintre reperele cronologice incluse pe axa ta.

Sfat: În realizarea demersului, vei porni de la o diferență majoră dintre procesul de centralizare din Anglia și cel din Franța.

II. Analizează sursele și rezolvă cerințele.

SURSA A

Regele își atinge supușii pentru a-i vindeca de boli, gravură medievală

SURSA B

„Despre regii vindecători, un mister al lumii medievale, a scris în principal, Marc Bloch, un istoric francez de renume. El este singurul care a încercat să se apropie [...] de acest fenomen. L-a numit «regii taumaturgi», adică regii vindecători.

«Regii treceau pe atunci, în toate țările, drept niște personaje sacre și, cel puțin în unele țări, drept taumaturgi. Secole de-a rândul, regii Franței și cei ai Angliei au atins scrofulule – ca să folosim o expresie clasică pe vremuri; trebuie să înțelegem că ei pretindeau să vindece – prin simplul contact al mâinilor lor – bolnavii atinși de această maladie; cei din preajma lor credeau

de obicei în puterea lor medicinală», scria Marc Bloch în lucrarea sa, *Regii taumaturgi*. Istoricul francez spune că această putere a aparținut în primul rând regilor din dinastia Capet, începând cu Hugo Capet, rege al Franței din anul 941 până în 996. Despre el se spune că a transmis din tată în fiu acest dar al vindecării. Cei mai cunoscuți regi vindecători au fost: Robert al II-lea, al Franței (972-1031), Filip I (1052-1108) și Ludovic al VI-lea (1081-1137).“ (adaptare după Cosmin Pătrașcu Zamfirache, *Autosugestie sau puteri magice: cum reușeau regii Franței să vindece cu o simplă atingere boli grave, de la epilepsie la tuberculoză sau chiar ciumă*, adevarul.ro)

1. Explică, pornind de la surse, care crezi că este rolul regelui în practica vindecării bolnavilor.

2. Care crezi că a fost rolul Bisericii în promovarea miracolelor regilor taumaturgi?

III. Realizați, în echipe de 3-4 elevi, o prezentare digitală (folosind aplicații precum Canva sau PowerPoint) despre organizarea politică din Europa Evului Mediu, în state precum: Franța, Anglia, Spania, Germania, Italia. Prezentarea trebuie să includă și să utilizeze patru tipuri de surse diferite: un text scurt dintr-o scriere istorică medievală, o imagine reprezentativă a unui lider, monument sau element specific, o hartă istorică în care să se illustreze aria geografică și un text istoriografic dintr-o lucrare a unui istoric modern/specialist în domeniu.

REȚIN

► Europa medievală a cunoscut simultan două evoluții aparent opuse: procesul de centralizare politică în unele regiuni și menținerea sau accentuarea fărămițării politice în altele. Aceste evoluții au fost determinate de contexte regionale diferite, de raporturile dintre monarhie și nobilime, de intervenția Bisericii în viața politică, precum și de condițiile economice. În Franța și Anglia, regimul monarhic și-a consolidat autoritatea. Prin slăbirea puterii nobilimii feudale, dezvoltarea sistemului fiscal și sprijinul orașelor, puterea regală a devenit din ce în ce mai centralizată.

ȘTIAI CĂ...?

➤ Ioana d'Arc s-a născut la 6 ianuarie 1412, la Domrémy, în Franța, într-o familie modestă. Fire pioasă, Ioana d'Arc a pretins că a auzit „voci divine”, care îi cereau să elibereze orașul Orléans de sub stăpânirea engleză și să-l sprijine pe Carol al VII-lea în consolidarea autorității. Și-a îndeplinit misiunea, însă la 30 mai 1431, în piața Vieux-Marché din Rouen, a fost arsă pe rug, cenușa sa fiind aruncată în râul Sena. Ioana d'Arc a devenit ulterior un simbol național al Franței.

➤ „Moartea neagră” (ciuma) a făcut victime și în rândul aristocrației vremii. Printre capetele încoronate care au pierit din cauza cumei se numără Eleanor, soția regelui Petru al IV-lea de Aragon, regele Alfonso XI-lea al Castiliei și Ioana, fiica regelui Eduard al III-lea al Angliei.

➤ Poetul italian Francesco Petrarca a fost profund afectat de pandemia de ciumă, care a dus la moartea protectorului său, cardinalul Giovanni Colonna.

5.5. Declinul Evului Mediu: războaie, foamete, epidemii

Descopăr

Privește cu atenție cele două surse și rezolvă cerințele.

SURSA A

Ioana d'Arc pătrunde învingătoare în Orléans, secolul al XV-lea

SURSA B

Ioana d'Arc, figură importantă a Războiului de 100 de ani, a sprijinit armata franceză în lupta împotriva englezilor

1. Identifică o asemănare și o deosebire între cele două gravuri artistice în care este redată Ioana d'Arc.

2. Discută în clasă despre rolul și imaginea femeii în Evul Mediu. Cu ce personalitate istorică feminină din Antichitate crezi că poate fi comparată Ioana d'Arc?

Învăț

În secolul al XIV-lea, Europa a traversat o serie de crize cauzate de epidemii, foamete și de războaie. Toate acestea aveau să contribuie la destabilizarea sistemului feudal, generând transformări importante pe plan economic, social, spiritual și cultural.

Marea Foamete din anii 1315–1317 a fost generată de schimbări climatice care au adus ploi abundente și temperaturi scăzute, afectând grav recolte. Agricultură medievală, încă rudimentară și dependentă de condițiile climatice, reprezenta principala sursă de hrană pentru populație. Lipsită de rezerve consistente de hrană, societatea medievală s-a dovedit incapabilă să facă față acestei situații. Foametea a afectat majoritatea teritoriilor Europei. Prețul alimentelor a atins cote inimaginabile, nivelul de trai s-a degradat într-un mod accentuat, iar rezistența fizică a populației a scăzut dramatic. În această perioadă s-a înregistrat o mortalitate crescută în rândul păturii de jos (țărănimii), iar cronicile vremii consemnează acte extreme, precum abandonarea copiilor, înfometarea bătrânilor și chiar cazuri de canibalism. Răspândirea epidemiilor, creșterea taxelor și războaiele care au zguduit continentul au diminuat încrederea oamenilor în seniorii feudali și au contribuit la întărirea puterii regale.

Războiul de 100 de ani s-a desfășurat între Anglia și Franța, iar perioada 1337–1453 s-a caracterizat prin alternanța confruntărilor militare cu perioade de armistițiu și pace. Conflictul a izbucnit atât din cauza refuzului regelui Eduard al III-lea al Angliei de a presta omagiu regelui Filip al VI-lea al Franței pentru ducatul Guyenne, cât și din cauza pretențiilor sale la tronul Franței.

DICȚIONAR

pandemie = boală contagioasă, cu risc de mortalitate ridicat, care se răspândește pe un teritoriu extins, cuprinzând mai multe țări sau continente etc.

țap ispășitor = concept care desemnează o persoană sau un grup considerat în mod injust vinovat pentru un rău sau un fenomen social

Evrei arși de vii în timpul ciumei bubonice, fiind acuzați de creștini de răspândirea pandemiei (ilustrație din Cronica de la Nürnberg, 1493)

De asemenea, un motiv important al tensiunilor era disputarea controlului asupra Flandrei, o zonă foarte prosperă dependentă economic de Anglia. În prima parte a conflictului, englezii au obținut victorii importante la Crécy, în anul 1346, și la Poitiers, în 1356. Regele Ioan al II-lea al Franței (1350-1364) a fost luat prizonier la Poitiers și răscumpărat pentru o sumă importantă, colectată de la populație. Noile taxe au amplificat tensiunile interne din Franța și au generat ample mișcări sociale, precum revolta orașenilor conduși de Étienne Marcel (1355-1358) și **marea răsccoală a țăranilor**, cunoscută sub numele de **Jacquerie** (1358).

Carol al V-lea (1364-1380) a reorganizat finanțele regatului și a adus la conducerea armatei comandanți pricepuți, reușind să îmbunătățească strategia și tactica militară. În timpul domniei lui, englezii au fost nevoiți să se retragă din majoritatea teritoriilor ocupate în Franța, iar în 1380, mai controlau doar câteva orașe importante, precum Calais, Bordeaux și Bayonne. În 1415, victoria engleză de la Azincourt a permis Angliei să recâștige controlul asupra unor teritorii importante din Franța, iar **Tratatul de la Troyes, din 1420**, a oferit conflictului o rezolvare favorabilă Angliei. Fiica regelui Carol al VI-lea al Franței, Caterina, s-a căsătorit cu Henric al V-lea, al Angliei, iar copilul rezultat din această uniune urma să devină moștenitorul ambelor coroane. Se preconiza astfel crearea unui regat unit de-o parte și de alta a Canalului Mânecii.

În acest context și-a făcut apariția Ioana d'Arc, care, în primăvara anului 1429, a participat la eliberarea orașului Orléans de sub asediul englezilor. Această victorie a deschis calea către Reims, unde Carol al VII-lea a fost încoronat rege al Franței. Până în anul 1453, acesta a reușit să recupereze cea mai mare parte a teritoriilor aflate sub control englez, cu excepția portului Calais.

Marea Ciumă (cunoscută și ca „Moartea Neagră” a lovit între 1347-1351) a fost o pandemie devastatoare, originară din Asia, care a ajuns în Europa pe rutele comerciale. Boala, provocată de bacilul *Yersinia pestis*, se transmitea rapid în comunități, în principal prin purtați de rozătoare. Simptomele ciumei bubonice includeau inflamarea ganglionilor limfatici, febră, apatie și delir, iar, în lipsa unui tratament eficient, decesul survenea în câteva zile. Zonele urbane aglomerate, igiena precară și condițiile insalubre de trai au favorizat răspândirea bolii, provocând moartea a **peste 25 de milioane de oameni** în Europa secolului al XIV-lea.

În fața neputinței, omul medieval a căutat explicații la reprezentanții Bisericii și a identificat adesea **țapi ispășitori**. Boala era percepută ca un semn divin sau ca o pedeapsă nemiloasă pentru păcatele săvârșite. În acest context, au fost vizați în special evreii și alte grupuri marginalizate, asupra cărora s-au proiectat teama și furia colectivă. Persoanele acuzate au fost persecutate și, în numeroase cazuri, ucise fără judecată, uneori cu tolerarea sau chiar sprijinul unor autorități locale și clericale.

Costumația și echipamentul unui doctor în vremea ciumei: mască cu cioc de pasăre, usturoi, felinar, apă sfințită, pelerină și servietă

REȚIN

► Perioada de declin a Evului Mediu este situată cronologic între sfârșitul secolului al XIII-lea și secolul al XV-lea. Acest interval a fost marcat de o serie de crize profunde care au influențat decisiv structura economică, socială și culturală a societății medievale. Foametea, războaiele și epidemiile au determinat transformări importante și au contribuit la trecerea către o nouă etapă de dezvoltare politică și spirituală.

Aplic

I. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerințele.

„Cele mai afectate au fost orașele și în general zonele intens populate, deoarece boala se transmitea cu rapiditate în aglomerările umane [...]; curtea papală, situată atunci la Avignon, a fost decimată de molimă. Caracterul devastator al epidemiei a fost amplificat din cauza contextului în care boala s-a declanșat, cu o societate alcătuită din supraviețuitori slăbiți de foametea și de bolile din perioada anterioară. Pe de altă parte, nu se cunoșteau mecanismele transmiterii ciumei, nu se știa că agenții patogeni erau purtați de puricii de pe șobolani, iar tratamentele încercate la vremea aceea nu aveau nicio eficacitate. [...] Oamenii epocii se adunau să se roage în biserici, ceea ce favoriza, evident, și mai mult răspândirea ciumei.” (adaptare după Antal Lukacs, Ecaterina Lung, *Stat și societate medievală*)

1. Scrie o relație cauză-efect stabilită între două informații din sursă, precizând rolul fiecăreia (cauză, respectiv efect).

2. Formulează, pe baza sursei date, un punct de vedere referitor la Marea Ciumă, susținându-l cu două informații selectate din sursă.

II. Crizele secolului al XIV-lea – foametea, războiul și epidemiile – s-au manifestat în strânsă legătură. Completează un tabel ca cel de mai jos și explică, într-un text de 400-450 de cuvinte, modul în care aceste crize au afectat stabilitatea politică și militară din Europa medievală.

Model:

Cauze	Crizele secolelor XIV-XV	Efecte
1. 2.	Marea Foamete	1. 2.
1. 2.	Războiul de 100 de ani	1. 2.
1. 2.	Marea Ciumă	1. 2.

III. Imaginează-ți că faci parte dintr-o familie de nobili/țărani înstăriți, care trece prin toate cele trei crize ale epocii. Alcătuiește un text de aproximativ două pagini A4 în care să spui povestea familiei tale. Adaugă eseul la portofoliul tău.

DETECTIV ÎN ISTORIE – PROIECT

Realizați, în echipe de 3-4 elevi, o prezentare digitală (folosind aplicații precum Google Slides, PowerPoint sau Canva) despre „Frica în secolul al XIV-lea: ipostaze și reprezentări”.

Prezentarea trebuie să includă și să utilizeze surse diferite: texte oficiale, literatură medievală, reprezentări din epocă și texte istoriografice din lucrări ale unor istorici moderni (de exemplu, Jean Delumeau, *Frica în Occident*)

I. Privește și analizează cele două surse pentru a rezolva cerințele.

SURSA A

Domeniul feudal: castelul fortificat, înconjurat de locuințele țăranilor, de domeniile agricole și de un zid de apărare

SURSA B

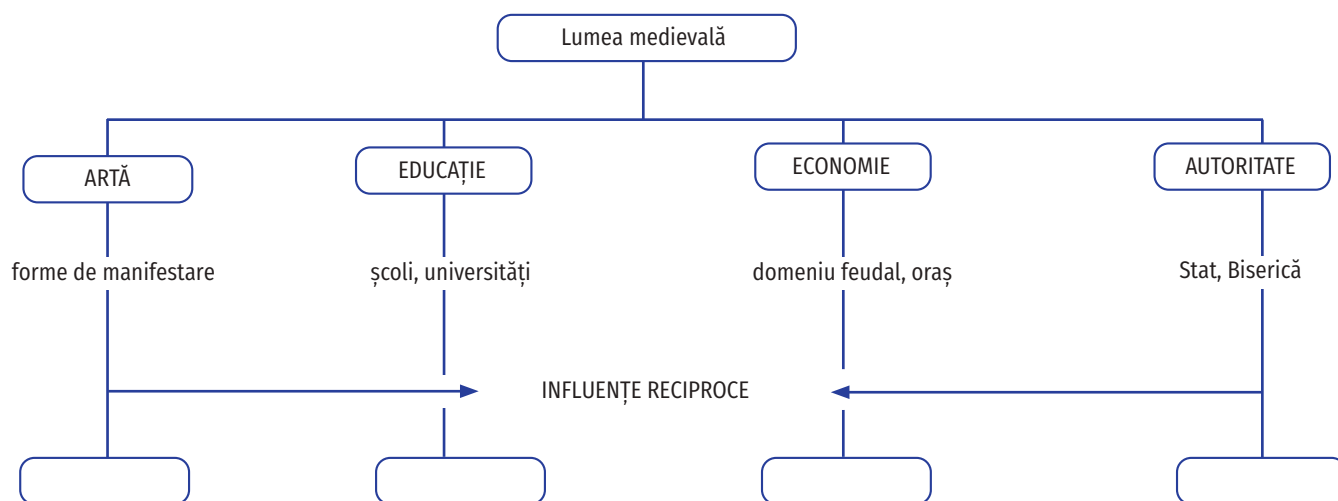

Tabloul lui Pieter Bruegel cel Bătrân – *Lupta dintre carnaval și post* (1559) – surprinde atmosfera din centrul unui oraș neerlandez

1. Numește, pe baza sursei A, părțile componente ale unui domeniu feudal și explică modul în care este reprezentată ideea de autoritate.
2. Precizează activitățile economice dintr-un oraș medieval, reflectate în sursa B.
3. Compară cele două surse și stabilește două diferențe privind stilul de viață și activitățile economice ale celor două comunități.

II. Completează schema conceptuală de mai jos, precizând pentru fiecare categorie câte două caracteristici și o formă de interacțiune sau influență între acestea, ca în schema de mai jos.

Model:

III. În Evul Mediu, Biserica exercita autoritatea spirituală și o influență culturală importantă, în timp ce puterea laică deținea controlul militar și se ocupa de administrarea pământurilor. Între aceste două centre de autoritate au existat atât relații de cooperare (de exemplu: încoronări sau solicitări de sprijin militar), cât și conflicte (de exemplu: dispute pentru dreptul la investiție sau excomunicări).

Realizează o hartă conceptuală în care să evidențiezi relația cauză-efect pentru cel puțin două exemple de cooperare și două exemple de conflict între puterea laică și cea religioasă, în Evul Mediu.

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Citește enunțurile. Notează A dacă răspunsul este adevărat, respectiv F, dacă îl consideri fals.

20 p.

1. Domeniul feudal era conceput ca o unitate economică autosuficientă, capabilă să se întrețină din resurse proprii.
2. Puterea regelui era legitimată religios.
3. În monarhiile centralizate, vasalii aveau mai multă putere politică decât regele.
4. Dezvoltarea orașelor a susținut financiar consolidarea monarhiei.
5. Parlamentul englez a apărut ca instrument al monarhului, nu ca structură politică de limitare a puterii regale.

☐
☐
☐
☐
☐

II. Stabilește corespondența între primele două coloane și notează o cauză a fiecărui eveniment.

30 p.

1054	Izbucnirea Războiului de 100 de ani	
1337	Marea Schismă	
1229	Concordatul de la Worms	
1122	Revolta profesorilor și a studenților din Paris	

III. Citește sursa, apoi rezolvă cerințele.

„Henric, rege, nu prin uzurpare, ci prin sfânta ungere de către Dumnezeu, către Hildebrand, în prezent, nu papă, ci fals călugăr, asemenea salut ca acesta meriți tu din cauza tulburărilor tale, deoarece nu există rang în Biserică pe care să-l fi omis în a-l face părtaş nu la onoare, ci la confuzie, nu la binecuvântare, ci la blestem. Pentru a aminti doar câteva cazuri între multe altele, nu doar că nu te-ai sfiit să-i silești să facă ceea ce ai vrut tu pe conducătorii Bisericii, unșii lui Dumnezeu, în special pe arhiepiscopi, episcopi și pe preoți, dar i-ai mai și călcat în picioare ca pe niște sclavi neștiutori de ceea ce face stăpânul lor. [...] Și noi am îndurat într-adevăr toate aceste umilințe, cu gândul să păstrăm neîntinată onoarea scaunului apostolic; totuși, tu ai înțeles smerenia noastră ca fiind teamă, și nu te-ai ferit, prin urmare, să te ridici împotriva puterii regale dată nouă de Dumnezeu, îndrăznind să ne ameninți că ne vei lipsi de aceasta. Ca și cum ne-am fi primit regatul de la tine! Ca și cum Regatul și Imperiul ar fi în mâinile tale și nu în ale lui Dumnezeu!” (adaptare după *Scrisoarea lui Henric al IV-lea către Grigore al VII-lea*, din 24 ianuarie 1076)

1. Precizează o funcție religioasă menționată în sursă.
2. Numește un lider laic și o atitudine a acestuia față de Grigore al VII-lea, conform sursei.
3. Notează o relație cauză-efect stabilită între două informații selectate din sursă, precizând rolul fiecăreia (cauză, respectiv efect).
4. Prezintă un fapt istoric referitor la relațiile dintre cler și puterea imperială, în Evul Mediu.
5. Argumentează, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia credința, puterea și cunoașterea se influențau reciproc în lumea medievală. (*Se punctează prezentarea unui fapt istoric relevant și utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea și concluzia.)
6. Precizează o asemănare și o deosebire între autoritatea pontificală și autoritatea laică în Evul Mediu.

3 p.
6 p.
5 p.
10 p.
10 p.
6 p.

SUBIECT	I	II	III	Oficiu	Total
Punctaj	5 x 4 p. = 20 p.	2,5 p. x 4 = 10 p. (asocierea) 4 X 5 p. = 20 p. (scrierea cauzelor)	3 p. + 6 p. + 5 p. + 10 p. + 10 p. + 6 p. = 40 p.	10 p.	100 p.

AUTOEVALUARE

Parcurgând această unitate, am învățat:				
Am întâmpinat următoarele dificultăți:				
Mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă:				
Activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ○	bună ○	satisfăcătoare ○	nesatisfăcătoare ○

Lumea în mișcare. Tranziția spre Modernitate

- Cursa pentru mirodenii. Marile descoperiri geografice
- Omul – măsura tuturor lucrurilor. Umanismul și Renașterea
- Reforma religioasă și impactul ei asupra Europei • Statul sunt Eu!
- Absolutismul monarhic • Recapitulare • Evaluare

ȘTIAI CĂ...?

> În 1572, după ce a obținut de la regină o autorizație de corsar – echivalentă cu o licență de a ataca și jefui teritoriile aflate sub stăpânirea regelui Spaniei –, Francis Drake a pornit spre America la comanda a două nave mici.

> La 21 august 1578, Francis Drake a intrat în Strâmtoarea Magellan la bordul unei nave engleze, pornind astfel într-o expediție care avea să rămână în istorie.

> Cronicarul spaniol Bernal Díaz del Castillo, participant la luptele pentru cucerirea Tenochtitlânului, scria: „Am citit descrierea distrugerii Ierusalimului, dar nu cred că aceea a fost mai cumplită decât ceea ce am văzut aici.”

> Afirmatia „Pe întinsul Imperiului meu, soarele nu apune niciodată”, i-a fost atribuită regelui Spaniei și împăratului romano-german Carol Quintul.

> La primul contact cu spaniolii, aztecii au fost impresionați de cai, animale necunoscute pentru ei (dispăruseră din Americi cu mii de ani înainte), iar unii azteci i-au privit pe cavaleri și pe caii lor ca pe niște creaturi supranaturale.

DICȚIONAR

conchistador = aventurier spaniol care a cucerit teritorii din America, în urma descoperirii continentului la sfârșitul secolului al XV-lea

corsar = comandant al unei nave înarmate care, cu învoirea unui suveran sau unui guvern, ataca și jefuia vasele inamice

6.1. Cursa pentru mirodenii. Marile descoperiri geografice

Descopăr

Observă pe harta lumii drumul parcurs de Fernando Magellan și compară-l cu cel al lui Francis Drake în jurul lumii.

Învăț

Nevoia de a găsi noi rute spre Orient i-a determinat pe suveranii marilor state europene să finanțeze expediții care urmăreau deschiderea unor drumuri comerciale și descoperirea unor teritorii bogate în resurse.

Coasta vestică a Africii a intrat sub influența portugheză în cursul secolului al XV-lea, ca urmare a expedițiilor inițiate de navigatorii portughezi. **Bartolomeo Diaz** a ajuns la Capul Bunei Speranțe în 1488, deschizând drumul spre Oceanul Indian, iar Vasco da Gama a ajuns în India în 1498, stabilind o nouă rută maritimă spre Asia. În 1500, Pedro Álvares Cabral a descoperit coastele Braziliei, extinzând astfel cunoașterea geografică a lumii.

Goana după aur i-a determinat pe spanioli să organizeze mai multe expediții maritime. Astfel, monarhia spaniolă a finanțat călătoriile lui **Cristofor Columb**, care, în 1492, a ajuns în insulele Bahamas și Antilele Mici, precum și America Centrală, pentru ca mai apoi să exploreze Cuba și Hispaniola (Haitiul de astăzi). Deoarece portughezii dețineau monopolul mirodeniilor, spaniolii au căutat un alt drum spre sursa lor. Astfel, **Amerigo Vespucci** a explorat țărmurile Americii de Sud, susținând ideea că aceste teritorii aparțin unei „Lumi Noi”, numită ulterior America, după numele său. **Fernando Magellan** a desfășurat prima expediție în jurul lumii, demonstrând astfel că Pământul este rotund și că oceanele sunt conectate.

Conchistadorii spanioli, sosiți după expedițiile lui Cristofor Columb, au cucerit marile civilizații ale Americilor, printre care mayașii, aztecii și incașii. Aztecii au fost un popor războinic care a creat un imperiu puternic în zona Mexicului central. Aveau o agricultură bine dezvoltată, practicau un comerț intens și aveau o religie complexă, cu divinități asociate forțelor naturii. De asemenea, realizau ritualuri religioase care includeau sacrificii umane. Orașele lor aveau atât rol pe plan religios, cât și pe plan administrativ, fiind organizate în jurul unor temple și palate impunătoare.

Conchistadorul spaniol Hernán Cortés a profitat de tensiunile politice din Imperiul Aztec și de contextul religios și cultural al epocii pentru a-și consolida poziția. În unele surse spaniole s-a

transmis ideea că aztecii l-ar fi asociat pe Cortés cu întoarcerea zeului Quetzalcoatl, însă această interpretare este disputată de istoricii moderni. În 1521, după un lung asediu, capitala Imperiului Aztec, Tenochtitlán, a fost cucerită de spanioli.

Tratatul de la Tordesillas din 7 iunie 1494, semnat la 7 iunie 1494, stabilea împărțirea zonelor de influență colonială între Spania și Portugalia de-a lungul unei linii imaginare din Oceanul Atlantic. **Imperiul colonial spaniol** se întindea în America Centrală, Mexic, Venezuela, Columbia, Peru, Chile, regiunea Rio de la Plata, precum și insulele Antile. **Imperiul colonial portughez** cuprindea teritorii de coastă în Africa și Asia, precum și Brazilia, în America de Sud. În Asia, portughezii aveau puncte comerciale și posesiuni în India, în zona Malacca și în insulele Moluce, ajungând până în regiunea Malaeziei și Indoneziei.

Sir Francis Drake (n. 1540 - m. 1596) s-a născut în Devonshire, Anglia. În 1577, el a fost desemnat conducătorul unei expediții engleze, care avea ca scop explorarea și atacarea posesiunilor spaniole de pe coasta vestică a Americii de Sud, trecând prin **Strâmtoarea Magellan**. A pornit în decembrie 1577 cu cinci nave mici, și un echipaj de mai puțin de 200 de oameni. În 1578, a ajuns pe coastele Americii de Sud și, în timpul expediției, a capturat nave încărcate cu aur, argint, monede spaniole și alte bunuri de mare valoare, ceea ce a transformat călătoria într-un succes important pentru coroana engleză. Cu singura navă rămasă, *Golden Hind*, Francis Drake a continuat expediția, în căutarea unui posibil **Pasaj de Nord-Vest**. A navigat de-a lungul coastei vestice a Americii de Nord până la aproximativ 42° latitudine nordică (în zona actualului Oregon), apoi a continuat spre sud și vest, traversând Oceanul Pacific. A ajuns în regiunea Filipinelor și a insulelor Moluce, după care a revenit în Oceanul Atlantic. Pe 26 septembrie 1580, Francis Drake s-a întors în portul Plymouth cu nava încărcată de comori și mirodenii. Ulterior, regina Elisabeta I i-a acordat personal titlul de cavaler.

În teritoriile din **Lumea Nouă**, Biserica Catolică a desfășurat o amplă **activitate misionară**, prin care a încercat convertirea populațiilor indigene la creștinism.

Marile descoperiri geografice au produs schimbări importante în Europa: au stimulat creșterea economică și au declanșat „revoluția prețurilor”.

DICȚIONAR

misionar = persoană trimisă într-o țară străină pentru a răspândi și promova creștinismul

colonie = teritoriu ocupat și administrat de un alt stat, dependent de acesta din punct de vedere politic, economic și cultural.

Sir Francis Drake a fost unul dintre marii exploratori din istorie

Replica navei *Golden Hind*, celebra navă a lui Francis Drake, cu care acesta a realizat expediția în jurul lumii (1577-1580)

REȚIN

Necesitatea găsirii unor noi drumuri comerciale spre Orient a determinat marile state europene să finanțeze expediții maritime. Portughezii au explorat coastele Africii și au descoperit drumul maritim spre India, iar spaniolii au ajuns în America prin expedițiile lui Cristofor Columb. Expediția inițiată de Fernando Magellan a realizat prima călătorie în jurul lumii, performanță repetată după câteva decenii de englezul Francis Drake. Spaniolii au cucerit marile civilizații precolumbiene, precum aztecii, mayașii și incașii, iar prin tratatul de la Tordesillas zonele de influență au fost împărțite între Spania și Portugalia. S-au format mari imperii coloniale, s-a extins activitatea misionară și s-au produs schimbări economice majore în Europa.

Fernando Magellan,
explorator portughez

Activitatea comercială și maritimă s-a mutat treptat dinspre Mediterană către Oceanul Atlantic, fiind aduse în Europa bunuri precum mirodeniile și metalele prețioase. În același timp, din Lumea Nouă au fost preluate și răspândite culturi agricole precum **cartoful**, **porumbul**, **roșia** și **tutunul**. Orizontul geografic al europenilor s-a lărgit, au apărut primele imperii coloniale și s-a intensificat contactul cu alte popoare, ceea ce a contribuit la formarea unei noi viziuni asupra lumii și asupra „celuilalt”.

Aplic

Citește cu atenție sursele pentru a rezolva cerințele.

SURSA A

„În această a doua campanie împotriva Tenochtitlânului, în ajutorul spaniolilor a venit, ca o nouă și teribilă armă, variola, boală pe care o adusesse unul dintre oamenii lui Narváez. Indienii, neimunizați, mureau cu miile. În luna mai 1521, Cortés era gata pentru asediarea marelui oraș. [...] Aztecii luptau ca și în prima fază cu mult curaj. Dar superioritatea spaniolilor se dovedi în curând evidentă. Bărcile care se strecurau aducând alimente și oameni din afara orașului fură interceptate. Alimentele începură să lipsească. Locuitorii orașului ajunseră să mănânce coaja copacilor, șoareci și insecte. Spaniolii distruseră și conducta apeductului care alimenta orașul. [...] Spaniolii începură atunci distrugerea sistematică a orașului: pe măsură ce ocupau o stradă sau un cartier, dărau totul. Pe la cincisprezece ale lunii iunie mai mult de jumătate din Tenochtitlân nu mai era decât un morman de ruine fumegânde. După o lună, aztecii pierduseră orice nădejde. [...] Supraviețuitorii, bătrâni, femei și copii și foarte puțini bărbați în putere, fură goniți din oraș. Cadavrele morților au fost adunate pe străzi și Cortés a poruncit să li se dea foc.” (adaptare după S. Goldenberg, S. Belu, *Epoca marilor descoperiri geografice*)

SURSA B

„Capitala Tenochtitlân se întindea pe o suprafață de 1000 de hectare de insule și mlaștini, care fuseseră asanate în urma unor lucrări ce au durat aproape 200 de ani. În urma acestor lucrări, orașul a fost transformat într-o rețea geometrică de canale, străzi și piețe publice. O veritabilă Veneție, legată de țărm prin trei drumuri supraînălțate. Orașul avea între 80 000 și 100 000 de case și peste 500 000 de locuitori. Centrul orașului era fixat pe o insulă cu rocă dură. Aici marele preot Quauhcoatl, răspunzând chemării zeului, a făcut să se ridice primul templu al lui Huitzilopochtli. Aici, se înălța și piramida Teocalli, în vârful căreia se ajungea pe trei scări de 120 de trepte.” (traducere și adaptare după Jacques Soustelle, *L'univers des Aztèques*)

SURSA C

„Când am văzut atât de multe orașe și sate construite pe apă și alte orașe mari pe uscat, am fost uimiți și am spus că era ca o vrajă [...], datorită turnurilor, caselor și clădirilor mai mari care se înălțau din apă, toate construite din zidărie. Unii dintre soldații noștri chiar au întrebat dacă lucrurile pe care le vedeam nu erau un vis. [...] Nu știu cum să descriu, văzând lucruri pe care nu le mai auzisem și nu le mai văzusem niciodată, nici măcar în vis.

Legenda spune că aztecii (sau „mexicanii”) au decis să construiască orașul în mijlocul unui lac în urma unei profeții străvechi: triburile rătăcitoare vor găsi locul destinat pentru un mare oraș, a cărui locație va fi semnalată de un vultur cu un șarpe în cioc, așezat pe vârful unui cactus (Opuntia).” (fragment tradus și adaptat după mărturia lui Hernán Cortés, eluniversal.com)

1. Menționează, din sursa B, două elemente specifice civilizației aztece.
2. Pornind de la legenda din sursa C, explică semnificația culturală a alegerii locului în care a fost construit orașul.
3. Evaluează critic sursele A, B și C și precizează în ce măsură informațiile prezentate sunt obiective și relevante pentru înțelegerea fenomenului istoric descris.
4. Indică un motiv economic, un motiv social și un motiv religios/spiritual care au stat la baza marilor descoperiri geografice.
5. Redactează un eseu în care să analizezi modul în care marile descoperiri geografice au transformat identitatea europeană prin raportarea la „celălalt”.

6.2. Omul – măsura tuturor lucrurilor.

Umanismul și Renașterea

Descopăr

1. Analizează și dezbate în clasă aforismul lui Protagoras.

„Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor care există precum există și a celor care nu există precum nu există.” (Protagoras din Abdera)

Reprezentare grafică a filozofului grec Protagoras din Abdera (care a trăit în sec. V î.H.).

2. Identifică pe hartă principalele centre ale Renașterii din Italia și din Europa.

Învăț

Umanismul și Renașterea au constituit un amplu proces de transformare culturală și spirituală în Europa, care a influențat profund evoluția societății medievale târzii. Unul dintre factorii care au favorizat apariția **Umanismului în Italia**, în secolul al XIV-lea, a fost necesitatea formării unor specialiști pentru domenii precum: administrația, politica și diplomația, necesari bunei funcționări a orașelor. Un alt element important dezvoltarea orașelor-state și a instituțiilor urbane, fapt ce a contribuit la consolidarea libertăților cetățenești și la instaurarea unui climat de prosperitate economică și stabilitate politică. La acestea s-a adăugat și ascensiunea burgheziei și dezvoltarea activităților bancare, care au avut un rol esențial în viața economică a Europei.

În centrul gândirii umaniste s-a aflat **idealul uman**, care a pus accent pe valoarea individului, pe dezvoltarea armonioasă a trupului și a minții și pe dorința de cunoaștere. Omul nu a mai fost privit doar ca o ființă aflată la discreția divinității, ci ca un **creator capabil să-și modeleze propriul destin**. Baldassare Castiglione (n. 1478 - m. 1529) a descris în lucrarea sa, *Curteanul* modelul de comportament, atitudine și limbaj al clasei nobiliare, iar Niccolò Machiavelli (n. 1469-m. 1527), diplomat și ambasador al Republicii Florentine, a conturat în lucrarea sa, *Principele*, publicată postum, modelul conducătorului politic preocupat de consolidarea și menținerea puterii Statului.

ȘTIAI CĂ...?

➤ „Despre tot ce se poate ști!” – a fost deviza atribuită umanistului italian Giovanni Pico della Mirandola, exprimând idealul renașcentist al cunoașterii universale și dorința savanților epocii de a explora toate domeniile cunoașterii.

➤ Figurile marcante din perioada Renașterii au fost: **artistul**, creator al unor opere originale și, care, prin activitatea sa, se implica în viața cetății și dezvoltă relații cu oamenii influenți ai epocii; **umanistul**, **juristul** și **notarul**, deveniți adevărate personalități publice, care, prin scrierile lor, au influențat viața politică și culturală; **principele** și **arhitectul**, aceștia fiind cei care proiectau și construiau cetatea.

Moise, sculptură realizată de Michelangelo, aflată în Basilica San Pietro in Vincoli, din Roma

DICȚIONAR

tipar = invenție tehnică de reproducere mecanică a unui text prin intermediul literelor mobile, perfecționată și răspândită de savantul german Johannes Gutenberg, în secolul al XVI-lea a revoluționat difuzarea informației și a cunoașterii în Europa

dom = cupolă monumentală înălțată deasupra unei clădiri, element arhitectural caracteristic construcțiilor religioase și renaștentiste

Miguel de Cervantes, scriitor spaniol

David, sculptură realizată de Michelangelo

Renașterea a favorizat o extraordinară înflorire a artelor, a literaturii și a științelor, inspirate de modelele culturale antice clasice. Artiștii și scriitorii au căutat să redea frumusețea naturii și complexitatea ființei umane, iar oamenii de știință au început să observe și să explice lumea prin rațiune și experiment. Un rol important în susținerea creației culturale l-a avut mecenatul, prin care nobilii, regii sau burghezia înstărită sprijineau financiar artiștii și savanții. **Mecena faimoși în epocă** au fost Federico da Montefeltro, în Urbino, precum și familia de' Medici, în Florența.

Orașele italiene cu o tradiție universitară de câteva secole au profitat de inventarea tiparului de către **Johannes Gutenberg**, care a permis multiplicarea mecanică a cărților și a favorizat **dezvoltarea bibliotecilor laice**. De asemenea, tiparul a contribuit decisiv la răspândirea ideilor umaniste, facilitând accesul unui număr tot mai mare de oameni la lectură și cunoaștere, precum și apariția bibliotecilor publice. Renașterea a fost o perioadă de afirmare a umanismului și de dezvoltare a literaturii în limbi naționale. În acest context, umaniștii au continuat să scrie în latină, dar au început tot mai mult să folosească limbile vernaculare. În domeniul literaturii, *Divina Comedie* a lui Dante Alighieri reinterpretează în registru creștin teme și personaje ale culturii antice clasice. Alighieri își imaginează în capodopera sa o călătorie prin Infern, Purgatoriu și Paradis, prezentând iubirea ca principiu fundamental al universului creat de Dumnezeu. Tot în spațiul italian, Francesco Petrarca a scris poezii în limba italiană, iar Giovanni Boccaccio s-a remarcat prin *Decameronul*, o colecție de nuvele care reflectă viața societății din epocă. În Anglia, William Shakespeare a marcat, prin piesele sale, apogeul teatrului renaștentist. Spaniolul Miguel de Cervantes a scris romanul *Don Quijote de la Mancha*, în care critică ironic idealurile romanului cavaleresc. În Franța, François Rabelais a realizat o satiră a societății în romanul *Gargantua și Pantagruel*, criticând atât viața monahală, cât și pe cea nobiliară prin povestea alegorică a doi uriași, tată și fiu.

Spiritul științific s-a manifestat în **astronomie** (Nicolaus Copernic, Galileo Galilei), **medicină** (Ambroise Paré, Miguel Servet, Paracelsus), **educație** (Michel de Montaigne), **drept natural** (Hugo Grotius), **istorie și filozofie** (Niccolò Machiavelli, Erasmus din Rotterdam, Giovanni Pico della Mirandola).

Renașterea artistică se caracterizează prin afirmarea individualismului, și prin interesul pentru natură și om. În pictură sunt descoperite și perfecționate legile perspectivei, spațiul devine tridimensional, iar reprezentarea realistă a lumii capătă un rol central. Artiștii redau volumul, lumina și perspectiva, utilizând tehnici precum fresca și pictura pe pânză. Aceștia surprind atât scene religioase, cât și scene din viața cotidiană, redând emoțiile și trăirile personajelor. Printre cei mai importanți reprezentanți ai **picturii renaștentiste** se numără Giotto di Bondone, Leonardo da Vinci, Raffaello Sanzio, Michelangelo Buonarroti și Tiziano Vecellio.

Cina cea de taină, pictură murală realizată de Leonardo da Vinci

În această perioadă, **arhitectura** se inspiră din modelul antic greco-roman, promovând armonia, proporțiile echilibrate și simetria. Se utilizează frecvent cupola semisferică, atât la construcțiile sacre, cât și la palatele aristocratice elegante. Cei mai importanți arhitecți ai epocii au fost Filippo Brunelleschi, Donato Bramanteo și Michelangelo Buonarroti. În **domeniul sculpturii**, artiști precum Donatello, Lorenzo Ghiberti și Michelangelo Buonarroti au redescoperit idealurile antichității, perfecționând reprezentarea corpului uman și realizând atât compoziții ecvestre, cât și decorațiuni arhitecturale. Renașterea a favorizat răspândirea Umanismului, care a pătruns mai târziu în Europa Centrală și de Est, inclusiv în **Transilvania și apoi în Țările Române**.

Umanismul și Renașterea au deschis drumul către modernitate, promovând educația, creativitatea și încrederea în potențialul uman.

Aplic

Citește textele pentru a rezolva cerințele.

SURSA A

„Este într-un totu spre lauda unui principe faptul de a se ține de cuvânt și de a proceda în mod cinstit, iar nu cu viclenie. Cu toate acestea, experiența vremurilor noastre ne arată că principii care au desăvârșit lucruri mari au fost aceia care nu au ținut seama prea mult de cuvântul dat și care au știut, prin viclenia lor, să ametească mintea oamenilor, iar la sfârșit i-au înfrânt pe cei care s-au încrezut în cinstea lor. Trebuie să știți că există două feluri de a lupta: unul bazat pe legi, iar celălalt pe forță. Cel dintâi este propriu oamenilor, celălalt aparține animalelor. Dar întrucât primul nu este de multe ori suficient, trebuie să recurgem la al doilea. Deci, îi este necesar unui principe să știe să fie tot atât de bine animal și om.” (Niccolò Machiavelli, *Principele*)

SURSA B

„Mândrește-te, Sancho, de umilînța neamului tău și nu te grăbi să spui că provii dintr-o familie de țărani, pentru că, văzând că nu ți-e rușine, nimeni nu se va rușina, și prețuiește mai mult să fii umil și virtuos, decât păcătos și mândru. Nenumărați sunt cei care, născuți din neamuri umile, au ajuns la cea mai înaltă demnitate pontificală și imperială [...]. Uite, Sancho: dacă iei drept măsură virtutea și te mândrești că faci fapte virtuozose, nu ai de ce să fii invidios pe cei care au prinți și domni ca părinți și bunici, pentru că sângele se moștenește, dar virtutea se câștigă, și virtutea valorează singură ceea ce sângele nu valorează. Fiind așa lucrurile, dacă se întâmplă să vină să te vadă vreunul dintre neamurile tale când ești pe insula ta, nu îl respinge și nu îl jigni, ci mai degrabă primește-l, găzduiește-l și răsplătește-l, căci astfel vei mulțumi cerului, căruia îi place ca nimeni să nu disprețuiască.” (adaptare după Miguel de Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*, II, XLII)

1. Pornind de la sursa A, precizează două calități necesare principelui pentru a conduce.
2. Explică, pe baza sursei A, modalitatea folosită de principe pentru a săvârși lucruri mari și a conduce eficient.
3. Pornind de la sursa B, menționează cum este susținută ideea *meritului personal*.
4. Identifică aspecte ale Renașterii care au contribuit la identitatea culturală europeană.

DETECTIV ÎN ISTORIE – PROIECT

Alcătuiește o galerie a artiștilor plastici ai Renașterii (pictori, sculptori sau arhitecți) și a operelor lor, care va conține și o scurtă descriere. Vei consulta cărți despre arta renașcentistă de la bibliotecă sau te poți documenta online, accesând paginile unor muzee virtuale precum Muzeul Luvru din Paris, Muzeul de Istorie din Londra sau muzee de artă din Italia, Spania și Țările de Jos. Vei realiza o prezentare în PowerPoint cu titlul „Arta renașcentistă reia elemente din arta clasică antică” și vei susține o prezentare de 5 minute în fața clasei. Vei adăuga lucrarea ta la portofoliu.

Michelangelo Buonarroti,
sculptor, pictor și arhitect

REȚIN

➤ Umanismul și Renașterea au reprezentat o profundă transformare culturală în Europa. Renașterea a apărut în Italia secolului al XIV-lea, fiind favorizată de prosperitatea economică, stabilitatea politică și nevoia tot mai mare de profesioniști. Omul renașcentist și-a afirmat libertatea, creativitatea și capacitatea de a-și construi propriul destin. Renașterea a revitalizat artele, literatura și științele, susținute de mecenat și de inventarea tiparului. Pe plan cultural, a avut loc o dezvoltare remarcabilă, care a promovat individualismul, rațiunea și armonia, deschizând astfel drumul spre modernitate.

ȘTIAI CĂ...?

➤ Într-o scrisoare adresată de Martin Luther lui Philipp Melanchthon (colaborator apropiat al lui Luther), în anul 1521, acesta îl îndemna: „Păcătuiește, păcătuiește oricât, dar și mai tare să-ți fie credința!”. Această afirmație reflectă ideea centrală a lui Luther potrivit căreia mântuirea este obținută prin credință, nu prin fapte.

Portret al lui Martin Luther, realizat în atelierul lui Lucas Cranach cel Bătrân

DICȚIONAR

indulgențe = documente emise de Biserica Catolică prin care se oferea iertarea păcatelor. Abuzurile legate de acordarea lor au atins apogeul în secolele XV–XVI

predestinare = idee potrivit căreia destinul omului, inclusiv mântuirea sau damnarea sa, este stabilit dinainte de naștere, de către divinitate

reformă = proces de înnoire/transformatoare a unei stări de fapt, a unei structuri sau a unei organizații, cu scopul îmbunătățirii funcționării acesteia

Reformă religioasă = mișcare religioasă și socială din secolul al XVI-lea care a contestat autoritatea Bisericii Catolice, propunând o reinterpretare a credinței și a practicilor religioase

6.3. Reforma religioasă și impactul ei asupra Europei

Descopăr

Citește cu atenție fragmentul de mai jos și discută în clasă despre rolul și semnificația ironiei prezente în text.

„[...] Știu bine că nu veți da crezare acestei nașteri puțin obișnuite [a lui Gargantua]. Mie unuia prea puțin îmi pasă; dar un om de ispravă, cu mintea sănătoasă și cu scaun la cap, nu se îndoiește niciodată de ceea ce i se spune sau vede cu ochii că este scris. Nu zice înțeleptul Solomon în Proverbiorum¹, XIV: «Innocens credit omni verbo»²? Iar sfântul Pavel în Primo Corinthio³, XIII: «Charitas omnia credit»⁴? Adică, pentru ce n-ați crede? Pentru că întâmplarea nu pare să se fi petrecut cu adevărat? Dar eu spun că se cuvine s-o primiți cu deplină încredere, tocmai fiindcă vi se pare de necrezut. Dascălii Sorbonei așa ne învață, că numai prin credință se adevărește a fi tot ceea ce pare că nu este adevărat. Găsit-ați ceva împotriva legii? Împotriva dreptei credințe? Împotriva Sfințelor Scripturi? În ceea ce mă privește, nu am găsit unde Biblia spune altminteri. De ce să vă îndoiiți că lucrul s-a întâmplat, dacă așa a fost voia lui Dumnezeu? Nu vă tulburați mintea cu gânduri deșarte: la Dumnezeu toate sunt cu putință! Și dacă ar hotărî El astfel, toate femeile ar naște, de azi înainte, pe urechi.” (adaptare după François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel*)

¹ Proverbiorum liber = Cartea proverbelor (lat.)

² „Omul naiv crede orice vorbă” (lat.) (Prov. XIV, 15)

³ Prima epistolă către Corinteni (lat.)

⁴ „Dragostea le crede pe toate” (Corint. XIII, 7)

Învăț

Reforma religioasă a fost una dintre cele mai importante mișcări ideologice ale Europei moderne timpurii. Aceasta a avut cauze multiple, de ordin religios, social, politic și cultural. Un rol esențial în declanșarea Reformei l-a avut **răspândirea ideilor umaniste**, care promovau libertatea de gândire, spiritul critic și studiul Bibliei în mod direct, fără intermediul exclusiv al Bisericii. De asemenea, **vânzarea indulgențelor**, considerată o practică abuzivă, a stârnit nemulțumiri profunde în rândul credincioșilor, fiind percepută ca o formă de exploatare financiară a credinței. Un alt factor important a fost reprezentat de **abuzurile evidente și de decăderea morală a clerului**, manifestate prin corupție, viață luxoasă și uneori lipsa educației religioase. La acestea s-a adăugat **scăderea prestigiului Papalității**, cauzată de implicarea papilor în probleme de ordin politic și financiar, precum și de actele de corupție din cadrul Sfântului Scaun. Nu în ultimul rând, **tipărirea și difuzarea cărților în limbile naționale** au facilitat accesul direct al credincioșilor la textele religioase, în special la Biblie, contribuind la formarea unei înțelegeri personale a acestora. În prima parte a Evului Mediu, omul de rând din Europa Apuseană intra în contact cu textele sfinte doar prin intermediul preotului, neînțelegând, de cele mai multe ori, slujba ținută în latină, limbă pe care nu o cunoștea.

Liderii Reformei religioase au promovat idei noi, care au transformat profund viața religioasă a Europei. În anul 1517, în **Cele 95 de teze**, afișate pe ușa bisericii din Wittenberg, Martin Luther a susținut ideea că **mântuirea se obține prin credință**, și nu prin gesturi simbolice, ritualuri sau prin cumpărarea indulgențelor, criticând dur practicile Bisericii Catolice. El a tradus parțial Biblia (Noul Testament), în limba germană în anul 1522 și a denunțat corupția de la vârful Bisericii Catolice. Francezul **Jean Calvin** a elaborat tratatul de teologie **Învățătura religiei creștine**, în 1536, la Basel, și a pus bazele unei comunități protestante la Geneva, în anul 1541. El a dezvoltat **conceptul de predestinare**, potrivit căruia Dumnezeu hotărăște dinainte cine va fi mântuit, teorie care susține că mântuirea este posibilă doar prin harul divin, independent de faptele omului.

În Anglia, revolta împotriva Bisericii Catolice a apărut în contextul unor interese de ordin **politic și economic**. Regele **Henric al VIII-lea** nu a mai acceptat suveranitatea Papei, iar în anul 1534, Parlamentul de la Londra adoptat *Actul de supremație*, prin care se puneau bazele **Bisericii Anglicane**. Au fost desființate mănăstirile, iar proprietățile acestora au fost desființate. Monarhul a preluat controlul asupra Bisericii prin intermediul arhiepiscopului de Canterbury, care devenea cea mai înaltă autoritate bisericească, subordonată regelui. Reforma s-a răspândit în lumea germană, în Țările de Jos, în Danemarca, Norvegia și Suedia, precum și în Elveția, Franța, Anglia și Scoția, ajungând și în Transilvania.

Impactul Reformei religioase asupra Europei a fost profund și de durată. Au apărut noi confesiuni creștine protestante, precum **luteranismul**, **calvinismul** și **anglicanismul**, care au subrezit unitatea religioasă a continentului. Europa a fost împărțită în **zone catolice** și **protestante**, fapt ce a generat tensiuni și numeroase conflicte religioase. Ca reacție la Reforma protestantă, Biserica Catolică a inițiat **Contrareforma**. Această mișcare din interiorul Bisericii s-a concretizat prin **Conciliul de la Trento (1545-1563)**, adunare ecumenică a înaltei ierarhii clericale, care a avut ca scop uniformizarea practicilor religioase, consolidarea autorității papale și clarificarea doctrinei catolice. Printre măsurile adoptate în cadrul Conciliului s-au numărat: realizarea unui **Index al cărților interzise**, în anul 1559; intensificarea activității Inchiziției, ca instrument de combatere a ereziei; organizarea pregătirii preoților în seminarii teologice; dezvoltarea activității misionare prin constituirea ordinului iezuiților, care a urmărit reformarea internă a Bisericii. În plan cultural, Biserica Catolică a încercat să recâștige prestigiu și influență prin susținerea și afirmarea stilului baroc.

ȘTIAI CĂ...?

- Papa Clement al VII-lea a refuzat să accepte divorțul dintre Henric al VIII-lea și Caterina de Aragon. Răspunsul dat cererii regelui a fost celebrul *Non possumus* (Nu putem!), expresie de origine biblică, preluată din *Faptele Apostolilor*, care semnifică un refuz categoric. Acest conflict a contribuit la desprinderea Bisericii Anglicane de autoritatea papală și la apariția anglicanismului.
- Prima femeie din istoria Bisericii Anglicane care a ocupat funcția de Arhiepiscop de Canterbury este Sarah Mullally numită în această funcție la 25 martie 2026. Fostă asistentă medicală, Sarah Mullally a ocupat anterior funcția de episcop al Londrei.

DICTIONAR

Contrareformă = mișcare inițiată de Biserica Catolică împotriva Reformei, în secolul al XVI-lea, și susținută de monarhii Europei Centrale și Occidentale

dogmă = principiu religios stabilit și acceptat oficial de către Biserică drept adevăr incontestabil

conciliu = adunare a reprezentanților Bisericii Catolice, convocată pentru a dezbate și a decide asupra unor probleme de doctrină, morală sau organizare bisericească

Inchiziție = instituție a Bisericii Catolice, înființată la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, având ca scop reprimarea ereziei

REȚIN

➤ Reforma religioasă a fost o mișcare ideologică apărută în Europa, în secolul al XVI-lea. Printre premisele care au dus la inițierea Reformei s-au numărat: criza Bisericii Catolice, abuzurile și decăderea morală a clerului, implicarea Bisericii Catolice în viața politică, vânzarea indulgențelor, scăderea prestigiului Papei, răspândirea ideilor umaniste și apariția tiparului. Principalii reformatori au fost Martin Luther, Jean Calvin și regele Henric al VIII-lea. Martin Luther, prin *Cele 95 de teze* (1517), a criticat vânzarea indulgențelor și a susținut mântuirea prin credință, traducând Noul Testament în limba germană. Jean Calvin a elaborat doctrina predestinării. Henric al VIII-lea a inițiat Reforma în Anglia, determinând ruperea de autoritatea papală și apariția Bisericii Anglicane. Biserica Catolică a reacționat prin Contrareformă.

Henric al VIII-lea al Angliei

Aplic

I. Construiește o axă cronologică în care să se evidențieze succesiunea următoarelor procese și evenimente istorice:

- organizarea Conciliului de la Trento;
- afișarea *Celor 95 de teze* împotriva indulgențelor pe ușa bisericii din Wittenberg;
- adoptarea *Actului de supremație* de către regele Henric al VIII-lea, în Anglia;
- alcătuirea *Indexului cărților interzise*;
- întemeierea comunității protestante la Geneva.

Reprezentare grafică a momentului publicării *Celor 95 de teze* de către Martin Luther

II. Citește textul și rezolvă cerințele.

„Dar stăpânirea papei ne-a tratat pe toți împreună cu totul altfel. A făcut reguli despre postit, rugăciune și mâncatul untului, astfel încât, cine ține poruncile papei va fi mântuit, și cine nu, va fi al diavolului. Aceasta a fermecat poporul cu iluzia că bunătatea și mântuirea stau în propriile noastre fapte. Dar eu vă spun că nimeni dintre sfinți, oricât de sfinți ar fi fost, nu și-a găsit mântuirea prin propriile fapte. [...] De aceea, ascultați-mă bine: aceasta este pricina pentru care mântuirea nu stă în propriile noastre fapte – de orice fel ar fi ele – și nu poate și nu va fi atinsă fără credință. [...]”

Pentru că este scris: *Justicia est fides*, dreptatea este totuna cu credința și vine prin credință. De aceea, dacă vrem să avem credință, trebuie să credem Evanghelia, pe Pavel etc. și nu scrisorile de autoritate ale papei sau decretele, ci mai degrabă să ne ferim de ele ca de foc. Pentru că orice vine de la papă strigă: dați, dați, și dacă refuzați, atunci sunteți ai diavolului!

[...] Și fiecare trebuie să facă fapte care să nu-i folosească doar lui, dar de asemenea și celui alt, vecinului său. Dacă este bogat, bogăția lui să-i folosească săracului. Dacă este sărac, slujba lui să-i folosească bogatului.” (Ulrich Leupold, ed., *Luther's Works*, vol. 53, Philadelphia, 1965, p. 305, în vol., *Istoria lumii în texte. De la începuturi până în zilele noastre*, Bogdan Murgescu)

1. Creează și completează un organizator grafic în care să notezi opinia identificată la nivelul sursei și argumentele care o susțin.

2. Scrie o relație cauză-efect stabilită între două informații selectate din sursă, precizând rolul fiecăreia (cauză, respectiv efect).

3. Precizează, din sursă, două informații referitoare la scrisorile sau decretele papei.

III. Realizează o prezentare de aproximativ o jumătate de pagină privind impactul Reformei religioase asupra Europei.

Proiect de grup

Elevii se vor împărți în patru echipe, fiecare echipă având sarcini de lucru diferite pentru realizarea fișei de portofoliu intitulată „Reformă / Contrareformă“.

Care sunt echipele?

Echipa 1 – Luteranismul

Echipa 2 – Calvinismul

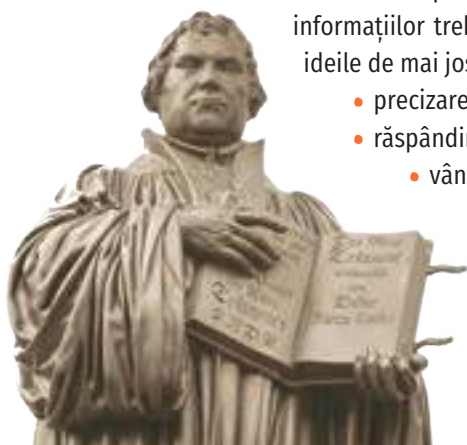
Echipa 3 – Anglicanismul

Echipa 4 – Contrareforma – Conciliul de la Trento, reforma organizatorică și consecințele teologice.

Cum faceți?

Toate echipele vor documenta proiectul la bibliotecă sau folosind surse online (verificarea informațiilor trebuie făcută din cel puțin trei surse). Elevii vor grupa informațiile culese urmărind ideile de mai jos:

- precizarea cauzelor Reformei/Contrareformei;
- răspândirea ideilor umaniste și promovarea libertății de gândire;
 - vânzarea indulgențelor și nemulțumirile credincioșilor;
 - abuzurile și decăderea morală a clerului;
 - implicarea Papei în probleme politice și financiare;
 - tipărirea și răspândirea cărților în limbile naționale.
- Ideile promovate de protestantism: mântuirea prin credință, predestinarea;
- motivele politice și religioase care au dus la formarea Bisericii Anglicane;
- apariția religiilor protestante și impactul acestora asupra Europei;
- răspunsul Bisericii Catolice – Contrareforma, împărțirea Europei în zone catolice și protestante, Conciliul de la Trento.

Martin Luther ținând Biblia – Monument din Wittenberg

Cum știți că ați reușit?

După selectarea surselor în cadrul echipei și sintetizarea acestora într-o prezentare PowerPoint sau Canva, elevii vor formula argumente în sprijinul curentului/mișcării religioase studiate de echipa lor. Fiecare echipă va desemna un reprezentant care va susține proiectul în fața clasei, încadrându-se într-un interval de 5-10 minute.

Reprezentare grafică a Conciliului de la Trento (1545-1563)

ȘTIAI CĂ...?

➤ Expresia „birul pe barbă” a fost plătit” își are originea în Rusia condusă de Petru cel Mare, la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, în contextul reformelor sale de modernizare.

În această perioadă, purtarea bărbii a fost taxată, în special în mediul urban, ca parte a eforturilor de occidentalizare. Cei care achitau taxa primeau o dovadă a plății, sub forma unui jeton care trebuia prezentat la orice verificare.

➤ Reforma calendarului a fost introdusă în Rusia de Petru cel Mare, la începutul secolului al XVIII-lea. Până atunci, anul nou începea la 1 septembrie, conform tradiției bizantine. Prin reforma sa, Petru cel Mare a adoptat modelul occidental și a stabilit începutul anului la 1 ianuarie, începând cu anul 1700.

➤ Expresia „Statul sunt eu!” este atribuită regelui Ludovic al XIV-lea și exprimă principiul monarhiei absolute, potrivit căruia regele avea întreaga putere în Stat. Deși este frecvent asociată cu el, expresia nu este o citare exactă, ci o formulare care sintetizează modul în care a fost înțeleasă domnia sa fiind asociată intervenției lui din 13 aprilie 1655, în fața Parlamentului francez.

6.4. Statul sunt Eu! Absolutismul monarhic

Descopăr

Observă cu atenție imaginile și discută în clasă despre cei trei conducători.

Filip al II-lea al Spaniei
(n. 1527 – m. 1598)

Ludovic al XIV-lea al Franței
(n. 1638 – m. 1715)

Petru I (cel Mare) al Rusiei
(n. 1672 – m. 1725)

Învăț

Între sfârșitul secolului al XV-lea și prima jumătate a secolului al XVI-lea, în Franța, Anglia, Spania și Rusia, nobilimea a fost nevoită să recunoască **autoritatea deplină a regelui**. Acest fenomen s-a produs pe fondul declinului financiar, militar și politic al nobilimii, în contextul ascensiunii burgheziei și al **procesului de centralizare a puterii**. Impactul și răspândirea Reformei au slăbit influența și controlul Bisericii, care nu s-a mai putut opune consolidării autorității monarhilor.

Burghezia avea nevoie de sprijinul regelui pentru a-și consolida poziția economică și socială și oferea, la schimb, resurse financiare importante, obținând astfel acces la funcții în administrația centrală și locală. Monarhia a fost sprijinită constant de țărănime, orașenime și de reprezentanții clerului, profitând de aceste alianțe și pentru a-și întări și extinde autoritatea.

În contextul **monarhiei absolute**, avea autoritatea de a putea numi miniștrii și funcționarii statului, de a iniția și promulga legi, de a stabili și percepe impozite. Monarhul absolut a reușit să centralizeze administrația, să controleze **forțele de ordine, justiția și Biserica** și și-a rezervat dreptul exclusiv de emiteră a monedei. Regele era comandantul suprem al armatei și avea ultimul cuvânt în **politica externă**, putând declara război și încheia pace. În perioada monarhiei absolute, a fost creată **armata permanentă**, formată soldați profesioniști, adesea mercenari, dotați inclusiv cu arme de foc. **Adunările reprezentative** au continuat să existe în unele monarhii, însă rolul lor a devenit în mare parte consultativ, fiind convocate mai ales pentru aprobarea impozitelor și confirmarea unor decizii regale. Monarhul avea în subordine directă **Consiliul regal**, care administra Statul prin intermediul funcționarilor săi, precum și **Cancelaria regală**, responsabilă de emiterea documentelor oficiale.

Forma clasică a monarhiei absolutiste s-a consolidat în Franța, începând cu secolul al XVII-lea. În timpul lui Ludovic al XIV-lea (care a domnit între 1643 și 1715), supranumit **Regele Soare**, monarhia a căpătat un caracter sacru, regele fiind considerat **unsul lui Dumnezeu** și reprezentantul voinței divine pe pământ. Monarhul a ajuns să concentreze în mâinile sale întreaga putere: era sursa autorității legislative și exercita justiția supremă, controlând totodată armata și administrația Statului.

DICȚIONAR

monarhie de drept divin = formă de guvernare în care puterea supremă aparține monarhului (rege, țar sau împărat), se transmite ereditar și este considerată a proveni de la Dumnezeu

mercenar = ostaș profesionist angajat cu leață într-o armată, de obicei străin

absolutism monarhic = formă de guvernare în care suveranul deține întreaga putere în Stat și o exercită fără a fi limitat de alte instituții

prerogative = drept exclusiv sau putere de decizie care aparține unui suveran sau unui demnitar

mercantilism = doctrină/practică economică aplicată de unele state europene între secolele al XV-lea și al XVIII-lea, care urmărea acumularea de metale prețioase de către Stat, considerate principala formă de bogăție

Armada = numele flotei de mari proporții a Spaniei, trimise să lupte împotriva Angliei, în secolul al XVI-lea

Cortes = Parlamentul spaniol

Pe plan economic, regele a promovat politica mercantilistă, cu sprijinul ministrului Jean-Baptiste Colbert, care considera că prosperitatea statului depinde de dezvoltarea producției interne, stimularea exporturilor și acumularea de metale prețioase. În vremea Regelui Soare au fost înființate **manufacturi regale** și companii comerciale care au contribuit la dezvoltarea comerțului și la consolidarea imperiului colonial francez. **Revocarea Edictului de la Nantes**, prin **Edictul de la Fontainebleau (1685)**, care a înlăturat drepturile acordate protestanților hughenoti, a determinat emigrarea unui număr mare de protestanți din Franța. Economia Franței a avut de suferit, deoarece mulți dintre emigranți erau negustori, meseriași sau proprietari de manufacturi. În același timp, **marea nobilime** și-a pierdut influența în teritoriu și s-a transformat într-o nobilime de curte, dependentă de rege și aflată sub supravegherea acestuia. Numele lui Ludovic al XIV-lea a rămas strâns legat de Palatul Versailles, construit în apropiere de Paris și care a devenit un model pentru numeroși monarhi europeni ai epocii.

Sub domnia regelui Ludovic al XIV-lea, Franța și-a extins granițele până la Rin, purtând războaie cu Anglia, cu Spania și cu Țările de Jos. Cu o armată ajunsă la peste **400 000 de soldați**, considerată cea mai numeroasă din Europa, Franța a devenit o mare putere europeană, iar Regele Soare a reprezentat modelul monarhului absolut, domnia sa fiind considerată apogeul monarhiei absolute în Europa.

În Spania, absolutismul monarhic a atins apogeul în timpul domniei regelui **Filip al II-lea, între anii 1556 și 1598**. Acesta stăpânea un vast imperiu, care cuprindea Spania, Portugalia, o parte a Italiei, Țările de Jos, coloniile spaniole din America și coloniile portugheze. În vremea lui, Spania era o putere navală de temut datorită flotei **Invicibila Armada**. Filip al II-lea hotărâ în toate problemele Statului, sprijinit de consilierii săi și de reprezentanții Bisericii Catolice. **Inchiziția** și **tribunalele bisericești** se aflau sub controlul monarhului și erau folosite pentru combaterea opozițiilor puterii regale, contribuind la impunerea catolicismului și la limitarea autonomiei provinciilor. Sprijinit de o nobilime numeroasă și puternică, puțin interesată de dezvoltarea manufacturilor și a comerțului, absolutismul spaniol a avut un caracter predominant clerical și nobiliar, iar Cortesurile (adunări reprezentative ale stărilor sociale) și-au redus treptat rolul, devenind instituții consultative.

Petru cel Mare a fost țar al Rusiei între anii 1682 și 1721, iar din 1721 până în 1725 a purtat titlul de împărat al Rusiei. După războaiele purtate cu polonezii și suedezii pentru supremația în zona Mării Baltice, el a inițiat o serie de reforme care au contribuit la modernizarea Statului rus. A introdus serviciul militar obligatoriu și a reorganizat armata pentru a susține războaiele împotriva Suediei și a Imperiului Otoman. Petru cel Mare a dezvoltat flota militară rusă și a inițiat lucrări pentru realizarea unei legături între Don și Volga, în cadrul procesului de modernizare a Rusiei. El a redus influența Bisericii Ortodoxe asupra Statului și a început expansiunea teritorială spre Caucaz. În lupta împotriva Imperiului Otoman, Petru cel Mare l-a avut ca aliat pe Dimitrie Cantemir. După înfrângerea de la Stănilești, din anul 1711, Dimitrie Cantemir s-a refugiat în Rusia, unde a devenit consilier al țarului.

Sala Oglinzilor, Palatul Versailles, Franța

REȚIN

La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, în Europa Occidentală și de Est s-a afirmat monarhia absolută, pe fondul declinului nobilimii și al ascensiunii burgheziei. În monarhia absolută, regele a cumulat toate puterile: legislativă, executivă, judecătorească, militară, fiscală și religioasă. Franța a reprezentat forma clasică a absolutismului, în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea, care a concentrat puterea în mâinile sale și a susținut ideea identificării Statului cu persoana monarhului. În această perioadă s-au dezvoltat mercantilismul, manufacturile și politica de expansiune teritorială. În Spania, absolutismul a atins apogeul în timpul domniei lui Filip al II-lea. În Rusia, Petru cel Mare a inițiat reforme în domeniul militar, administrativ și religios, contribuind la modernizarea Statului și la extinderea teritorială a acestuia.

Aplic

I. Realizează o hartă conceptuală în care să evidențiezi: cauzele instaurării monarhiei absolute, principalii reprezentanți, atribuțiile monarhului, instituțiile, consecințele politicilor monarhilor absoluți.

II. Alcătuieste o listă cu monarhii absoluți din Franța, Spania și Rusia. În dreptul fiecăruia, notează principalele realizări pe plan intern și extern. Te poți documenta la bibliotecă sau poți folosi surse online.

III. Citește textul și rezolvă cerințele.

SURSA A

„În primul rând autoritatea regală este sacră; în al doilea rând este paternă; în al treilea rând este absolută; și, abia în ultimul rând, se bazează pe raționament [...]

Dumnezeu îi numește pe regi ca fiind subordonații lui și domnește prin ei asupra poporului. Știm că toată puterea vine de la Dumnezeu. Suveranul, adaugă Sfântul Paul, este trimisul lui Dumnezeu întru binele nostru. Dar, dacă săvârșești vreun rău, teme-te, pentru că el nu poartă sabia în van; să știi că regele e slujitorul lui Dumnezeu întru pedepsirea relelor îndreptate împotriva Lui. Așadar regii sunt un fel de miniștri divini pe Pământ. Prin ei își conduce Regatul. De aceea tronul regal nu aparține omului, ci lui Dumnezeu [...] Nu numai evreii au regi unși de Dumnezeu [...] El guvernează toate popoarele și numește regi pentru toate popoarele. Rezultă așadar că persoana regelui este sacră și că este un sacrilegiu să-l ataci.” (Bossuet, episcop francez, orator și predicator la curtea regelui Ludovic al XIV-lea; adaptare după James N. Robinson, *Readings in European History*)

SURSA B

„De peste 30 de ani, principalii voștri miniștri au slăbit și răsturnat toate vechile principii ale Statului pentru a face să crească autoritatea Voastră care a devenit acum și a lor [...]. Nu s-a mai vorbit de Stat, nici de reguli de guvernare, s-a vorbit numai de Rege și de bunul său plac. S-au împins veniturile și cheltuielile voastre până la infinit. V-au ridicat în slăvilă cerului pentru a șterge, spuneau ei, tradiția și măreția tuturor predecesorilor luați la un loc, adică au sărăcit o Franță întreagă, înainte de a introduce la Curte un lux monstruos și incurabil. În acest timp, poporul Vostru, pe care trebuie să-l iubiți ca pe copiii voștri și care a fost până acum atât de pasionat de dumneavoastră, moare de foame.

Ce răspuns dați la toate acestea, Sire? Tulburările populare, care de atât de mult timp ne erau necunoscute, devin frecvente [...] Iată, Sire, situația în care sunteți. Trăiți legat la ochi, vă fac plăcere numai succesele zilnice care nu aduc însă nimic trainic [...]” (Fénelon, *Lettre à Louis XIV, decembre 1693*, în: Albert Cherei, *Fénelon*)

1. Formulează, pe baza sursei B, o opinie referitoare la caracterul divin al monarhiei absolute și selectează două informații care să o susțină.

2. Compară punctul de vedere al lui Bossuet cu cel al lui Fénelon, stabilind o asemănare și o deosebire.

Palatul Versailles, Franța

I. Imaginează-ți că ești muzeograf și că trebuie să pregătești o serie de panouri informative pentru o expoziție. Completează un tabel după modelul de mai jos și realizează o listă cu titlul „Nașterea lumii moderne“, care să includă personalități istorice și informații referitoare la repere de timp, spațiu și trăsături specifice.

Tematică	Personalitate reprezentativă	Timp (secol/ani)	Spațiu	Impact/acțiune reprezentativă
Marile descoperiri geografice				
Umanismul. Renașterea				
Reforma. Contrareforma				
Absolutismul monarhic				

II. Citește cu atenție sursele și rezolvă cerințele.

SURSA A

„Luni, 6 august. Se rupse sau sări din talpă unul dintre catargele caravelei Pinta. Și amiralul credea că acest accident era un act de reavoință și înșelăciune, căci proprietarul mai fusese văzut uneltind și acea întâmplare l-a tulburat mult.

Sâmbătă, 8 septembrie. Sâmbătă, la ora 3 noaptea, vântul începu să sufle de la N-E și amiralul se îndreptă pe drumul său către Apus. Din zori și până în noapte înaintară pe drumul spre Apus trei sau patru leghe. Curenții erau potrivnici. Schimbară, în Canare, velele caravelei, care erau triumphiulare, cu vele pătrate.

Duminică, 9 septembrie. Merșeră cale de 15 leghe și amiralul se hotărî să înregistreze un număr mai mic de leghe decât cele parcurse în realitate, pentru că, dacă se va prelungi prea mult călătoria, voia ca oamenii să nu se sperie și să nu se descurajeze“.

Miercuri, 10 octombrie. În acest moment, oamenii se plâneră de lungimea călătoriei care li se părea cu totul greu de îndurat.“ (traducere și adaptare după Jurnalul de bord al lui Cristofor Columb)

SURSA B

„Ascultați noutăți! Vă amintiți de ligurianul Columb, căruia domnitorii noștri, în vremea când stăteau în tabără, i-au încredințat căutarea ținuturilor de la Apus, în cealaltă emisferă? Acum el s-a întors viu și teafăr și povestește minunății despre călătoria sa și despre tot ce a văzut în ținuturile descoperite de el. A adus cu el aur, bumbac și piper, care este mai bun de condiment decât cel din Caucaz. Toate acestea, spune el, pământul de acolo le rodește de la sine, la fel ca și arborele care dă vopsea de purpură. El povestește că, plutind către Apus de la Cadix, a descoperit felurite insule, dintre care una mai mare decât Spania și pe toate acestea le-a luat în stăpânire în numele domnitorilor noștri. După vorbele sale, insulele acelea sunt locuite de oameni de neam deosebit, trăind în stare de sălbăticie, dar în chip fericit [...] Au și regi, mai mult sau mai puțin puternici. Popoarele acestea se războiesc din când în când între ele. Armele lor sunt arcurile, săgețile și lăncile cu vârfuri ascuțite și arse. Deși trăiesc într-o stare cu totul înapoiată și umblă goi, nu le este totuși străină patima pentru cucerire“. (traducere și adaptare după Scrisoarea lui Pedro Martir către comitele Tendilla, septembrie 1493, Despre descoperirea Americii)

1. Analizează sursele din perspectiva credibilității și a utilității acestora pentru prezentarea descoperirii Americii de către Cristofor Columb.

2. Justifică-ți afirmațiile pentru fiecare caz în maximum 2-3 rânduri.

Notă! Vei ține cont în rezolvarea cerinței de: credibilitatea autorului, scopul pentru care a fost scris textul și acuratețea și relevanța informațiilor.

III. Completează un tabel, ca în modelul de mai jos, precizând cauzele și consecințele apariției Reformei.

CAUZE / FACTORI FAVORIZANȚI	REFORMA RELIGIOASĂ	URMĂRI / CONSECINȚE

IV. Realizează un eseu de o pagină A4 cu titlul „Renașterea și Umanismul“, în care vei trece în revistă transformările din artă, literatură și științe. Te vei documenta online și la bibliotecă și vei include în proiectul tău personalitățile marcante ale epocii.

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Citește enunțurile și încercuiește litera A, dacă enunțul este adevărat sau F, dacă îl consideri fals.

20 p.

1.	Cristofor Columb a descoperit India în anul 1492.	A	F
2.	Hernán Cortés a cucerit orașul aztec Tenochtitlán la 13 august 1521.	A	F
3.	Niccolò Machiavelli prezintă, în <i>Principele</i> , modelul ideal al unui conducător religios.	A	F
4.	Relația contractuală dintre locuitori și conducerea orașelor italiene a limitat libertatea juridică a cetățenilor.	A	F

II. Stabilește corespondența între cele două coloane.

20 p.

1. Jean Calvin a elaborat tratatul de teologie	Conciliul de la Trento.
2. Francis Drake a revenit în portul Plymouth	drepturile civile ale protestanților.
3. <i>Indexul cărților interzise</i> a fost realizat de	<i>Învățătura religiei creștine</i> .
4. Edictul de la Fontainebleu a revocat	cu nava plină cu mirodenii.
5. Martin Luther a elaborat	<i>Cele 95 de teze</i> .

III. Citește sursa și rezolvă cerințele.

20 p.

„[Filip al II-lea]... era un rege prudent, casnic, care se închidea în palatul său de la Escorial, construit ca o mănăstire [...]. Meticulos, hârțogar¹, adnota fiecare depeșă², cântărind fiecare decizie, înainte de a o transmite curierilor săi. În Anglia, Filip al II-lea a acționat pe ascuns dacă nu pentru căderea Elisabetei și înlocuirea ei cu Maria Stuart, cel puțin pentru a-i încuraja pe catolici și a susține rebeliunile irlandeze [din 1563, 1579] și scoțiene. [...] Principalul său succes a fost achiziția, prin moștenire, a Portugaliei și a Imperiului colonial Portughez [din anul 1580], la doi ani după moartea tânărului [rege al Portugaliei] Sebastian I [răpus în luptă] la El-Ksar-el-Kebir, în Maroc [1578]. Și totuși, foarte curând apărut un focar care alteră sănătatea posesiunilor sale: revolta din Țările de Jos. [...] Filip al II-lea voia [...]: zdrobirea ereziei și a libertăților. El îl trimise pe ducele de Alba în Țările de Jos care făcu să domnească teroarea și restabili, fără consimțământul stărilor, niște impozite controversate. Dar, provinciile protestante formaseră Uniunea de la Utrecht [1579] și refuzară să se supună.” (adaptare după *Istoria universală*, vol.II, *De la Evul Mediu la Secolul Luminilor*)

¹ n.r. care iubea cărțile, lucra mult cu documente

² n.r. scrisoare

1. Precizează spațiul istoric și secolul la care face referire sursa.
2. Identifică în text o opinie referitoare la acțiunile lui Filip al II-lea.
3. Realizează, pornind de la sursă, o prezentare a personalității regelui Filip al II-lea.

IV. Elaborează, în aproximativ o pagină, un eseu cu titlul „Marea Transformare Europeană: între dorința de cunoaștere și rigoarea absolutismului”. Vei avea în vedere: **precizarea unui fapt istoric din secolul al XV-lea, menționarea a două consecințe ale acestuia asupra evoluției economice și politice a Europei Apusene, menționarea unui fapt istoric desfășurat în Germania, în secolul al XVI-lea, cu consecințe în plan religios asupra Europei, și prezentarea a două consecințe a măsurilor adoptate de monarhii absoluți în plan economic și politic.**

30 p.

Notă! Se punctează structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, respectarea succesiunii logice și cronologice a faptelor istorice și încadrarea în limita de spațiu.

SUBIECT	I	II	III	IV	Oficiu	Total
Punctaj	4 x 5 p. = 20 p.	5 X 4 p. = 20 p.	(2 X 2,5 p.) + 5 p. + 10 p. = 20 p.	5 p. + (2 X 5 p.) + 5 p. + 10 p. = 30 p.	10 p.	100 p.

AUTOEVALUARE

Parcurgând această unitate, am învățat:				
Am întâmpinat următoarele dificultăți:				
Mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă:				
Activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ○	bună ○	satisfăcătoare ○	nesatisfăcătoare ○

UNITATEA 1. LABORATORUL ISTORIEI

Istoria, termen provenit din cuvântul grecesc *historia*, reprezintă cercetarea și relatarea faptelor trecute, având rolul de a păstra memoria evenimentelor și de a explica cauzele și consecințele acestora. Studiarea istoriei se bazează pe surse istorice, adică pe urme lăsate de oameni, care pot fi nescrise, scrise, orale, primare sau secundare. În prezent, sursele multimedia, precum fotografiile, înregistrările video, documentarele sau platformele digitale completează studiul trecutului. Istoria utilizează un limbaj specializat, cu termeni și concepte precum „cauză” și „consecință”, care permit explicarea clară a proceselor istorice. Istoria studiază trecutul umanității prin raportarea la timp și spațiu, elemente esențiale pentru înțelegerea evenimentelor istorice. Spațiul geografic și cel cultural influențează evoluția societăților și relațiile dintre acestea. Studiul hărților istorice ne oferă posibilitatea de a observa evoluția hotarelor, modificarea lor de-a lungul timpului, și distribuția populațiilor în diferite regiuni. Istoria se bazează pe cauzalitate, multiperspectivitate și analiză critică a surselor, pentru a oferi o interpretare obiectivă și echilibrată a trecutului, contribuind la dezvoltarea spiritului critic, a înțelegerii și a empatiei față de experiențele umane.

▲ Realizează un portofoliu digital cu exemple de izvoare istorice scrise și nescrise.

UNITATEA 2. ZORII CIVILIZAȚIEI

Preistoria reprezintă cea mai lungă perioadă din istoria umanității. Aceasta se împarte în Epoca pietrei (paleolitic, mezolitic, neolitic) și Epoca metalelor (epoca bronzului, epoca fierului). Prima mare revoluție din istoria omenirii poate fi considerată cea neolitică, când oamenii au trecut de la modul de viață bazat pe vânătoare și cules la practicarea agriculturii și creșterea animalelor. Noi schimbări radicale au avut loc odată cu epoca metalelor, când au fost confecționate unelte și arme din metal, iar societatea a devenit una stratificată condusă de elite războinice. Primele mari civilizații ale Antichității au apărut în Mesopotamia și Egipt, fiind considerate „daruri ale fluviilor” Tigru, Eufrat și Nil. Formele de organizare politică au evoluat de la orașe-stați, la regate și imperii. Cultura Orientului antic s-a remarcat prin apariția primelor sisteme de scriere (cuneiformele și hieroglifele), dar și prin dezvoltarea alfabetului. Pe plan științific, sumerienii au dezvoltat sistemul sexagesimal, utilizat în astronomie și matematică, în timp ce egiptenii au excelat în medicină și în tehnicile de mumificare. Arta a fost dominată de arhitectură, remarcându-se prin zigguratele din Mesopotamia și piramidele din Egipt.

▲ Documentează-te online și realizează un eseu despre civilizațiile Orientului antic.

UNITATEA 3. ORIGINILE CIVILIZAȚIEI EUROPENE: MODELE POLITICE ȘI CULTURALE ÎN LUMEA GRECO-ROMANĂ

Marea colonizare greacă a fost un proces istoric desfășurat în secolele VIII-VI î.H., care a constat în întemeierea unor noi colonii de către greci. Cele mai importante direcții ale colonizării au fost țărmul Mării Negre (coloniile Histria, Tomis, Callatis), țărmul Mării Mediterane (coloniile Tarent, Crotona, Sybaris etc.) și nordul Africii (Cyrene, Naucratis). Cetatea Sparta a fost întemeiată de aheii și dorienii în secolul al IX-lea î.H., în regiunea Laconia. Cetatea Atena s-a dezvoltat începând cu secolul al VIII-lea î.H., iar sistemul democratic atenian a fost consolidat prin reformele lui Dracon, Solon, Clistene și Pericle. Istoria Romei cuprinde trei mari perioade: perioada regalității (753 î.H. - 509 î.H.), perioada republicană (509 î.H. - 27 î.H.), perioada imperială (27 î.H. - 476 d.H.). Potrivit tradiției, cetatea Roma a fost întemeiată la 21 aprilie 753 î.H. de către Romulus. În perioada de început, Roma a fost condusă de șapte regi: doi de origine latină, doi de origine sabină și trei de origine etruscă. Cultura greco-romană reprezintă ansamblul valorilor și realizărilor din Grecia și Roma antică, reflectate în artă, politică, filozofie și în modul de organizare a cetății.

▲ Realizează o axă a timpului pe care să plasezi cele mai importante evenimente din istoria Greciei și a Romei antice.

UNITATEA 4. GENEZA LUMII MEDIEVALE

Continuator al Imperiului Roman de Răsărit, statul bizantin a atins apogeul în secolul al VI-lea, sub conducerea împăratului Iustinian, a cărui domnie a fost marcată de ambițioasa idee a refacerii Imperiului Roman prin campanii militare de recucerire a teritoriilor occidentale pierdute. Statul bizantin a fost condus de un împărat cu puteri aproape absolute, a cărui autoritate s-a consolidat prin adoptarea și utilizarea titlului de *basileus*, reflectând influența culturală greacă asupra Imperiului. După o perioadă de revigorare sub dinastia macedoneană, a urmat un declin treptat, care s-a încheiat în anul 1453, odată cu cucerirea Constantinopolului de către armata otomană. Religia islamică a apărut în secolul al VII-lea în Peninsula Arabică și a transformat lumea arabă, inițial divizată în triburi, într-o comunitate unită prin credința în Allah și învățăturile Coranului. După moartea Profetului, expansiunea arabă a fost condusă de califi, care au clădit un vast imperiu, acesta atingând apogeul cultural în timpul dinastiei Abbaside. Dincolo de confruntările militare și politice, civilizația arabă a avut un impact major asupra Europei, contribuind la un amplu schimb cultural în domenii precum filozofia, matematica, medicina, arhitectura și navigația.

Marile migrații din secolele al IV-lea și al VIII-lea au contribuit decisiv la prăbușirea Imperiului Roman de Apus și au creat cadrul istoric în care s-au format popoarele europene de astăzi. În vestul Europei, regatul francilor a cunoscut o transformare profundă în vremea regelui Carol cel Mare.

▲ **Realizează o scurtă sinteză a principalelor evenimente de la începutul epocii medievale.**

UNITATEA 5. CREDINȚĂ, PUTERE ȘI CUNOAȘTERE ÎN LUMEA MEDIEVALĂ

Legătura dintre omul de rând și Biserică a fost una extrem de strânsă în Evul Mediu, iar clerul a jucat un rol deosebit de important inclusiv pe plan social, juridic și, uneori, politic. Pământul reprezenta principala sursă de bogăție, iar puterea era exercitată prin relații personale de loialitate și supunere. Regele era stăpânul întregului pământ, seniorul de vârf al sistemului feudal. Orașele medievale erau înconjurate de ziduri de apărare, prevăzute cu turnuri și bastioane. Viața urbană se desfășura îndeosebi în piața centrală a orașului, unde se aflau sediile instituțiilor de autoguvernare și, uneori, catedrala. Evoluția politică și socială diferită a Europei Apusene față de cea Răsăriteană a influențat organizarea Bisericii creștine, ducând la dezvoltarea a două modele distincte de autoritate religioasă. Această diferențiere a generat un conflict de autoritate, pe fondul afirmării identității și legitimității, între Papa de la Roma și Patriarhul de la Constantinopol. Disputa pentru investitură dintre papalitate și monarhii apusene s-a încheiat formal în anul 1122, prin Concordatul de la Worms. Acest document a stabilit compromisul privind dubla investitură a episcopilor. Procesul de centralizare politică a inclus crearea unor instituții centrale și locale menite să consolideze autoritatea regală și poziția regelui în raport cu clasele privilegiate, în cadrul monarhiei stărilor. Un rol important l-au avut adunările reprezentative: Adunarea Stărilor Generale, în Franța și Parlamentul, în Anglia, care au susținut politicile sociale, legislative și economice ale regelui. Marea Ciumă (1347-1351) a fost o pandemie devastatoare care și-a avut originea în Asia Centrală și s-a răspândit în Europa prin intermediul rutelor comerciale. Boala era percepută ca un semn divin sau ca o pedeapsă nemiloasă pentru păcatele săvârșite, iar oamenii căutau vindecarea mai ales prin rugăciuni, procesiuni și alte practici religioase, sperând într-o intervenție miraculoasă.

▲ **Realizează o scurtă prezentare a principalelor momente din evoluția vieții spirituale în Evul Mediu.**

UNITATEA 6. LUMEA ÎN MIȘCARE. TRANZIȚIA SPRE MODERNITATE

Necesitatea găsirii unor noi drumuri comerciale spre Orient a determinat marile state europene să finanțeze expediții maritime. Portughezii au explorat coastele Africii și au deschis drumul maritim spre India, iar spaniolii au ajuns în America prin expediția condusă de Cristofor Columb. Fernando Magellan și Francis Drake au realizat înconjurul lumii. Au fost cucerite civilizațiile precolumbiene ale aztecilor, de către Hernán Cortés, și ale incașilor, de către Francisco Pizarro, în timp ce civilizația mayașă a intrat treptat sub dominație spaniolă. Prin Tratatul de la Tordesillas, Spania și Portugalia și-au împărțit zonele de influență din teritoriile nou descoperite. S-au format mari imperii coloniale, s-a extins activitatea misionară și s-au produs importante transformări economice și culturale în Europa, precum „revoluția prețurilor”, lărgirea orizontului geografic și apariția unei noi viziuni asupra lumii. Umanismul și Renașterea au reprezentat expresia acestei profunde transformări culturale europene. Renașterea a apărut în Italia secolului al XIV-lea, favorizată de prosperitatea economică a orașelor, de relativa stabilitate politică și de nevoia crescândă de oameni instruiți și specializați. Ea a revitalizat artele, literatura și științele prin redescoperirea valorilor Antichității greco-romane, susținută de mecenat și de inventarea tiparului. Reforma religioasă a fost o mișcare spirituală și ideologică apărută în Europa în secolul al XVI-lea. Principalii reformatori au fost Martin Luther, Jean Calvin și regele Henric al VIII-lea. Reforma s-a răspândit rapid în Europa și a dus la împărțirea continentului în zone catolice și protestante, provocând numeroase conflicte religioase. Ca reacție, Biserica Catolică a inițiat Contrareforma, menită să reafirme doctrina catolică și să limiteze răspândirea protestantismului.

▲ **Realizează o prezentare tematică digitală despre „Renaștere și Reformă”, în care să utilizezi concepte specifice ca: Umanism, culte protestante, Renaștere, Reformă, Contrareformă.**

Cărțile tipărite au accelerat tranziția către Modernitate

Se acordă 10 puncte din oficiu

I. Citește cu atenție enunțurile de mai jos și încercuiește litera A dacă afirmația este adevărată și litera F dacă afirmația este falsă. 20 p.

1.	Umanismul a pătruns în secolul al XVI-lea mai întâi în Transilvania, iar ulterior și în Țările Române.	A	F
2.	Cetatea Sparta a fost întemeiată de aheii și ionienii, în secolul al IX-lea î.H., în regiunea Laconia.	A	F
3.	Conform tradiției islamice, Mahomed a început să predice în jurul anului 610.	A	F
4.	În anul 334 î.H. Alexandru Macedon a învins armata lui Darius al III-lea în apropierea râului Granicos.	A	F
5.	Monarhia spaniolă a susținut călătoriile lui Cristofor Columb, care, în 1492, a descoperit insulele Haiti și Bahamas, deschizând drumul către explorarea Americii.	A	F

II. Încercuiește litera corespunzătoare răspunsului corect.

10 p.

- Cea mai veche formă de scriere a fost inventată în sudul Mesopotamiei...
 a. în mileniul IV î.H.; b. în mileniul V î.H.; c. în mileniul VI î.H.
- Cele 95 de teze au fost publicate de Martin Luther în anul...
 a. 1517; b. 1590; c. 1500.
- Constantinopolul a fost cucerit de otomani la...
 a. 29 mai 1453; b. 20 mai 1453; c. 21 mai 1453.
- Alianța cetăților grecești a fost învinsă de regele Filip al II-lea la Cheronea, în anul...
 a. 336 î.H.; b. 400 î.H.; c. 338 î.H.
- Prin Tratatul de la Tordesillas, din 7 iunie 1494, se împărțeau zonele de influență între cele două puteri maritime:
 a. Spania și Portugalia; b. Spania și Anglia; c. Anglia și Franța.

III. Stabilește corespondența între elementele celor două coloane.

15 p.

Anul 2334 î.H.	Tratatul de la Verdun
Anul 1066	Sargon I a unificat triburile de pe întreg teritoriul Mesopotamiei
Anul 1522	<i>Magna Charta Libertatum</i>
Anul 1215	William al Normandiei a fost încoronat ca rege al Angliei
Anul 843	Martin Luther a tradus Biblia în limba germană

IV. Citește sursele de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

15 p.

„Născută în anul 1412, în Burgundia, Ioana d'Arc a rămas în istorie datorită acțiunilor sale, care au schimbat soarta *Războiului de 100 de ani*, reușind să mobilizeze Franța pentru a scăpa de dominația engleză. La numai 16 ani, Ioana s-a dus în fața viitorului rege Carol al VII-lea al Franței, căruia i-a dezvăluit visele ei profetice. Tânăra susținea că a auzit voci de inspirație divină care o îndemnau să elibereze Orléansul, ocupat de englezi. [...] Ioana d'Arc a primit o armură și permisiunea de a conduce o armată. Prezența ei între soldați a stârnit o adevărată fervoare religioasă, armata condusă de ea reușind să obțină o victorie răsunătoare împotriva englezilor. [...] Însuflețiți și mobilizați de «Fecioara din Orleans», francezii au obținut o serie de victorii împotriva englezilor, în urma cărora Carol al VII-lea a fost uns rege legitim al Franței în Catedrala din Reims.

EVALUARE FINALĂ

La 24 mai 1430, Ioana d'Arc a fost luată prizonieră de un cavaler burgund și vândută englezilor. Ea era convinsă că va fi răscumpărată, regele Carol al VII-lea, însă suveranul francez a refuzat să o ajute pe cea căreia îi datora tronul. Judecată de Inchiziție pentru erezie, Ioana d'Arc a fost condamnată la ardere pe rug și executată la 30 mai 1431.“ (adaptare după 30 mai 1431 – *Ioana d'Arc a fost arsă pe rug la Rouen*, historia.ro)

1. Precizează secolul și un spațiu istoric la care face referire sursa dată.
2. Explică în 2-3 enunțuri care era percepția cultural-spirituală privind rolul femeii în societatea medievală.

V. Elaborează, în aproximativ o pagină A4, un eseu în care să evidențiezi diferențele de statut și atribuțiile dintre dictatorul roman Iulius Cezar și monarhul absolut Ludovic al XIV-lea. În redactare, vei avea în vedere *structura de conducere* specifică celor două epoci istorice, *rolul organelor consultative* existente în fiecare sistem și *consecințele sociale* ale deciziilor politice adoptate de cei doi conducători. 30 p.

SUBIECT	I	II	III	IV	V	Oficiu	Total
Punctaj	4 p. X 5 = 20 p.	2 p. X 5 = 10 p.	3 p. X 5 = 15 p.	5 p. + 10 p. = 15 p.	5 p. X 2 + 5 p. X 2 + 5 p. X 2 = 30 p.	10 p.	100 p.

AUTOEVALUARE

Parcurgând conținuturile, am învățat:	
Am întâmpinat următoarele dificultăți:	
Mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă:	
Activitatea mea ar putea fi apreciată ca:	foarte bună ☐ bună ☐ satisfăcătoare ☐ nesatisfăcătoare ☐

ANEXA 1 – CUM REALIZEZ UN PROIECT, O INVESTIGAȚIE, O FIȘĂ PENTRU PORTOFOLIUL

Cum realizez un PROIECT (individual sau de grup)	
	stabilesc dacă lucrez individual sau în echipă
	îi dau un titlu* și îmi stabilesc obiectivele**
	realizez un plan de acțiune***
	îndeplinesc, în ordine, sarcinile stabilite****
	evaluez obiectivele și mijloacele folosite pentru a le atinge și trag concluzii importante pentru tema aleasă
	prezint proiectul în clasă
* în funcție de tema aleasă de profesor sau indicată de manual ** cel mai bine e să-mi propun numai câteva (două, trei) obiective și să le delimitez foarte bine *** ce activități voi face (dacă e un proiect de grup, desemnăm împreună un coordonator și stabilim cine și ce urmează să facă); cât timp voi dedica fiecărei activități; ce materiale voi folosi; cum le voi obține și cum le voi ordona; de ce resurse voi avea nevoie **** pe parcursul realizării activităților, proiectul poate suferi modificări, pot apărea idei noi, pot fi observate defecte de strategie, însă nu trebuie să mă sperii: toate acestea fac parte din procesul de cercetare și, în realitate, sunt folositoare	

Cum realizez o INVESTIGAȚIE	
	stabilesc tema
	realizez un plan de cercetare*
	îndeplinesc, în ordine, etapele stabilite
	analizez și interpretez materialele și sursele
	trag concluziile**
	prezint concluziile investigației în clasă
* ce surse voi utiliza (cărți, surse online, interviuri etc.); ce materiale voi folosi (aparat de fotografiat, hartă etc.); stabilesc etape pentru colectarea, organizarea materialelor sau a surselor ** aici, va trebui să scriu un text (nu e nevoie să fie unul prea lung) în care să prezint concluziile clar și în ordine logică	

Cum realizez o FIȘĂ pentru PORTOFOLIUL	
	stabilesc tema și titlul
	realizez un plan
	mă documentez*
	ordonez materialul documentar**
	scriu o prezentare succintă a cercetării realizate***
	prezint concluziile în clasă****
* adun informații, surse, imagini etc. ** întocmesc scurte fișe descriptive pentru materialele documentare (în special pentru imagini) *** toate materialele, inclusiv fișele și prezentarea de la final, vor fi adunate într-un dosar (sau într-o mapă) – la finalul anului școlar, toate acestea vor constitui portofoliul personal **** la solicitarea profesorului sau, dacă cercetarea ta conține aspecte care crezi că i-ar interesa în mod special pe colegi, poți cere să ți se acorde câteva minute pentru a face o scurtă prezentare în clasă	

ANEXA 2 – FIȘE PENTRU OBSERVAREA ACTIVITĂȚII ELEVILOR

Sugestii de fișe pentru observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor

Completați sistematic fișele de observare propuse, analizați-le cu atenție și aplicați măsuri de îmbunătățire a demersului didactic. Împărtășiți elevilor concluziile analizei și cooptați-i ca parteneri în ameliorarea procesului de învățare.

FIȘĂ DE OBSERVARE A ACTIVITĂȚII INDIVIDUALE

Indicator	Frecvent	Rar	Deloc
Folosește corect termenii specifici disciplinei.			
Este implicat în îndeplinirea sarcinilor de lucru.			
Se exprimă adecvat din punct de vedere social și emoțional.			
Are o atitudine adecvată față de ceilalți colegi.			

FIȘĂ DE OBSERVARE A ACTIVITĂȚII GRUPULUI

Indicator	Frecvent	Rar	Deloc
Fiecare membru al grupului este implicat în rezolvarea sarcinii.			
Elevii formulează idei clare și ușor de înțeles de către ceilalți.			
Toate ideile propuse sunt luate în considerare.			
Elevii se sprijină și se încurajează pentru a fi productivi și creativi.			
Rezultatul activității de grup este relevant și prezentat într-o manieră care facilitează înțelegerea.			
Elevii urmăresc cu atenție prezentările celorlalte grupuri.			
Elevii acordă feedback colegilor.			

FIȘĂ DE MONITORIZARE A LUCRULUI ÎN ECHIPĂ, ÎN CADRUL PROIECTELOR

Indicator	Da	Nu	Observații
Asumarea responsabilității			
Cooperarea în cadrul grupului			
Solicitarea de sprijin din partea cadrului didactic			
Respectarea regulilor			
Încadrarea în timpul stabilit			
Autoevaluarea muncii în echipă			

ISTORIE

ISTORIE UNIVERSALĂ

Trunchi comun (TC), filiera teoretică, profilul real, toate specializările; filiera tehnologică, toate profilurile, toate calificările profesionale; filiera vocațională, toate profilurile, toate specializările – clasa a IX-a

UNITATEA 1 – Laboratorul istoriei

UNITATEA 2 – Zorii civilizației

UNITATEA 3 – Originile civilizației europene: modele politice și culturale în lumea greco-romană

UNITATEA 4 – Geneza lumii medievale

UNITATEA 5 – Credință, putere și cunoaștere în lumea medievală

UNITATEA 6 – Lumea în mișcare. Tranziția spre Modernitate

ISBN 978-630-347-304-8

6 421763 016703

MN71

Booklet